

Begroting 2019

In deze begroting geven wij voor 2019 inzicht in de beleidsvoornemens en de daarvoor beschikbare financiële middelen. Tevens geven we inzicht in het financiële meerjarenperspectief.

Inleiding	2
Leeswijzer	4
1. Programmaplan	6
1.1 Programma Grote projecten	7
Sloeweg N62	8
Tractaatweg N62	10
Waterdunen	11
Fietsvoetveer Vlissingen-Breskens	13
Natuurpakket Westerschelde.....	14
Marinierskazerne.....	15
Thermphos	17
1.2 Programma Fysieke leefomgeving	20
1.3 Programma Landelijk gebied, natuur en landbouw	27
1.4 Programma Regionale economie	32
1.5 Programma Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	40
1.6 Programma Culturele infrastructuur en monumenten.....	49
1.7 Programma Bestuur	53
1.8 Programma Klimaat en energie.....	57
1.9.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	63
1.9.2 Kosten van overhead.....	65
2. Paragrafen	67
2.1 Provinciale heffingen.....	68
2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	71
2.3 Onderhoud kapitaalgoederen	77
2.4 Financiering	81
2.5 Bedrijfsvoering	85
2.6 Verbonden partijen	88
2.7 Grondbeleid.....	103
3.0 Financiële begroting	105
3.1 Lasten en baten en toelichting per programma.....	106
3.2 Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva	110
3.3 Investeringskredieten.....	119
3.4 2019 en meerjarenperspectief per doelstelling.....	120
3.5 Uiteenzetting van de financiële positie.....	123
3.6 Geprognostiseerde balans	126
3.7 Incidentele en structurele lasten en baten per programma	127
3.8 Staat van vaste activa en voorraden	128
3.9 Lasten en baten per taakveld	129

Inleiding

De begroting 2019, gebaseerd op de voorjaarsnota 2018, is de laatste begroting in deze bestuursperiode die door ons college is voorbereid. Tegelijkertijd is dit de begroting met het gunstigste financiële beeld in deze collegeperiode.

Bij ons aantreden stond de begroting al een aantal jaren onder druk. Aan het begin van deze collegeperiode hebben wij daarom een zerobased begroting voor het jaar 2017 voorbereid, een begroting waarin wij pijnlijke keuzes hebben gemaakt om ruimte te vinden voor noodzakelijke investeringen.

Door intensieve lobby hebben we steun van andere partijen verworven en krachten kunnen bundelen om weer uit het financiële dal te komen. Het dossier Thermphos is een zware aderlating geweest. Doordat Rijk, Provincie en het havenbedrijf, conform het advies van de commissie Samsom, gezamenlijk verantwoordelijkheid genomen hebben, is dat dossier nu financieel beheersbaar.

We hebben het Rijk overtuigd van de noodzaak om ons te helpen bij de investeringen die Zeeland nodig heeft. Via Zeeland in Stroomversnelling, het actieprogramma van de commissie Balkenende, heeft het Rijk € 25 miljoen aan cofinanciering op Zeeuwse projecten ingezet. Via de regiodeal op basis van het regeerakkoord komt opnieuw € 35 miljoen beschikbaar voor projecten in Zeeland.

De andere provincies hebben besloten samen € 20 miljoen bij te dragen om de weeffout in het provinciefonds op te lossen tot aan de volgende herziening. Samen met de tijdelijke verhoging van de motorrijtuigenbelasting in Zeeland, die € 10 miljoen oplevert, ontstaat een financieel beeld waarin onze reservepositie op orde is, maar waarin ook voor de komende jaren ruimte voor nieuwe ambities bestaat. Via de najaarsnota doen wij, naast de financiële vertaling van de eerste tranche van de regiodeal (ruim € 13 miljoen), dan ook aanvullende voorstellen voor investeringen uit onze eigen middelen tot een bedrag van meer dan € 12 miljoen. Tegelijkertijd blijft er ruimte voor nieuwe afwegingen in de nieuwe statenperiode.

Ruimte voor investeringen is ook nodig, gelet op de grote opgaven die op ons, en op alle overheden, afkomen. Het kabinet heeft samen met het IPO en de VNG het interbestuurlijk programma (IBP) opgezet, een gezamenlijke agenda van de grote en urgente opgaven, waar Nederland mee te maken krijgt, en waar samenwerking - krachten bundelen - tussen alle overheidslagen onmisbaar is. Dan gaat het onder meer om vraagstukken als klimaatadaptatie, de energietransitie, en de landbouw, waarbij het voortouw bij provincies ligt. Samen met specifieke Zeeuwse vraagstukken leidt dit tot de strategische agenda van opgaven, zoals wij die in de voorjaarsnota hebben geschetst. De uitdaging voor de komende jaren is om die opgaven gezamenlijk aan te pakken, in een netwerk van overheden, kennisinstellingen en bedrijven. Dat geldt ook voor de opgaven in het sociale domein, waar het voortouw juist bij de gemeenten ligt.

Het samen werken aan dynamische maatschappelijke opgaven in een netwerk van partijen, die elk ook hun eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden hebben, vraagt gewenning, van alle partijen, zowel intern als extern. Dat betekent dat niet alles direct goed gaat, en er soms ook een zoektocht nodig is om elkaar goed te verstaan. Toch zetten we goede stappen, getuige bijvoorbeeld de samenwerking rond de regionale energiestrategie en rond de opgave klimaatadaptatie.

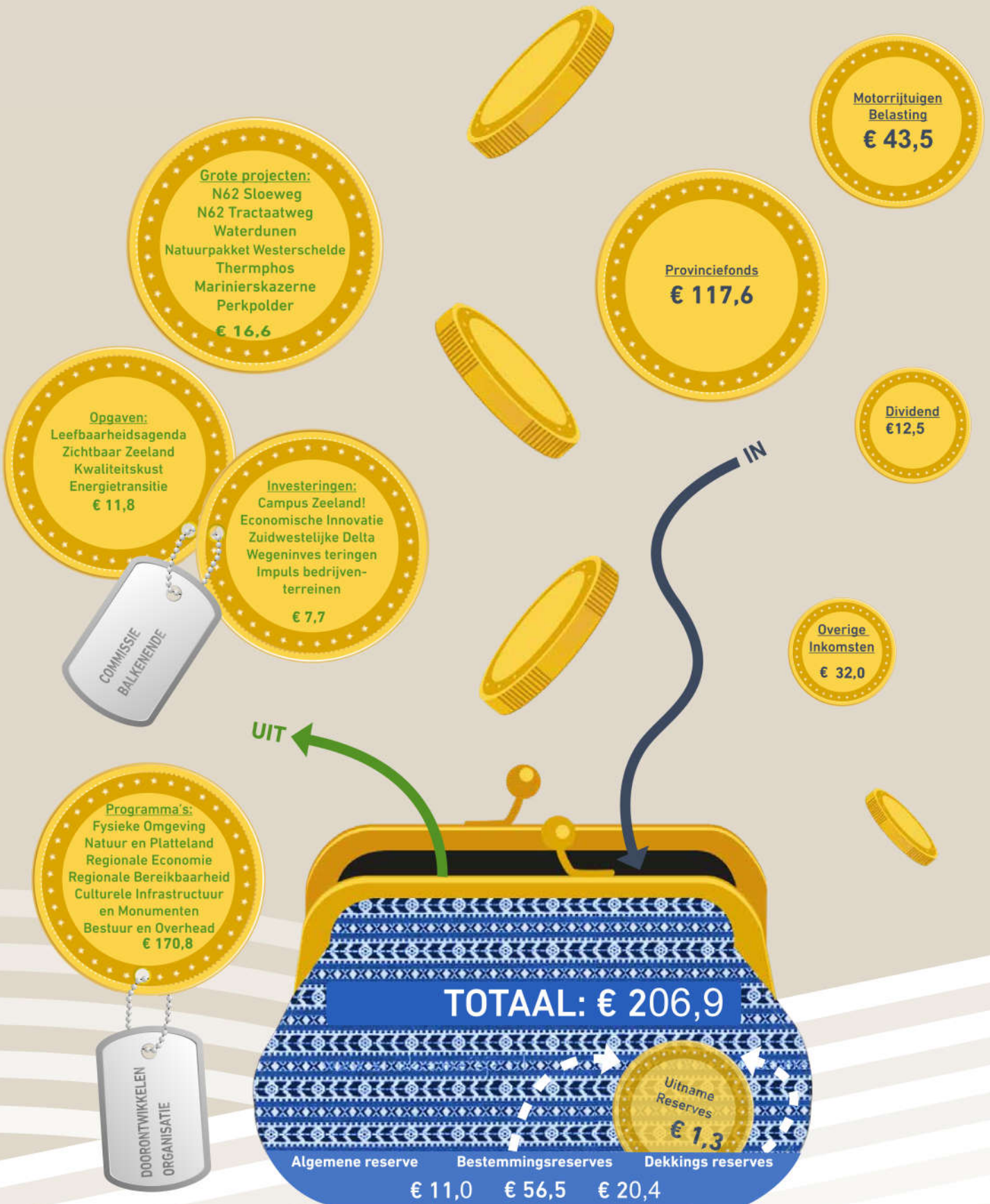
Intern hebben wij de ambtelijke organisatie zodanig aangepast dat die in staat is in te spelen op dynamische maatschappelijke opgaven. In die processen is niet altijd (ver) van te voren aan te geven wat exacte maatregelen en prestaties zullen zijn: die zijn immers het resultaat van samenwerking met andere partijen. Dat stelt voorwaarden aan de manier waarop Provinciale Staten bij het begin van opgaven duidelijke grenzen en accenten kan aangeven. Via de notities netwerksturing ontwikkelen we samen met Provinciale Staten het instrumentarium om de kaderstellende rol van Provinciale Staten en de uitvoerende rol van Gedeputeerde Staten in netwerkprocessen beter in te vullen en de juiste plaats te geven. In de komende maanden gaan we verder met dat proces.

Er is veel gebeurd in de afgelopen jaren, om Zeeland zowel financieel, organisatorisch en in de samenwerking met anderen klaar te maken voor de toekomst. De organisatie is voorbereid, er ligt een strategische agenda klaar, de financiën zijn op orde, we weten steeds beter de samenwerking in Zeeland te vinden en er is ruimte voor nieuwe politieke prioriteiten. Wij gaan er vanuit dat deze begroting een goed vertrekpunt biedt voor volgende Staten en een volgend college om ook in de komende jaren krachten te bundelen en verder te werken aan en met Zeeland.

Het college van Gedeputeerde Staten

Begroting 2019 in één oogopslag

Bedragen in mln. €

Leeswijzer

In de tabel op de volgende pagina is de indeling van de begroting 2019 weergegeven. Daarbij is aangegeven hoe de doelstellingen gelinkt zijn aan de maatschappelijke opgaven uit de strategische agenda, waarbij de relatie is gelegd met de voorgaande begroting 2018. Hieronder schetsen wij de achtergrond van de totstandkoming van de vernieuwde begrotingsindeling.

Positionering van de strategische agenda in de begroting

In de zerobased begroting 2017 zijn de maatschappelijke opgaven, die op dat moment benoemd waren, samen met de investeringsagenda en de grote projecten ondergebracht in een apart hoofdstuk (programma 1) in de begroting. Daarmee werd de nieuwe werkwijze het meest zichtbaar. Die opgaven zijn verder aangescherpt naar aanleiding van het advies 'Zeeland in Stroomversnelling' van de commissie Balkenende. Een van de opgaven, de havensamenwerking, is inmiddels afgerond met de fusie van Zeeland Seaports en havenbedrijf Gent tot North Sea Port.

In de voorjaarsnota 2018 is besloten om de werkwijze met de maatschappelijke opgaven breder toe te passen. Naast de 4 bestaande opgaven zijn 7 opgaven toegevoegd. Samen beschrijven deze opgaven het totaal van de externe vraagstukken waar we ons op richten en vormen zo een strategische agenda voor de komende jaren.

Er is overwogen om alle opgaven in één hoofdstuk in de begroting te concentreren. Dat zou maximaal recht doen aan de beoogde integraliteit en flexibiliteit van de opgaven en de wisselwerkingen daartussen. Tegelijkertijd zou dat ook leiden tot een financieel zeer omvangrijk hoofdstuk en daarmee tot een onevenwichtige opbouw van de begroting, die onwenselijk is. Ook is afgezien van een indeling van de begroting naar opgaven, omdat opgaven flexibel moeten zijn en in de structuur van de begroting juist stabiliteit wenselijk is.

De meeste andere provincies, die ook opgavegericht werken, hanteren daarom een begrotingsindeling die geënt is op de kerntaken en dus qua structuur stabiel is over de jaren heen. Tegelijkertijd is het ook wenselijk om de maatschappelijke opgaven in hun integraliteit zichtbaar te houden, omdat juist daarop de bestuurlijke sturing plaats moet vinden. Vanuit deze overwegingen is in de voorjaarsnota voorgesteld om de opgaven onder te brengen bij de kerntaak die het meest van toepassing is, wetende dat dat – juist vanwege de integraliteit van de opgaven – altijd in zekere mate discutabel is. In de begroting 2019 is daarom aan de benaming van programma 5 de term 'leefbaarheid' toegevoegd. Tevens is een nieuw programma (8) 'klimaat en energie' toegevoegd, omdat die kerntaak ontbrak in de opbouw van de begroting 2018.

Op deze wijze blijven de doelstellingen in de begroting 2019 zoveel mogelijk gebaseerd op de eerdere kaderstelling (begroting 2018). De **maatschappelijke opgaven** en **investerings** uit programma 1 zijn in de begroting 2019 in hun geheel ondergebracht bij een gerelateerde kerntaak in een ander programma. In hoofdstuk 1 resteren daarmee alleen de grote projecten. In de tabel op de volgende pagina is de opbouw vanuit de maatschappelijke opgaven naar de begrotingsindeling 2019 en de verschuivingen ten opzichte van de begroting 2018 zichtbaar gemaakt (indien in de laatste kolom niets is opgenomen is de opbouw van de doelstelling gelijk aan de begroting 2018):

Strategische agenda

Bestaande opgaven begroting 2018

- Kwaliteitskust
- Zichtbaar Zeeland
- Energietransitie en Circulaire economie
- Leefbaarheidsagenda

Aanvullende opgaven begroting 2019

- Toekomst landelijk gebied, landbouw en natuur
- Campus Zeeland en Arbeidsmarkt
- Cultuur en Erfgoed
- Bereikbaarheid, havens en bedrijven
- Economische Innovatie en Europese Stimulering
- Omgevingsvisie en omgevingswet
- Deltawateren en klimaatadaptatie

Maatschappelijke opgave	Begroting 2019	Wijziging ten opzichte van de begroting 2018
Programma 1: Grote projecten		
	Grote projecten	
Programma 2 Fysieke leefomgeving		
Omgevingswet en omgevingsvisie	020101 Voorbereiding omgevingswet	
Kwaliteitskust	020102 Kwaliteitskust	010102 Kwaliteitskust
	020103 Goed woon- en werkklimaat	
Programma 3: Landelijk gebied, landbouw en natuur		
Toekomst landelijk gebied, landbouw en natuur	030101 Natuurontwikkeling	
	030102 Natuurbeheer	
	030103 Natuurherstel	
	030104 Natuurbescherming	
	030105 Natuurverbreding/beleving	
	030106 Duurzame toekomstgerichte landbouw	Betreft nieuwe doelstelling (1)
Programma 4: Regionale economie		
Economische innovatie en Europese Stimulering	040102 Concurrentiepositie food	(1)
	040103 Acquisitie en regionale samenwerking	
	040105 Innovatie-infrastructuur en -fondsen	010102 Economische innovatie
Campus Zeeland en Arbeidsmarkt	040101 Arbeidsmarkt	
	040104 Campus Zeeland	010101 Campus Zeeland
Zichtbaar Zeeland	040106 Zichtbaar Zeeland	010202 Zichtbaar Zeeland
Programma 5 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid		
	050101 Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	
Bereikbaarheid, havens en bedrijven	050103 Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	
	050104 Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners	
	050105 Wegeninvesteringen	010104 Infrastructuur
	050106 Impuls bedrijventerreinen	010105 Impuls bedrijventerreinen
	050108 Concurrentiepositie logistiek	Betreft nieuwe doelstelling (1)
Leefbaarheidsagenda	050102 Bereikbaarheid voor de mensen	050102 Vraaggericht basisnetwerk openbaar vervoer
	050107 Maatschappelijk initiatief versterken	010203 Leefbaarheidsagenda (2)
	050109 Ruimtelijke kwaliteit versterken	Betreft nieuwe doelstelling (2)
Programma 6 Culturele infrastructuur en monumenten		
Cultuur en Erfgoed	060101 Culturele infrastructuur	
	060102 Cultureel erfgoed	
	060103 Kunsten	
	060104 (Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren	
Programma 7 Bestuur		
	070101 Sterk provinciaal bestuur	
	070102 Herkenbaar en samenwerkend bestuur	
	070103 Interbestuurlijk toezicht	
Programma 8 Klimaat en energie		
Klimaatadaptatie en deltawateren	080101 Klimaatadaptatie	Betreft nieuwe doelstelling
	080102 Deltawateren	010103 Zuidwestelijke Delta
	080104 Water en bodem met kwaliteit	020104 Water, bodem en Landelijk gebied met kwaliteit
Energietransitie	080103 Energietransitie	010204 Energietransitie

Nadere toelichting:

- (1) In de begroting 2018 is de doelstelling '040102 Concurrentiepositie logistiek, maintenance en food opgenomen'. In de begroting 2019 zijn de activiteiten met betrekking tot food (landbouw) ondergebracht in doelstelling 030106 Duurzame toekomstgerichte landbouw. De acties met betrekking tot maintenance en logistiek zijn opgenomen in doelstelling 050108 concurrentiepositie logistiek
- (2) Met name de activiteiten 'Provinciale Impuls Wonen' zijn in de nieuwe doelstelling 050109 opgenomen. In de begroting 2018 maakten deze onderdeel uit van de leefbaarheidsagenda (begroting 2019: doelstelling 050107).

1. Programmaplan

1.1 Programma Grote projecten

Inleiding

Met verschillende grote projecten wordt invulling gegeven aan de ambities van de Provincie Zeeland. Hoewel de projecten in aard en karakter sterk van elkaar verschillen, hebben ze met elkaar gemeen dat het gaat om politiek belangrijke projecten, waarbij het financieel om grote bedragen gaat. Daarom worden de grote projecten en daarbij behorende baten en lasten expliciet zichtbaar gemaakt in de begroting. In verschillende mate bevatten de grote projecten ook financiële risico's. Deze komen nader aan de orde in de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. In het eerste kader zijn de lopende grote projecten aangeduid. Het tweede kader bevat de belangrijkste mijlpalen in deze projecten.

De eerste zes projecten zitten allemaal in de uitvoerende, deels in de afrondende, fase.

Per besluit dd. 21 september jl. hebben Provinciale Staten het project Westerscheldeferry als groot project aangeduid.

Kader Grote Projecten

Het Kader Grote Projecten beoogt de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten voor de grote projecten te versterken. Om vast te stellen of het Kader Grote Projecten in de praktijk afdoende functioneert wordt jaarlijks door Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten gezamenlijk stilgestaan bij de sturing op grote projecten en de mogelijkheden om werking van dit kader te verbeteren. In de auditcommissie van 16 maart 2018 is de werking van het Kader Grote Projecten voor de eerste keer geëvalueerd. Daarbij is geconstateerd dat het Kader de beoogde uitwerking heeft, maar dat enkele kleine aanpassingen gewenst zijn met het oog op een pragmatische werkwijze. Betreft het minder strikt voorschrijven van het IPM-model en de werkwijzen rond termijnoverschrijdingen en escalatie. Op 8 juni 2018 hebben Provinciale Staten tot die aanpassingen besloten.

Grote projecten

- N62 Sloeweg
- N62 Tractaatweg
- Waterdunen
- Fietsvoetveer Vlissingen-Breskens
- Natuur Pakket Westerschelde
- Marienierskazerne
- Thermphos

Mijlpalen 2019

- Sloeweg: openstelling en oplevering
- Tractaatweg: definitieve oplevering
- Waterdunen: openen getijdenduiker en overdracht gronden aan HZL en Molecaten
- NPW: afronding Zwin en start Hedwige en Bath
- Thermphos: voortgang in de sanering
- Marinierskazerne: afronding bouwrijp maken
- Fietsvoetveer Vlissingen-Breskens: marktconsultatie

Uitgangspunten grote projecten:

- Afspraken vastgelegd in Kader Grote Projecten (2016, aangepast 8-6-2018)
- Versterking kaderstellende en controlerende rol PS
- PS bepalen typering project als "groot project"
- Opdracht wordt in startnotitie vastgelegd
- Vier keer per jaar wordt gerapporteerd
- Besluitvorming PS bij afronding projectfase

Sloeweg N62

Omschrijving

Het project N62 Sloeweg omvat het verdubbelen van de provinciale weg Sloeweg vanaf de aansluiting op Rijksweg A58 ten noorden van Heinkenszand tot de aansluiting op de Bernhardweg ten zuiden van Nieuwdorp. Naast het verdubbelen van de weg worden tevens nieuwe ongelijkvloerse aansluitingen op Rijksweg A58 bij Heinkenszand, de Molendijk bij 's-Heerenhoek en de Bernhardweg bij Nieuwdorp gerealiseerd. Daarnaast worden een aantal bestaande aansluitingen verwijderd, wordt er gezorgd dat de nieuwe en aangepaste aansluitingen goed aansluiten op het bestaande wegennet en wordt het project landschappelijk ingepast.

De Sloeweg maakt deel uit van de totale provinciale weg N62. Daaronder vallen tevens de Westerscheldetunnel, de Sluiskiltunnel en de Tractaatweg (zie ook bijdrage Tractaatweg).

De uitvoering van het project is in 2014 gestart. Begin 2015 bleek dat er bij ongewijzigde uitvoering sprake zou zijn van flinke financiële tekorten en aanzienlijke overschrijding van de planning. Dat is aanleiding geweest om het deel van het project vanaf de aansluiting op Rijksweg A58 bij Heinkenszand tot de aansluiting op de N254 Bernhardweg bij Nieuwdorp in aangepaste vorm uit te voeren (fase 1). Dit wegvak is eind 2016 volgens planning opgeleverd. De besluitvorming over de aansluiting van de N62 Sloeweg op de N254 Bernhardweg (fase 2) heeft op 16 december 2016 plaatsgevonden, waarbij gekozen is voor de uitvoering van de 'ster-variant' met 2x2 rijstroken. De voorbereiding en uitvoering hiervan is belegd bij de Tractaatweg B.V.

Doelen

De doelstelling voor het project N62 luidt 'vlot en veilig van Goes naar Gent'. Voor het project N62 Sloeweg is deze hoofddoelstelling uitgewerkt in vier subdoelstellingen:

- Verbeteren van de verkeersafwikkeling. Door het verdubbelen van het aantal rijstroken wordt de capaciteit van de weg vergroot en kan de weg meer verkeer verwerken. Daarmee wordt een goede doorstroming en dus vlottere afwikkeling van het verkeer gewaarborgd. Nu en in de toekomst;
- Verbeteren van de bereikbaarheid. Met het realiseren van de ongelijkvloerse aansluitingen verbetert de bereikbaarheid van de omliggende kernen en die van de industrie en havengebieden;
- Terugdringen van het sluipverkeer. Door het verdubbelen van de weg en het realiseren van ongelijkvloerse aansluitingen wordt de rijtijd verkort waarmee het sluipverkeer wordt teruggedrongen;
- Verbeteren van de verkeersveiligheid. Dit wordt onder andere bereikt door de aanleg van een middenberm tussen de 2x2 rijstroken. Ook het aanleggen van ongelijkvloerse aansluitingen levert een bijdrage aan het vergroten van de verkeersveiligheid.

Acties 2019

- Binnen de planning wordt gestreefd naar het openstellen en definitief opleveren van de weg in de tweede helft van 2019, waarna de uitvoeringsorganisatie Tractaatweg B.V. opgeheven zal worden.

Risico's

Infrastructuurprojecten staan bekend als zeer dynamische en risicovolle projecten. De kans op optreden van risico's die leiden tot budgetoverschrijding of langere doorlooptijd van de planning zijn aanwezig. Dit risico is opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen. Na het concreter worden van de planning voor de Sloeweg fase II is duidelijk geworden dat er vooralsnog kan worden uitgegaan dat het totale risico van de realisatie kan worden uitgevoerd binnen het projectbudget (inclusief volledige besteding van de post onvoorzien). Op basis van de tweede kwartaalrapportage van 2018 is er slechts een kleine kans dat er mogelijk onvoldoende budget beschikbaar is om de uiteindelijk gekozen variant uit te kunnen voeren.

Genomen besluiten

Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van het project N62 Sloeweg hebben PS de volgende besluiten genomen:

- Voorbereidingskrediet beschikbaar stellen van € 8,850 mln.
- Aanvullend krediet beschikbaar stellen van € 43,844 mln. (totale krediet komt daarmee op € 52,7 mln.).
- Aanvullend krediet beschikbaar stellen (na aanbesteding) van € 5,3 mln. (totale krediet komt daarmee op € 58 mln.)
- Project N62 Sloeweg in aangepaste vorm uitvoeren, de besluitvorming over de aansluiting Sloeweg-Bernhardweg opschorten en een aanvullend krediet beschikbaar stellen van € 18,5 mln. (totale krediet komt daarmee op € 76,5 mln.)
- Aanvullend krediet beschikbaar stellen van netto € 15,1 miljoen. (totale krediet komt daarmee op € 91,6 mln.)
- Besluit tot uitvoeren van de stervariant op aansluiting Sloeweg-Bernhardweg (fase 2)

Tractaatweg N62

Omschrijving

Het project N62 Tractaatweg omvat het verdubbelen van de provinciale weg Tractaatweg vanaf de aansluiting op het tracé door de Sluiskiltunnel ten zuiden van Terneuzen tot aan de grens met België nabij Zelzate. Naast het verdubbelen van de weg worden tevens drie ongelijkvloerse aansluitingen gerealiseerd inclusief aansluiting op de bestaande aansluitende wegen en wordt het project landschappelijk ingepast.

De Tractaatweg maakt deel uit van de totale provinciale weg N62. Daaronder vallen tevens de Sloeweg, de Westerscheldetunnel en de Sluiskiltunnel. De provincie heeft voor de voorbereiding en uitvoering van het project een aparte overheids-B.V. opgericht, de Tractaatweg B.V. De rol- en taakverdeling is in verschillende stukken vastgelegd (overeenkomst van opdracht tussen Provincie en Tractaatweg B.V., de bevoegdheidsverdeling tussen GS en PS en de statuten van de Tractaatweg B.V.).

Doelen

- Verbeteren van de capaciteit van de weg: Door het verdubbelen van het aantal rijstroken kan de weg meer verkeer verwerken. Daarmee wordt een goede doorstroming van het verkeer gewaarborgd;
- Verbeteren bereikbaarheid: Met het realiseren van de ongelijkvloerse aansluitingen verbetert de bereikbaarheid van de omliggende kernen en die van de industrie in de Kanaalzone;
- Verbeteren van de verkeersveiligheid: Dit wordt onder andere bereikt door de aanleg van een middenberm tussen de 2x2 rijstroken. Ook het aanleggen van ongelijkvloerse aansluitingen levert een bijdrage aan het vergroten van de verkeersveiligheid.

Acties 2019

- Binnen de planning wordt gestreefd naar het definitief opleveren van de weg, waarna de uitvoeringsorganisatie Tractaatweg B.V. opgeheven zal worden.

Risico's

Infrastructuurprojecten staan bekend als zeer dynamische en risicovolle projecten. De kans op optreden van risico's die leiden tot budgetoverschrijding of langere doorlooptijd van de planning zijn aanwezig. Dit risico is opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen. Het totale risico voor de realisatie van de Tractaatweg kan naar verwachting worden gedekt binnen de post onvoorzien.

Genomen besluiten

Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van het project N62 Tractaatweg hebben PS de volgende besluiten genomen:

- Voorbereidingskrediet beschikbaar stellen van € 7,850 mln.
- Aanvullend krediet beschikbaar stellen van € 52,150 mln. (totale krediet komt daarmee op € 60 mln.).
- Instemmen met het oprichten van de Tractaatweg B.V.
- Vaststellen van de bevoegdheidsverdeling tussen GS en PS.
- Herschikking onderhoud n.a.v. aanbesteding: totale krediet komt daarmee op € 64 mln. en voor het onderhoud de komende 15 jaar € 4,2 mln.

Waterdunen

Omschrijving

Het project Waterdunen is een grote gebiedsontwikkeling van ruim 350 ha ten westen van Breskens. Kustversterking gaat hier gepaard met hoogwaardige verblijfsrecreatie en natuur- en landschapsontwikkeling. Het is daarmee te beschouwen als een voorbeeld van de Deltawerken 2.0. Waterdunen is een aansprekend project, waarin de kernwaarden van de provincie tot uitdrukking komen: concreet, inspirerend, kleurrijk, eerlijke samenwerking, dienstverlenend, ambitieus, dynamisch en zelfverzekerd. Het wordt een bijzonder en aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten, met een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio. Waterdunen draagt met de getijdennatuur bij aan het natuurherstel van de Westerschelde. Vanaf 2013 wordt gewerkt aan de daadwerkelijke aanleg. Het grootste gedeelte van de grondwerkzaamheden hebben al plaatsgevonden. Waterdunen is al duidelijk zichtbaar in het veld.

Doelen

Het doel van Waterdunen is drieledig:

- Een oplossing voor kustveiligheid. Duinen en dijken ter hoogte van Breskens vormen één van de Nederlandse zwakke schakels. Met de gekozen wijze van kustversterking is de veiligheid voor 200 jaar gegarandeerd;
- Met de getijdennatuur, een groot slikken- en schorregebied, draagt Waterdunen bij aan het met België afgesproken natuurherstel van de Westerschelde;
- Door de combinatie van kustversterking, (recreatie) natuurontwikkeling en hoogwaardige verblijfsrecreatie ontstaat een voor recreanten uiterst aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten. Dit zal leiden tot seizoenverlenging en een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio. Bovenstaande doelen bereiken we in samenwerking en afstemming met de andere bij Waterdunen betrokken partijen (Waterschap Scheldestromen, Gemeente Sluis, Het Zeeuwse Landschap en Molecaten) en met de omgeving.

Acties 2019

Naar verwachting worden er in 2019 de volgende werkzaamheden en acties gerealiseerd:

- de aanleg van de inlaatkreek met bodembescherming en verkeersbrug;
- het amoveren van de nog aanwezige wegen in Waterdunen, maken van het recreatieve middenpad op de eilanden en alle voetgangersbruggen;
- de ingebruikname van de getijdenduiker waardoor het watersysteem in Waterdunen zout wordt;
- het ontwerpen en aanleggen van de recreatieve paden;
- de overdracht van de gronden en het beheer aan de partners, en;
- de communicatie over de uitvoering en beleving van Waterdunen.

Risico's

In 2019 zal het risicodossier per kwartaal worden bijgehouden. Het resultaat zal leiden tot optimalisatie van beheersmaatregelen en het vormt de input voor het benodigde bedrag voor onvoorzien in de GREX. De risicoanalyse vormt tevens input voor de planning, waardoor helder wordt wat het effect zal zijn van risico's op de planning.

De belangrijkste risico's voor de uitvoering van het project Waterdunen zijn:

- het moeten uitvoeren van extra maatregelen ten behoeve van de overdracht van de gronden;
- het uitlopen van de planning door het niet tijdig kunnen openstellen van de getijdenduiker, en;
- het uitlopen van de planning door onvoldoende draagkracht van de grond die nog verwerkt moeten worden.

De risico's voor de beheerfase zijn meegenomen in de berekening van het provinciaal weerstandsvermogen en maken geen onderdeel van de GREX. Het betreft onder meer risico's met betrekking tot:

- hogere kosten dan verwacht voor beheer en onderhoud van de inlaatkreek;
- kosten aan de zandvang als gevolg van het getij in het gebied, en;
- herstelkosten door onverwachte schade aan de inlaatkreek na ingebruikname.

Genomen besluiten

De scope van het project Waterdunen is vastgelegd in het inrichtingsplan (Gedeputeerde Staten, 2009), dat als onderlegger heeft gediend voor het door Provinciale Staten op 1 oktober 2010 vastgestelde inpassingsplan. Als gevolg van grondonderhandelingen en een nadere detaillering richting uitvoering heeft een aantal wijzigingen in de scope plaats gevonden, die in de 1e herziening van het inpassingsplan (PS, 13 december 2013) zijn vastgelegd. In het verlengde van de 1^e herziening hebben GS in 2018 het wijzigingsplan Kustlaboratorium vastgesteld. In de PS vergadering van 4 november 2016 is de GREX 2017 vastgesteld en in de PS vergadering van 15 december 2017 de GREX 2018. De geactualiseerde GREX 2019 wordt in december 2018 vastgesteld.

Fietsvoetveer Vlissingen-Breskens

Omschrijving

Het fietsvoetveer Vlissingen-Breskens is een belangrijke verbinding voor de Provincie Zeeland. Het doel van het project is om een duurzame fietsvoetveerverbinding tot stand te brengen, die vervolgens langjarig in stand gehouden kan worden. Vanwege de (financiële) omvang, complexiteit en het maatschappelijk belang is ervoor gekozen om het als een groot project te benoemen. De keuze voor een project aanpak is ingegeven door het belang van de verbinding voor Zeeland in combinatie met de verschillende rollen die we als Provincie hebben (eigenaar schepen/aanlandingsvoorzieningen, aandeelhouder, concessieverlener, etc.)

Royal HaskoningDHV (RHDHV) voert momenteel een onderzoek uit naar de toekomstbestendigheid van het fietsvoetveer waarbij ook een marktanalyse plaatsvindt. Op basis van het advies van RHDHV wordt een integraal statenvoorstel opgesteld. Daarin komt aan de orde wat er nodig is om de fietsvoetveerverbinding tussen Vlissingen en Breskens langjarig in stand te houden. Onderdeel daarvan zijn de maatregelen die nodig zijn om de huidige BV te versterken (financieel, capaciteit). Provinciale Staten besluiten op 7 december 2018 over het integrale statenvoorstel en daarmee wordt het inhoudelijk kader voor het groot project bepaald.

Doelen

Het doel van het project is het tot stand brengen van een duurzame fietsvoetveerverbinding tussen Vlissingen en Breskens.

Acties 2019

Vast te stellen op basis van het inhoudelijk kader, waarover Provinciale Staten op 7 december 2018 besluiten.

Risico's

Op basis van het inhoudelijk kader nader te benoemen.

Genomen besluiten

- 4 november 2016 – toekomstverkenning fietsvoetveer Vlissingen-Breskens
- 21 september 2018 – fietsvoetveer Vlissingen-Breskens: groot project

Natuurpakket Westerschelde

Omschrijving

Het programma Natuurpakket Westerschelde richt zich op het realiseren van 600 ha estuariëne natuur, volgens het Convenant Rijk-Provincie (2005), over de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010. Het belangrijkste beoogde effect is natuurherstel van de Westerschelde. Het zal nog geruime tijd duren voordat definitief vastgesteld kan worden of alle beoogde estuariëne natuur ter plaatse is gerealiseerd. In de loop van de jaren is het programma geleidelijk aan van de planvoorbereidingsfase in de uitvoeringsfase terecht gekomen. Minder herkenbaar als maatschappelijke effecten zijn de nevenopgaven landbouwflankerend beleid, de ontwikkeling van een Grenspark en de impuls voor de gemeenten Hulst en Sluis.

Doelen

Het realiseren van:

- Hertogin Hedwigepolder (350 ha);
- Uitbreiding Zwin (22 ha);
- Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha);
- Buitendijks (5 deelprojecten 210 ha);
- Landbouwflankerend beleid (subsidie € 6,5 mln. en grondruilbank € 6,5 mln.);
- Overige afspraken (Grenspark, regionale impuls Hulst en Sluis en de monitoring).

Acties 2019

- Afgerond zijn de projecten Perkpolder, Baalhoek en Knuitershoek die in beheer worden overgedragen;
- Voortgaan met de uitvoering van het deelproject Waterdunen (zie betreffende paragraaf);
- Afronding van de werkzaamheden in het Zwin;
- Voortgaan met de voorbereiding c.q. start van de uitvoering van verschillende deelprojecten in de Hedwigepolder, Bath, Zimmerman en Ossensisse;
- Invulling geven aan de overige afspraken (landbouwflankerend beleid, Grenspark, regionale impuls Hulst en Sluis en de monitoring).

Risico's

- Een politiek/bestuurlijk risico voor het ministerie van Economische Zaken en de Provincie is dat de afgesproken 600 ha estuariëne natuur niet wordt gerealiseerd. Er ligt nog steeds een ingebrekestelling van de Europese Commissie aan Nederland;
- Er zijn juridische risico's die de realisatie van projecten in gevaar kunnen brengen, variërend van het niet verkrijgen van vergunningen, het niet voldoen aan vergunningsvoorwaarden etc.;
- Er zijn risico's met betrekking tot fouten of nalatigheden die verwijtbaar zijn als gevolg waarvan het Rijk toch financiële claims bij de provincie neerlegt;
- Er zijn risico's op conflicten tussen stakeholders waardoor de realisatie van het programma in gevaar komt.

Genomen besluiten

- Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium;
- Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde;
- Brief van 8 november 2016 over de voortgang van het NPW programma aan PS;
- Brief van 7 september 2017 Nota herijking Natuurpakket Westerschelde aan PS.

Marinierskazerne

Omschrijving

Dit project omvat de verhuizing van de nu in Doorn gevestigde Van Braam-Houckgeestkazerne en het Logistiek Complex Maartensdijk naar de nieuw te realiseren Michiel Adriaanszoon de Ruyter Kazerne (MAR-kazerne), conform het in 2012 genomen Rijksbesluit en de met het Rijk in 2014, 2015 en 2016 gesloten overeenkomsten.

Binnen Defensie is een uitvoeringsorganisatie opgericht, om de verhuizing tot stand te brengen. Defensie, met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), is verantwoordelijk voor de bouw van de Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Vlissingen. Het provinciale project is primair gericht op het nakomen van de per brief van augustus 2012 door de Provincie bevestigde toezegging voor het om niet en bouwrijp beschikbaar stellen van de gronden. Deze toezegging is gedaan vanwege de grote positieve sociaaleconomische gevolgen van de kazerne. Op de schaal van de Zeeuwse arbeidsmarkt zijn de effecten enorm. De 1780 arbeidsplaatsen op de kazerne zelf zorgen voor nog eens 385 extra arbeidsplaatsen bij toeleveranciers en als gevolg van consumptieve bestedingen ('Impact Marinierskazerne Vlissingen', Ecorys, 21 januari 2013). Deze 2165 nieuwe banen kunnen een breed uitstralingseffect hebben op o.a. onderwijs en voorzieningen in Zeeland. Dit is mede afhankelijk van de woonplaatskeuze van de kazernemedewerkers. Provinciale inzet is gericht op het maximaliseren van de sociaaleconomische gevolgen. De provincie functioneert daarnaast voor Defensie als regionaal aanspreekpunt.

Doelen

Het doel van het project MAR-kazerne is om in nauwe samenwerking met Gemeente Vlissingen en Waterschap Scheldestromen:

- De door de Provincie gedane toezegging, om de gronden om niet en bouwrijp aan te leveren, gestand te doen;
- Defensie in staat stellen de kazerne zo snel mogelijk, tegen zo laag mogelijke kosten en met draagvlak binnen de regio te realiseren;
- Maximalisatie van de (economische en maatschappelijke) effecten van de kazerne voor de Zeeuwse samenleving te bewerkstelligen.

Op het moment dat het eerste projectdoel bereikt is (na het aanleveren van de grond, het afkopen van het bouwrijp maken, c.q. uitvoeren van de vierde overeenkomst, en het realiseren van de wegontsluiting en nutsvoorzieningen), zal een expliciet keuzedocument worden opgesteld over de wijze van voortzetting van het project, gericht op de twee resterende doelen.

Acties 2019

- Aanleg van de aantakking van de ontsluiting van MARKAZ aan de nieuwe rotonde ten noorden van de Buitenhaven;
- Afronding benodigde aanpassingen in nutsvoorzieningen door K&L-eigenaren;
- Begeleiding uitvoering bodemsanering en munitie-onderzoek en -ruiming;
- Voortzetting partneroverleg met Defensie en RVB over uitvoering overeenkomsten, vergunningentraject en overige door het rijk verzochte hulp/ondersteuning;
- Uitvoeren promotie-acties richting Doorn;

Risico's

De voorgenomen verhuizing van het Korps Mariniers naar Vlissingen is voorjaar 2018 onderwerp van discussie geworden, in de media, binnen Defensie en tussen de Staatssecretaris en de Tweede Kamer. Vanuit Zeeland is en wordt op alle fronten bij het Rijk aangedrongen op het onverkort uitvoeren van het besluit in 2012 en de met de regio gesloten overeenkomsten, zodat de beoogde maatschappelijke baten van de kazerne voor Zeeland daadwerkelijk bereikt worden.

Binnen het provinciale project zijn de volgende risico's geïdentificeerd:

- Extra bodemsaneringen nodig op basis van winnend ontwerp;
- Alsnog bronmaatregelen op rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) nodig;
- Er worden meer te ruimen bommen gevonden dan waarmee rekening is gehouden.
- Deze risico's kunnen gedekt worden uit het beschikbare budget project onvoorzien.

Genomen besluiten

- Besluit november 2013: beschikbaar stellen van € 15 mln. voor project MAR-kazerne;
- Besluit juli 2014: vaststelling inpassingsplan;
- Bestuursovereenkomst Kostendeling Grondossier MAR-kazerne, juni 2016.

Thermphos

Omschrijving

In 2012 is Thermphos failliet gegaan. Thermphos was de enige overgebleven fosfor producent in Europa. Het is de eerste en enige locatie ter wereld waar het fosfor(slik) ook echt wordt opgeruimd. Dat blijkt een stuk weerbarstiger dan verwacht.

In 2014 is door Provincie Zeeland en Zeeland Seaports (ZSP) een deal met curatoren gemaakt. Er is uit de boedel een bedrag ad € 35 miljoen ontvangen voor de fase van veiligstelling van het Thermphos terrein. Dit houdt in het opruimen van de fosfor en het (bereikbare) radioactieve materiaal. Hier tegenover staat dat alle verplichtingen van de curatoren zijn overgenomen. Ten behoeve van de sanering heeft ZSP een dochtermaatschappij opgericht: Van Citters Beheer B.V. (VCB). VCB heeft een projectorganisatie, die de uitvoering van de werkzaamheden aanstuurt.

Voor de uitvoering van de saneringsactiviteiten werd in 2014 een Turnkey-overeenkomst (TKO) met een aannemerscombinatie afgesloten. Daarbij werd afronding voorzien in mei 2016. Door diverse problemen is deze datum ver overschreden. In maart 2017 heeft VCB besloten te TKO te ontbinden en is een nieuw Plan van Aanpak opgesteld, gebaseerd op een totale sanering van het voormalige Thermphos-terrein.

Het kabinet heeft in 2017, naar aanleiding van vragen vanuit Zeeland, besloten een commissie onder leiding van de heer Samsom in te stellen om onderzoek te doen naar de sanering van het Thermphos-terrein en te bezien of en zo, ja welke Rijksbetrokkenheid wenselijk is. Op 30 juni 2017 heeft de commissie haar opdracht ontvangen en die vervolgens vanwege de urgentie die werd gezien in zeer hoog tempo uitgevoerd. Op 23 augustus is het advies van de Commissie Samsom, onder de titel 'Saneren doe je samen', aan de Tweede Kamer en de Provincie Zeeland gestuurd.

Als uitvloeisel van het rapport Samsom is in december 2017 door het Rijk, NV Zeeland Seaports en de provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is in artikel 5 opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld. Door ondertekening van de financiële overeenkomst staat de provincie Zeeland dus voor 1/3 garant voor eventuele tegenvallers, die de risicoreserve van € 17,8 miljoen (als onderdeel van het totale taakstellende budget 129,5 miljoen) te boven gaan, bij de sanering Thermphos. Begin 2018 is de Samenwerkingsovereenkomst tussen de partijen gesloten en zijn de benodigde middelen daadwerkelijk beschikbaar gekomen. Gezien de financiële bijdrage en de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor mee- en tegenvallers zal de Provincie als mede-opdrachtgever moeten sturen op de opdracht voor de sanering, de kosten en de risicobeheersing. Om hieraan invulling te geven worden kwartaalrapportages opgeleverd door VCB. Samen met het Rijk (ministerie van I&W) en Zeeland Seaports is verdere invulling gegeven aan de eisen die aan deze rapportages worden gesteld en zijn hierover afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst opgenomen. VCB levert deze kwartaalrapportages en de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' stelt de kwartaalrapportages vast, conform de afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst.

Doelen

Het voormalige Thermphos terrein wordt door VCB gesaneerd conform het Plan van Aanpak.

Het doel van het Project is:

- het op een veilige en verantwoorde wijze ontvlechten, ontmantelen en slopen van de zich op het voormalige Thermphos terrein bevindende installaties en gebouwen, inclusief fundaties, wegen en ondergrondse infrastructuur tot een diepte van 2 meter onder maaiveld.
- het voormalige Thermphos terrein zodanig te saneren dat het terrein na afloop van de werkzaamheden geschikt is voor nieuwe uitgifte als haven- en/of industrieterrein milieucategorie 5. Hierbij is het uitgangspunt dat het terrein milieu- en omgevingsveilig is volgens geldende wet- en regelgeving en de bodemkwaliteit voldoet aan de klasse industrie.

Acties 2019

VCB in staat stellen de sanering onder de meest optimale omstandigheden de sanering uit te voeren. Onderdeel daarvan is dat tijdig de financiering door de drie financierende partijen wordt geregeld. De speciaal voor deze sanering ingestelde stuurgroep en bestuurlijk overleg zullen aan de hand van maand- en kwartaalrapportages toezicht houden op de vastgestelde scope, planning, financiën en voortgang.

Risico's

De Commissie Samsom verwacht - met de nodige voorzichtigheid - dat voor de sanering in totaal € 129,5 miljoen benodigd is vanaf 1 april 2017. De Commissie baseert dat bedrag op de base case qua kosten uit het Fakton-rapport (€ 106,5 miljoen), aangevuld met een risicoreserve van € 17,8 mln. en daarbovenop nog de indexering tot en met 2020 van in totaal € 5,2 mln. Het beeld van de commissie is dat hiermee een realistische kostenschatting is gepleegd. Aan de dekking van deze kosten dragen drie partijen bij: Provincie Zeeland, Rijk, Zeeland Seaports. de verdeling van de bijdragen is door de partijen vastgelegd in de 'financiële overeenkomst sanering Thermphos'.

Er is een risico van budget- en tijdsverschrijding van de sanering. Indien één van deze of beiden plaatshebben dan zullen er meerkosten optreden. Deze worden dan door de drie financierende partijen ieder voor 1/3 gedragen. De provincie Zeeland staat op dit moment garant voor een derde van deze optredende meerkosten.

Genomen besluiten

- Overeenkomst van oktober 2014 tussen curatoren Thermphos, Zeeland Seaports (ZSP) en Provincie Zeeland betreffende onder meer de sanering en opruiming van het bedrijfsterrein van Thermphos en de overdracht van rechten van erfpacht en opstal.
- Overeenkomst van oktober 2014 tussen ZSP en Provincie Zeeland, ter zake van de sanering van het Thermphos-terrein in Vlissingen.
- Op 16 juni 2014 hebben Provinciale Staten besloten geen bedenkingen te hebben tegen de overeenkomsten zoals die toen voorlagen.
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van 1,1 miljoen euro 18 november 2016
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van 2,5 miljoen euro van 13 januari 2017.
- Statenvoorstel Plan van Aanpak VCB 21 april 2017
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van 4,5 miljoen euro van 9 juni 2017
- Statenvoorstel implementatie van het rapport 'Saneren doe je samen' (commissie Samsom) en de dekking van de provinciale middelen op 3 en 10 november 2017

Wat mag het kosten?

Doelstelling		(bedragen x € 1.000)		
		Lasten	Baten	Saldo
010101	Sloeweg	-	-	-
010102	Tractaatweg	-	-	-
010103	Waterdunen	348	72	275
010104	Fietsvoetveer Vlissingen-Breskens	-	-	-
010105	Natuurpakket Westerschelde	14.153	14.153	-
010106	MAR-kazerne	618	618	-
010107	Thermphos	-	-	-
019999	Ambtelijke inzet	1.531	-	1.531
Totaal		16.649	14.843	1.806
toevoeging reserve		-	-	-
onttrekking reserve		-	-	-
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		16.649	14.843	1.806

De afschrijving- en onderhoudslasten voor de Sloe- en Tractaatweg zijn geraamd in programma 5 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid.

Bij het vaststellen van de begroting zijn voor het project Fietsvoetveer Vlissingen Breskens nog geen middelen geraamd op doelstelling 010104. De middelen voor project fietsvoetveer zijn opgenomen in programma 5 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid. Op basis van de besluitvorming door Provinciale Staten over het inhoudelijk en financiële kader van dit project kunnen via begrotingswijziging middelen geraamd worden op doelstelling 010104.

Voor de kosten van Thermphos is in voorgaande jaren een voorziening gevormd. De kosten van het project worden direct ten laste van deze voorziening gebracht. Een eventuele aanvullingen of vrijval van deze voorziening verloopt via doelstelling 010107 Thermphos. De geraamde onttrekking aan de voorziening voor 2019 bedraagt € 7 mln.

1.2 Programma Fysieke leefomgeving

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland. Land in zee. De naam zegt genoeg. Eilanden, zeearmen, zandplaten: de regio heeft een kustlijn van 650 km. Overall in Zeeland sta je binnen een kwartier aan open water. Die ligging in zee, dat samenspel tussen water en land, zilt en zoet, eb en vloed, onderscheidt Zeeland van alle andere regio's in dit deel van Europa.

Deze unieke ligging, het Zeeuwse kapitaal biedt ondernemers en inwoners innovatieve mogelijkheden en ruimte om te pionieren en vraagt tegelijk om de bescherming daarvan.

In dit begrotingshoofdstuk staan twee opgaven centraal die bijdragen aan het creëren van kansen voor en de bescherming van het Zeeuwse kapitaal. Uitgangspunt voor de beide opgaven is het in september 2018 vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018. Dit omgevingsplan is het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke omgeving.

De twee opgaven zijn:

1. Omgevingswet en Omgevingsvisie 2021
2. Het ontwikkelen van een Kwaliteitskust.

Reguliere taken

Via uitvoering van de wettelijke milieutaken wordt ingezet op het beschermen en het versterken van de milieukwaliteit van onze fysieke leefomgeving. Uitdaging is om met de uitvoering de milieukwaliteit te versterken terwijl de economische belangen niet uit het oog worden verloren. Dit doet de provincie samen met andere overheden en maatschappelijke partners. De uitvoering van het milieubeleid is gemandateerd aan de RUD Zeeland en voor de Brzo taken aan de DCMR, zijnde de Brzo-RUD.

Beleidskader:

- Omgevingsplan Zeeland 2018
- Omgevingsverordening Zeeland 2018
- Natuurvisie
- Economische Agenda
- Mobiliteitsplan 2016-2019
- Programma Vergunningverlening, toezicht en handhaving + specialisaties 2018
- Milieuprogramma 2018-2022 Verordening kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht Zeeland 2016

SPEERPUNTEN 2019:

- Uitwerken beleid uit het omgevingsplan Zeeland 2018. Dit beleid is onderverdeeld in vier strategische toekomstgerichte opgaven namelijk:
  - een duurzame en concurrerende economie
  - een klimaatbestendige en -neutrale samenleving
  - een waardevolle leefomgeving
  - een toekomstbestendige, bereikbare woon-, werk- en verblijfsomgeving
- Aan de slag met het uitwerken van de inwerkingtreding Omgevingswet in 2021 met:
  - opstellen agenda, rollen en kaders Omgevingsvisie 2021 mbv brede dialogen met het netwerk (overheden, bedrijfsleven, onderwijs en andere maatschappelijke organisaties)
  - Verkennen mogelijkheden om te komen tot een Zeeuws brede Omgevingsvisie 2021
  - uitwerken agenda Omgevingsvisie 2021
  - starten met het opstellen Omgevingsvisie 2021 en Omgevingsverordening mbv brede dialogen met het netwerk (inwerkingtreding 1 januari 2021)
  - uitwerken relatiebeheer en veranderingen organisatie in relatie tot het inwerking treden van de omgevingswet op 1 januari 2021
- Brzo taken worden op bepaalde wijze door DCMR uitgevoerd;
- RUD Zeeland werkt volgens afgesproken pxq systeem
- De acties uitvoeren uit het milieuprogramma 2019 uitvoeren zoals:
  - Uitwerken en uitvoeren van projectplan zeer zorgwekkende stoffen;
  - Meewerken aan de totstandkoming van het Nationaal Actieprogramma Luchtkwaliteit;
  - Starten en uitvoeren onderzoek uitbreiding luchtmeetnet uitvoeren van de in 2019 geplande acties zoals opgenomen in het VTH + s programma
  - uitwerken en oppakken coördinatietaak vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)
- Opgave Kwaliteitskust
  - Uitvoering geven aan de aandachtsgebieden. In 2019 is in minimaal 2 aandachtsgebieden de planuitwerking zover dat met de uitvoering kan worden gestart. Hiervoor worden o.a. middelen uit de regio-envelop benut.
  - Realiseren verbeterde strandovergang en de directe omgeving op basis van de aanwezige omgevingskenmerken.
  - Stimulering kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie in Zeeland
  - Verbeteren fietsvoorzieningen in het kader van vijfsterren fietsprovincie
  - Inspelen op big data ontwikkelingen in de toeristische sector
  - Zeeuwse natuur beter bekend en beleefbaar maken voor bewoner, toerist en recreant
  - Ten minste 15 nieuwe crosssectorale initiatieven opgestart in Zeeland via de makelaars Gezond in Zeeland

Reguliere taken:

- Vergunningverlening, toezicht en handhaving bij bedrijven, waarvoor de Provincie vergunningverlenend gezag is
- Vergunningverlening en toezicht op bodemsaneringen en nazorg
- Uitvoering van bodemonderzoeken en bodemsaneringen
- Vergunningverlening, toezicht en handhaving voor vuurwerkevenementen, luchtvaart, ontgravingen en grondwateronttrekkingen
- Uitvoeren programma Impuls omgevingsveiligheid
- Accounthouderschap van de RUD Zeeland en de Brzo RUD (DCMR)
- interbestuurlijk toezicht voor wat r.o. en milieutaken betreft
- Overleg over ruimtelijke plannen met betrokken bestuursorganen
- Toezicht op huisvesting statushouders
- Relatiebeheer met gemeenten

Omgevingswet en Omgevingsvisie

In 2019 zetten we het proces voort om op 1 januari 2021 te kunnen voldoen aan de nieuwe Omgevingswet die dan in werking treedt. De omgevingswet is de grootste wetswijziging sinds de invoering van de grondwet. In de omgevingswet worden 26 wetten en meer dan honderd ministeriele regelingen op het gebied van ruimte, wonen, milieu, natuur, water en infrastructuur samengevoegd. Het doel van de omgevingswet is: *“van bescherming van de fysieke leefomgeving via een werende benadering van activiteiten, naar een beleidscyclus waar de continue zorg voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving centraal staat en ruimte ontstaat voor ontwikkeling.”*

Door deze nieuwe wet verandert er veel in Zeeland. Ook de rol van de provincie verandert. De omgevingswet geeft aan dat burgers en initiatiefnemers niet langer geconfronteerd moeten worden met een gefragmenteerde overheid. Alle overheden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de fysieke leefomgeving. Om dit te bereiken moeten de overheden onder de omgevingswet intensiever samenwerken. De provincie kan hierin de rol van regisseur en facilitator vervullen. Deze rol willen we het komende jaar, samen met de andere overheden vormgeven. Het streven hierbij is te komen tot een Zeeuws brede omgevingsvisie in plaats van een omgevingsvisie van alleen de provincie Zeeland. Dat kan alleen samen met de andere Zeeuwse overheden. Daarnaast zullen we de plannen voor de leefomgeving steeds meer vanaf het begin in samenspraak met alle betrokkenen ontwikkelen. Deze cultuuromslag onder de Omgevingswet sluit nauw aan bij de ambitie van de organisatie om op een andere manier samen te werken. We zien dit als een gezamenlijke regionale leerreis. Een reis die zal leiden tot een nieuwe Omgevingsvisie, met bijbehorende omgevingsverordening en programma's in 2021.

Tot de inwerkingtreding van de Omgevingsvisie is het in september 2018 vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018 het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke omgeving.

Maatschappelijk effect Omgevingswet en Omgevingsvisie

Met de voorbereiding op de Omgevingswet en de vier strategische opgaven draagt de Provincie bij aan een nieuwe manier van samenwerken tussen overheden onderling en tussen overheden en het netwerk. Het doel is een gezonde, veilige leefomgeving en het doelmatig gebruik van de beschikbare ruimte

Het omgevingsbeleid kent een aantal hoofdoopgaven / doelen. Voor een deel worden deze uitgewerkt door opgaven / acties die onder andere begrotingsprogramma's vallen, zoals het programma Regionale economie, Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid alsmede het programma Klimaat en energie.

Opgave Omgevingswet en Omgevingsvisie

Doelstelling: Voorbereiding Omgevingswet

Uiterlijk op het moment van het inwerkingtreden van de omgevingswet, naar verwachting op 1 januari 2021, werken volgens de gedachte achter de omgevingswet.

Acties:

- Op het moment van het inwerkingtreden van de Omgevingswet een Omgevingsvisie, Omgevingsverordening Zeeland en Programma's 2018-2024 hebben vastgesteld.
- In 2019 werken we, samen met het netwerk en de andere overheden aan de agenda, rollen en kaders voor de Omgevingsvisie. Na vaststelling van de agenda, rollen en kaders wordt, samen met het netwerk en de andere overheden, gestart met het opstellen van de visie. Hierop volgend start het aanpassen van de verordening en de voorbereiding van de programma's.
- Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken. Bij het opstellen van de visie gebeurt dit in 2019 door eerst de agenda vroegtijdig en breed op te halen bij Provinciale Staten, gemeenteraden en met andere overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven. Daarna werken we thema's uit de agenda samen uit met de relevante (semi)overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijs en wetenschap, inwoners van Zeeland en het bedrijfsleven tot bouwstenen voor Omgevingsvisie. Dit uitwerken volgt in 2019 en 2020.
- Samen met het netwerk en de andere overheden uitvoeren van enkele pilots.
- Voorbereidingsacties vormgeven digitaal stelsel Omgevingswet en interne- en externe samenwerkingsstructuren, organisatieverandering.

Kwaliteitskust

De kust, stranden en duinen, met daarachter het agrarisch landschap, aantrekkelijke dorpen en steden, de zilte natuur, onderscheidende evenementen en activiteiten, vormen samen een belangrijk kapitaal voor Zeeland, zowel voor bewoners, als voor bezoekers. Het in stand houden van die basiswaarden en toch economische ontwikkeling mogelijk maken is een gezamenlijke opgave voor onder andere gemeenten, (recreatieve) ondernemers, milieuorganisaties, waterschap, Rijkswaterstaat en de provincie. Activiteiten die hiervoor worden ontplooid zijn de uitvoering van het actieprogramma van de kustvisie waaronder versterking van de Zeeuwse kust door gebiedsontwikkeling en het verhogen van de vitaliteit van de verblijfsrecreatie, het stimuleren van digitale innovatie in de vrijetijdssector, ontwikkelen natuurbranding en natuurbeleving, stimuleren van een duurzaam toeristisch mobiliteitsnetwerk en het verbinden voor en ontwikkelen tot een Gezond Zeeland.

Maatschappelijk effect Kwaliteitskust

Versterking recreatieve en toeristische aantrekkingskracht van Zeeland door het versterken van de kwaliteit van natuur, landschap, mobiliteit, recreatief- toeristische voorzieningen en stimuleren van ondernemers. Indirect wordt daarmee een bijdrage geleverd aan werkgelegenheid, draagkracht voor voorzieningen en de leefomgeving in Zeeland.

Opgave Kwaliteitskust

Doelstelling: Kwaliteitskust

Door het versterken van de kwaliteit van natuur, landschap, mobiliteit en recreatief- toeristische voorzieningen wordt de recreatieve en toeristische aantrekkingskracht van Zeeland vergroot.

Kwaliteitskust voert in samenhang een vijftal subdoelstellingen uit:

- Versterking van de Zeeuwse kust door gebiedsontwikkeling en verhogen vitaliteit verblijfsrecreatie.
- Stimuleren van Digitale Innovatie Vrijetijdssector
- Ontwikkelen natuurbranding en natuurbeleving
- Ontwikkelen duurzaam toeristisch mobiliteitsnetwerk
- Verbinden voor en ontwikkelen tot een Gezond Zeeland

Acties:

Versterking Zeeuwse kust door gebiedsontwikkeling en verhogen vitaliteit verblijfsrecreatie.

- Uitvoering geven aan de aandachtsgebieden. In 2019 is in minimaal 2 aandachtsgebieden de planuitwerking zover dat met de uitvoering kan worden gestart. Hiervoor worden o.a. middelen uit de regio-envelop benut.
- Realiseren verbeterde strandovergang en de directe omgeving op basis van de aanwezige omgevingskenmerken. Hiervoor worden o.a. middelen uit de regio-envelop benut.
- Het stimuleren van ondernemers op het gebied van kwaliteitsverbetering en innovatie door de inzet en begeleiding van Economische Impuls Zeeland
- Met minimaal drie (familie)recreatiebedrijven is in gesprek gegaan over een kwaliteitsslag waarmee hun bedrijf toekomstbestendig kan ontwikkelen, waarbij via Impuls Zeeland achtergestelde leningen beschikbaar worden gesteld op basis van beschreven kwaliteit in de kustvisie.
- Met gemeenten wordt gezocht naar locaties voor een pilot tijdelijk gebruik als vervolg op de verkenning van de kansen en risico's van tijdelijke verblijfsrecreatie. Het onderzoek is een van de acties uit de Kustvisie en laat de tijdelijke gebruiksmogelijkheden zien voor verblijfsrecreatie die binnen de huidige juridische planologische functies mogelijk zijn en een tijdelijk verdienmodel bieden. Stimulering van circulair bouwen in de verblijfsrecreatie door het informeren van ondernemers en het verstrekken van innovatievouchers door Economische Impuls Zeeland

Versterken van de toeristische sector door het 'up to date' maken en houden van de ICT/IT gedreven innovatie

- Stimuleren en ondersteunen projecten gericht op digitale innovatie voor ondernemers (projecten zoals Digitale Zeeland Experience en digitaal servicehuis).
- Via Europees project Profit inspelen op big data ontwikkelingen in de toeristische sector.

De natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken.

- In 2018 is onderzoek gedaan naar de natuurbeleving en is gestart met uitwerking van een gezamenlijke brandingstrategie. Op basis hiervan wordt in 2019 de verdere ontwikkeling vorm gegeven, samen met o.m. de verschillende natuur(beheer)organisaties.
- In of bij ten minste drie natuurgebieden extra (recreatieve) voorzieningen aanbrengen om de beleving van de natuur te vergroten.
- Gezamenlijk met partners en de Zeeuwse Natuur wordt een gezamenlijk plan tot uitvoering gebracht gericht op activiteiten die zorgen dat natuurgebieden kunnen worden beleefd, natuureducatie, natuurvoorlichting en –promotie.
- Toewerken naar het verkrijgen van de UNESCO GeoPark status voor het oostelijk deel van Zeeland, westelijk Noord-Brabant en de Vlaamse grensstreek

Ontwikkelen van vervoersconcepten om de beleving van het Zeeuwse landschap en de Zeeuwse kust te vergroten.

- In beeld brengen toeristische mobiliteitsstromen via Europees project MOVE, met Kenniscentrum Kusttoerisme (KCKT), Walcherse gemeenten, UGent
- Ten minste drie pilots netwerk duurzame mobiliteit uitvoeren.
- Projecten uitvoeren om de status van vijfsterrenfietsprovincie verder te verstevigen. Voorbeelden zijn het verbeteren van fietsvoorzieningen (laadpalen elektrische fiets en overzichtspanelen), faciliteren en begeleiden van de transitie LF (Landelijke Fietsroutes) routes naar iconische (thema) routes, continueren afspraken van rondje pondje en het project bike sharing.

Natuurlijke kwaliteiten van Zeeland die een positieve invloed hebben op de gezondheid van mensen benutten.

- Uitvoering SAIL (Europees project: Stay Active and Independant for Longer);
- Ten minste 15 nieuwe crossectorale initiatieven opgestart in Zeeland via de makelaars Gezond in Zeeland op het gebied van Natuur (gezond naar buiten), Sport en bewegen (gezond bewegen), Food (gezonde voeding), Recreatie (gezond recreëren) en Vitaliteit/preventie (gezond blijven).
- Op basis van initiatieven in 2018 en 2019 communicatie over Gezond in Zeeland invullen.

Doelstelling: Goed woon- en werkklimaat

Bijdragen aan een gezonde en veilige leefomgeving

Acties/speerpunten milieu:

- In 2018 hebben GS nieuw beleid vastgesteld op het gebied van Vergunningverlening, toezicht, handhaving en specialisaties (VTH+s programma). In 2019 wordt gestart met de implementatie en de uitvoering van dat programma.
- Tevens hebben GS in 2018, ter uitwerking van het Omgevingsplan Zeeland 2018, het milieuprogramma 2018-2022 vastgesteld.
- In 2019 zullen de in dat jaar opgenomen acties uit dat milieuprogramma worden uitgevoerd zoals daar zijn:
- Het uitwerken en het uitvoeren van het projectplan zeer zorgwekkende stoffen;
- Het meewerken aan de totstandkoming van het Nationaal Actieprogramma Luchtkwaliteit;
- Het starten en het uitvoeren van het onderzoek naar een eventuele uitbreiding van het Zeeuwse luchtmeetnet
- Voorts is het de bedoeling dat de RUD Zeeland in 2019 gaat werken en afrekenen volgens de PxQ methodiek.
- Ook zal de DCMR de Brzo werkzaamheden voor de provincie vanaf 2019 gaan uitvoeren.
- Tenslotte is het de bedoeling dat de wettelijke coördinatietaak van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (met partners op bestuursrechtelijk- en strafrechtelijk vlak) wordt uitgewerkt en opgepakt in 2019.

Acties/regulier milieu:

- Volgen van de beleidscyclus Big Eight VTH + S, door middel van het vaststellen van een uitvoeringsprogramma Vergunningverlening, toezicht en handhaving 2019, evaluatie van het Uitvoeringsprogramma toezicht en handhaving Wabo 2018 en monitoring van de acties die zijn opgenomen in het programma VTH + S in 2019
- Invulling geven aan het opdrachtgeverschap van de RUD Zeeland en van de Brzo-RUD (DCMR), door middel van het afsluiten en monitoren van de dienstverleningsovereenkomsten 2019 conform kwaliteitsniveau 2.1, het evalueren van de jaarcijfers 2018 en het voorbereiden van de overeenkomsten voor het jaar 2020
- Publiceren van informatie over VTH op internet en hiertoe de Gedragsregel handavingsinformatie aanpassen
- Toezien op veilige zwemlocaties
- In 2019 begeleiden van de uitvoering van bodemsaneringen
- Overleg met gemeenten over ruimtelijke plannen en –vergunningen (relatiebeheer)

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal geconstateerde overtredingen bij bedrijven waarvoor de Provincie de milieuvergunning verleent.					
Het aantal uitgevoerde emissiemetingen lucht	35	33	38	45	43
Het aantal overtredingen van luchtvoorschriften	5	4	8	6	6
Aantal klachten overlast.					
Aantal ingediende klachten	190	264	573	343	213
Aantal klachtensituaties	132	215	123	84	35*
Alle zwembaden en zwemgelegenheden waar in oppervlaktewater wordt gezwommen, voldoen in de periode 2012-2018 aan de veiligheidseisen (aantal overtredingen).:					
Aantal zwembaden	130	128	128	122	124
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	25	17	46	32	20
Aantal zwemgelegenheden in oppervlaktewater	55	55	54	57	55
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	0	0	0	0	1

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal woningen binnen geluidszones rond industrieterreinen waarvoor geldt dat, ook na saneringsmaatregelen, de geluidsbelasting van 60 dB(A) wordt overschreden is in 2018 verminderd ten opzichte van 2012.	12	11	11	11	11
Milieuhygiënische spoedlocaties bodemverontreiniging zijn uiterlijk in 2020 gesaneerd of beheersbaar gemaakt. Aantal spoedlocaties in uitvoering of nog op te pakken			11	10	9**
Goede naleving bodemsanerings- en nazorgverplichtingen.					
• Aantal saneringen in uitvoering	31	54	35	55	44
• Aantal overtredingen	4	1	3	7	0
Waterkwaliteit (oppervlaktewater)					
• percentage waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0	0	0		
Aantal overnachtingen toeristische gasten	8.981.000	9.830.000	9.901.000	10.116.000	10.089.000
Aantal overnachtingen vaste gasten***	nb	nb	nb	nb	6.000.000
Tevredenheid over beleving van Zeeland****	8,15	8,13	8,14	8,31	8,27

* Dit zijn de verschillende inrichtingen/locaties waarbij opgemerkt moet worden dat er bij een aantal locaties gedurende het jaar meerdere klachtensituaties zijn geweest. Zo zijn er over Scheepswerf Reimerswaal 68 klachten ontvangen in 2017

** Er staan nog 10 locaties op de spoedlijst maar op slechts 4 locaties zijn de risico's nog niet weggenomen of beheerst; Op 2 locaties worden de risico's lang of eeuwigdurend beheerst; Op 7 locaties is een sanering in uitvoering. 2 locaties worden in 2018 opgepakt; Bij 1 locatie is de functie gewijzigd waardoor geen sprake meer is van risico's

*** Nieuwe gegevens Kenniscentrum Kusttoerisme dat jaarlijks wordt verzameld op basis van toeristenbelasting

**** Bron: CVO; algemeen oordeel van Nederlandse vakantiegangers voor hun vakantie in Zeeland

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel
Instrumenten voor omgevingsvisie tijdig vastgesteld door PS	Tijdige vaststelling agenda voor omgevingsvisie	Vaststellen proces door PS	Agenda uiterlijk half 2019 vastgesteld door PS	Agenda vastgesteld door PS
	Tijdige vaststelling omgevingsvisie		Start met uitwerken inhoudelijke thema's voor omgevingsvisie.	Omgevingsvisie vastgesteld door PS in december 2020.
	Tijdige vaststelling Verordening en Programma's		Starten voorbereiding Verordening en Programma's	Vaststelling Verordening door PS en Programma's door GS
Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken onder Omgevingswet.	Per thema wordt in de agenda de rolverdeling opgenomen bij de inhoudelijke uitwerking ervan. De thema's worden gezamenlijk met de betrokken partijen inhoudelijk uitgewerkt.	Vaststellen proces door PS	Uiterlijk half 2019 agenda met daarin rolverdeling per thema.	Agenda met daarin rolverdeling per thema.
			Start met gezamenlijk uitwerken inhoudelijke thema's voor omgevingsvisie.	Inhoudelijke thema's voor omgevingsvisie zijn gezamenlijk met betrokken partijen uitgewerkt.
Milieubelasting door uitstoot bedrijven waardoor de	Gemeten en berekende emissiegegevens	Nog niet bekend	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel
provincie de milieuvergunning verleent, is in 2019 verminderd ten opzichte van 2006				
Er wordt voldaan aan de wettelijke normen en grenswaarden voor een goede luchtkwaliteit	Gemeten immissiemetingen bij meetpunten Zierikzee en Philippine	Nog niet bekend	Blijft voldoen aan gestelde normen	Blijft voldoen aan gestelde normen
Toeristische bestedingen	De bestedingen gedaan door toeristen of ten behoeve van toeristen voor, tijdens en na de reis en het verblijf op de plaats van bestemming voor Zeeland	1,57 mld.	1,60 mld.	1,70 mld.

Wat mag het kosten?

Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
(bedragen x € 1.000)				
020101	Voorbereiding Omgevingswet	369	24	345
020102	Kwaliteitskust	3.272	-	3.272
020103	Goed woon- en werkklimaat	7.210	98	7.113
029999	Ambtelijke inzet	2.697	-	2.697
Totaal		13.548	122	13.426
	toevoeging reserve	-	-	-
	onttrekking reserve	-	4.422	4.422
	Resultaat baten en lasten inclusief reserves	13.548	4.544	9.004

1.3 Programma Landelijk gebied, natuur en landbouw

Inleiding en ontwikkelingen

Natuur is een kerntaak van de provincie. Het gaat dan om alle facetten van het natuurbeleid: natuurontwikkeling, natuurbeheer, natuurbescherming, natuurherstel en natuurverbreding en -beleving. De ambities en richting van het natuurbeleid liggen vast in de door Provinciale Staten vastgestelde Natuurvisie 2017-2022.

Tevens zijn voor de onderdelen soortenbescherming/-beleid, faunabeleid en gebiedsbescherming meer op detailniveau de kaders door Provinciale Staten bepaald via de beleidsnota Natuurwetgeving. Zowel uit de Natuurvisie als uit de Beleidsnota Natuurwetgeving volgen een aantal concrete actiepunten voor 2019 en verder.

Tegelijkertijd is onderkend dat met alleen het aanleggen van de restantopgave van natuur en goed natuurbeheer en -herstel de doelen op het gebied van biodiversiteit onvoldoende worden bediend. Onder andere het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat voor het behalen van meer biodiversiteit een opgave in het landelijk gebied en verduurzaming van de landbouw ligt. In uw Staten is over de biodiversiteit ook moties aangenomen die dit ondersteunen.

In de landbouw zelf wordt steeds vaker tegen grenzen aangelopen. Tekorten aan zoet water, wateroverlast, achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid en bodembiodiversiteit, afname van waterkwaliteit, achteruitgang van biodiversiteit, toename uitstoot van stikstof, fosfaat, etc. zijn de (on)zichtbare bijkomstigheden zijn zorgen die in de landbouw leven. Tegelijkertijd is de (productie)druk op de landbouw groot en zijn de eisen vanuit de keten fors, terwijl het inkomen van de boer door hogere kosten steeds meer onder druk komt te staan.

Zowel om de veranderopgave van de landbouw als de doelstellingen biodiversiteit aan te pakken is in 2018 gestart met de opgave Toekomst landelijk gebied, waarin natuur, landelijk gebied en landbouw zijn opgenomen. Want alleen in samenhang kunnen deze doelstellingen voor landbouw en natuur verder gebracht worden. Tegelijkertijd blijven we uitvoering geven aan de reguliere taken.

Het opstellen en uitvoeren van deze agenda doet de provincie niet alleen. In overleg met o.a. de landbouwsector, natuurorganisaties en ondernemers werken we aan deze Zeeuwse agenda. Het opstellen en uitvoeren van deze agenda

SPEERPUNTEN 2019:

- Opstellen en uitvoeren Zeeuwse agenda toekomst landelijk gebied
- Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan verbeteren bodemvruchtbaarheid, zoet water beschikbaarheid en landschappelijke diversiteit (biodiversiteit)
- Start uitvoeren pilots op vrijwillige basis zoals bufferzones rondom Natura2000 gebieden, akkervogelgebieden en invulling geven aan aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied;
- Afronden Passende Beoordelingen voor snijden zeegroente, rapen scheldieren, evenementen en vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Implementeren stimuleringsregeling voor innovatieve projecten om wildschade aan gewassen te voorkomen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Inregelen extra toezicht en handhaving voor groene wetten zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving
- Uitvoeren pilot pro-actieve soortenbescherming waarbij voorafgaand aan ontwikkelingen mitigerende maatregelen worden genomen zodat hindernissen op voorhand worden weggenomen, voortvloeiend uit de Natuurvisie;
- Vaststellen Natura 2000 beheerplan voor de Manteling van Walcheren en in procedure brengen van het Natura 2000 beheerplan voor de Kop van Schouwen;

Reguliere taken:

- Verstrekken subsidies voor natuurbeheer;
- Subsidieverlening aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert;
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die het Faunabeheerplan opstelt;
- Het (mede)opstellen van Natura 2000 beheerplannen;
- Vergunningverlening in het kader van wet Natuurbescherming voor gebiedsbescherming en soortenbescherming;
- Uitvoering van herstel- en instandhoudingsmaatregelen (o.a. PAS) in bestaande Natura 2000 gebieden en het Natuurnetwerk Zeeland;
- Subsidie verstrekken aan IVN, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris;
- Uitvoeren taak zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering;
- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit;
- Rapportage aan de Staatssecretaris, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Beleidskader:

- Natuurvisie Zeeland 2017-2022
- Natuurbeheerplan Zeeland 2017
- Beheerplannen Natura2000
- Nota toegankelijkheid natuurgebieden (Natuurlijk genieten in Zeeland) 2010
- Nota Natuurwetgeving (in afronding 2018)
- Omgevingsplan Zeeland 2012-2018
- Verordening Ruimte Provincie Zeeland (VRPZ)
- Economische Agenda
- Nota Grondbeleid 2016 (PS 30-09-2016)
- Provinciaal Monitoring- en beoordelingsplan Natuur 2016-2021

staat de komende jaren centraal. Belangrijke agendapunten zijn in ieder geval het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, de beschikbaarheid van voldoende zoet water en het versterken van de landschappelijke diversiteit (en in verlengde daarvan de biodiversiteit). Daarbij zullen nadrukkelijk de relaties en verbanden gezocht worden met o.a. het (agrarisch) natuurbeheer, maar ook met de andere opgaves zoals de klimaatopgave en de voedselagenda. De provinciale grondbank en het bijbehorende kavelruilinstrumentarium worden ingezet ter ondersteuning van het beoogde veranderproces. Waar mogelijk wordt daarbij aangehaakt op ontwikkelingen op Nationaal (landbouwvisie Rijk, IBP-aanpak Vitaal platteland) en Europees niveau (bijv. het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid).

Door deze verschuiving in focus en het opgabegericht werken wordt het onderdeel natuurbeleving in de begroting verplaatst naar programma 2 Fysieke Omgeving (onderdeel Kwaliteitskust). Omdat dit facet van het natuurbeleid zich meer richt op maatschappelijke betrokkenheid bij natuur en ook het onderdeel natuureducatie omvat, komt dit bij die opgave beter tot zijn recht.

Zoals hiervoor aangegeven zal de verbetering van de biodiversiteit en de inzet voor een duurzame toekomstgerichte landbouw een meer integrale aanpak vragen waarin natuur en landbouw elkaar onderling versterken. Om niet vooruit te lopen op het maatschappelijk proces van de totstandkoming van de agenda en vanwege de herkenbaarheid van de dit hoofdstuk van de begroting is de structuur, met toevoeging van de landbouwdoelstelling, vooralsnog dezelfde gebleven.

Maatschappelijk effect

Provincie Zeeland zet met organisaties, ondernemers en bewoners in op verbetering van de biodiversiteit, een duurzame toekomstgerichte landbouw, en goede kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening

Doelen en acties

Opgave: Toekomst landelijk gebied, landbouw en natuur

Doelstelling: Natuurontwikkeling

Het Natuurnetwerk Nederland moet in 2027 worden afgerond. De Zeeuwse opgave is nog circa 900 hectare en ligt op perceelsniveau vast in het Natuurbeheerplan Zeeland (In deze doelstelling komt ook de doelstelling 'natuurontwikkeling' samen, die in de begroting 2018 als afzonderlijke doelstelling in programma 1 onderdeel investeringen was opgenomen).

Acties:

- Voortgang van de resterende natuurontwikkelingsopgave op basis van aanbod, de kansen die zich voordoen (zie tabel indicatoren);
- Voor versnelde uitvoering van het Natuurnetwerk zal de systematiek van het Natuurbeheerplan in 2019 iets worden gewijzigd. Bij kansen die zich voordoen zullen deze percelen direct worden toegevoegd aan het Natuurnetwerk zonder elders een gelijk aantal hectares te ontgrenzen op kaart. De toe te voegen percelen moeten daarbij voldoen aan de uitgangspunten van de Natuurvisie, hetgeen inhoudt dat de percelen ecologisch minstens even interessant zijn en aansluiten aan reeds bestaande natuur. In plaats van ontgrenzen wordt de stand van de restant opgave bijgehouden en worden de nieuwe hectares hiervan afgetrokken tot de teller op 0 staat. Op dat moment vervalt de restopgave op de kaart. Er is dus geen sprake van een grotere ambitie qua hectares, maar een andere procedure om te versnellen in uitvoeringstempo.
- Inzet Kavelruilbureau in combinatie met de Grondbank Zeeland ten behoeve van natuurontwikkeling en alle andere beleidsdoelen
- Blijven hanteren van enkele algemene uitgangspunten, waaronder verwerving op basis van vrijwilligheid, geen planologische schaduwwerking en afstemming tussen natuur en landbouw

Doelstelling: Natuurbeheer

Om de kwaliteit van natuur en landschap in Zeeland in stand te kunnen houden is naast wettelijke bescherming ook actief beheer nodig. Er wordt groot belang gehecht aan het vergroten en bewaren van de kwaliteit van natuurgebieden. Om de kwaliteit van natuur en landschap in Zeeland in stand te kunnen houden is naast wettelijke bescherming ook actief beheer nodig. Er wordt groot belang gehecht aan het vergroten en bewaren van de kwaliteit van natuurgebieden.

Acties:

- Vergoeden en aansturen van effectief en efficiënt beheer van natuurgebieden (zie indicatoren voor omvang) op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap en de kaders uit het Natuurbeheerplan;
- Vergoeden van Agrarisch Natuurbeheer via het Collectief Poldernatuur om bij te dragen aan biodiversiteit en landschap buiten de natuurgebieden. Het Rijk stelt extra budget beschikbaar, zodat dit budget wordt verhoogd;
- Bestrijding van schade veroorzakende soorten en het uitkeren van schadevergoedingen voor faunabeheer (b.v. ganzen in ganzenrustgebieden);
- Monitoren van natuurgebieden conform landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan.

Doelstelling: Natuurherstel

Natuurherstel is nodig om de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen te bereiken. Een bijzonderheid betreft de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Met dit programma wordt ontwikkelruimte toegekend aan projecten en andere activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken, waarbij specifiek aangegeven maatregelen in natuurgebieden worden genomen.

Acties:

- Uitvoeren van herstel- en instandhoudingsmaatregelen in Natura 2000-gebieden voor zover deze zijn opgenomen in gebiedsanalyses van de PAS en Natura 2000 beheerplannen, waaronder de start van het plan Regeneratie Papieren Zolder in de Manteling van Walcheren. Jaarlijks wordt de voortgang gemeld in de landelijke PAS-rapportage;
- Uitvoeren van nazorgprojecten in het Natuurnetwerk Zeeland voor zover deze niet vallen onder regulier beheer (voorbeeld: Baarlandse Kreek).

Doelstelling: Natuurbescherming

De aanwezige Zeeuwse natuur moet worden beschermd.

Acties:

- Bescherming van natuurgebieden en soorten via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Wet natuurbescherming en de Wet ruimtelijke ordening (Natuurnetwerk Zeeland);
- Zorgdragen voor het opstellen van Natura 2000 beheerplannen.
  - Het beheerplan Manteling van Walcheren wordt vastgesteld.
  - Het beheerplan Kop van Schouwen gaat in 2019 in procedure.

Doelstelling: Natuurverbreding/beleving

Natuurverbreding en beleving zorgt voor betrokkenheid van de samenleving bij natuur(beleid) en daarmee ook voor draagvlak. Beleving is verschoven naar het hoofdstuk Fysieke Leefomgeving.

Acties:

- Start uitvoeren pilots op vrijwillige basis zoals bufferzones rondom Natura2000 gebieden, akkervogelgebieden en invulling geven aan aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied;
- Bij natuurverbreding wordt gezocht naar slimme natuurcombinaties, het stimuleren van maatschappelijke initiatieven en het betrekken van vrijwilligers bij natuur;
- De bestaande 2100 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden worden beheerd;
- Continueren van de 90% toegankelijkheid/beleefbaarheid van de natuurgebieden.
- Afronden Passende Beoordelingen voor snijden zeegroente, rapen scheldieren, evenementen en vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Implementeren stimuleringsregeling voor tenminste drie innovatieve projecten om wildschade aan gewassen te voorkomen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving (voorbeeld: hoornaar);

- Uitvoeren pilot pro-actieve soortenbescherming waarbij voorafgaand aan ontwikkelingen mitigerende maatregelen worden genomen zodat hindernissen op voorhand worden weggenomen, voortvloeiend uit de Natuurvisie;

Doelstelling: Duurzame toekomstgerichte landbouw

Acties:

- Opstellen en uitvoeren Zeeuwse agenda toekomst landelijk gebied;
- Ondersteunen tenminste vier initiatieven die bijdragen aan verbeteren bodemvruchtbaarheid, zoet water beschikbaarheid, landschappelijke diversiteit (biodiversiteit) en innovatie;
- Verbeteren agrarische structuur (tenminste 500 ha kavelruilen, conform POP-aanvraag);
- Kaderstelling niet grond-gebonden landbouw (intensieve veehouderij, glastuinbouw)

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2018	2019	2027
Omvang Natuurnetwerk Zeeland op het land	37.540	37.582	38449
Omvang Nieuwe natuur gerealiseerd	4804	4846	5713
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	17.271	17.370	18.335
Pm (biodiversiteit of duurzame landbouw?) ¹	pm	pm	pm

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel
Duurzame toekomstgerichte landbouw	Een gezamenlijk onderschreven Zeeuwse agenda	0	1	implementatie
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur	909	867	5713
Natuurbescherming	Via de VRPZ geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura2000 gebieden	1	4	7
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk	2100 km	2100 km	2100 km
Natuurbeleving	Percentage toegankelijke beleefbare nieuwe natuur	>90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%

¹ Intentie is om gebruik te gaan maken van de Living Planet Index (LPI-index) op provinciaal niveau van CBS die naar verwachting vanaf begin 2019 beschikbaar komt.

Wat mag het kosten?

		(bedragen x € 1.000)		
Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
030101	Natuurontwikkeling	4.749	2.537	2.212
030102	Natuurbeheer	13.118	800	12.318
030103	Natuurherstel	3.565	-	3.565
030104	Natuurbescherming	897	220	677
030105	Natuurverbreding/beleving	2.349	-	2.349
030106	Duurzame toekomstgerichte landbouw	306	-	306
039999	Ambtelijke inzet	2.753	-	2.753
Totaal		27.736	3.557	24.179
toevoeging reserve		-	-	-
onttrekking reserve		-	452	452
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		27.736	4.009	23.727

1.4 Programma Regionale economie

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland scoort nu en voor de korte termijn goed op macro-economische parameters (zoals bruto regionaal product, werkloosheidscijfer, inkomen per hoofd van de bevolking en toegevoegde waarde). Tegelijkertijd staat Zeeland voor grote uitdagingen op het gebied van de arbeidsmarkt. Bij de Zeeuwse bedrijven is de komende jaren behoefte aan duizenden arbeidskrachten. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt vraagt het flinke inspanningen om daarin te voorzien.

Zeeland heeft een goed klimaat voor ondernemers die met vindingrijkheid en durf innovaties omzetten in concrete producten of diensten. Tegelijk blijkt ook dat investeringen in innovatie en R&D achterblijven bij de rest van Nederland. De innovatiekracht van bedrijven is belangrijk voor de concurrentiekracht van Zeeland. De innovatiekracht van Zeeland moet verder versterkt worden.

Om Zeeland interessant te houden voor de toerist en interessant te maken als vestigingsregio, is het nodig om te werken aan het imago van Zeeland, als regio om te recreëren, én als regio om te wonen, werken en leven.

Hiervoor werken we aan de uitvoering van de drie Maatschappelijke Hoofdopgaven:

1. Economische Innovatie en Europese stimulering
2. Campus Zeeland en Arbeidsmarkt,
3. Zichtbaar Zeeland.

SPEERPUNTEN 2019:

Het versterken van de regionale economie doen we door:

- Samen met publieke en private partners (ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden) te zorgen dat de arbeidsmarkt voldoende goed gekwalificeerde arbeidskrachten biedt om te voldoen aan de vraag van de Zeeuwse werkgevers;
- Het fasegewijs realiseren van de Bèta Campus Zeeland rondom de thema's water, energie, biobased/food
- De Onderwijs- en kennisinfrastructuur op het gewenste niveau te houden;
- Het realiseren en versterken van Kennis- en Innovatienetwerken binnen iedere Zeeuwse economische sector.
- Concurrentiepositie te verbeteren en werkgelegenheid te behouden en door in te zetten op innovatie in brede zin, in de foodsector, kennisontwikkeling, samenwerkingsverbanden en gerichte lobby..
- Uitvoering geven aan de calls van de Europese programma's OP Zuid, POP 3, Interreg Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën en Interreg B en C: maximaal benutten voor Zeeland.
- Voorbereiding en inzet Zeeland voor Toekomstig Cohesiebeleid na 2020 (samenwerking in Zuid-verband, IPO, met Vlaanderen)
- Verschillende organisaties te ondersteunen die onderdeel uitmaken van de economische basisinfrastructuur, zoals NV Economische Impuls Zeeland, het Delta Region Network, het Roosevelt Institute for American Studies en Dockwise, Economic Board Zeeland,
- Het verstevigen en uitbouwen van het regionale innovatie-ecosysteem en uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.
- Het versterken van het imago van Zeeland als regio om te leven en te werken en het behouden van het sterke imago als toeristische bestemming.

Reguliere taken

De provincie zet zich in voor een sterke regionale economie en duurzame economische groei.

Om dit te bereiken werkt de provincie aan het vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers.

Een sterke regionale economie kan niet zonder kennis en innovatie. De Provincie zorgt daarom voor goede randvoorwaarden en samenwerking met onderwijs- en

Beleidskader:

- Economische Agenda (2017-2021)
- MKB Samenwerkingsagenda 2019 (Rijk-Provincies)
- Implementatieagenda Smart Industries (Rijk)
- IBP programma (Rijk, provincies, gemeenten)

Economische innovatie en Europese stimulering

Om innovatie te stimuleren is een breed instrumentarium nodig van subsidies (Europees, nationaal en provinciaal) en revolverende financiering. Via Impuls helpen we startende en innoverende bedrijven in verschillende sectoren. We werken samen met de sector en kennisinstellingen aan de Foodagenda om het ondernemerschap op het gebied van landbouw en visserij te versterken en te ondersteunen met actieve lobby bij Rijk en Europa. te versterken. Tenslotte gebruiken we ons partnerschap bij verschillende Europese subsidieprogramma's (OP zuid, POP 3, en diverse Interreg-programma's) om innovatieve projecten in Zeeland te realiseren.

Investeringsprogramma 'Zeeland in stroomversnelling' 1.0

Het Rijk heeft vorig jaar € 25 miljoen toegekend aan het investeringsprogramma "Zeeland in stroomversnelling" voor de versterking van de economische structuur in Zeeland door middel van de uitvoering van zes projecten:

1. Oprichting van het Investeringsfonds Zeeland
2. Subsidieregeling "Zeeland in Stroomversnelling (aanjaaggelden gezamenlijk met de Zeeuwse gemeenten)
3. Joint-Research centre
4. Centre of expertise Water en Energie en het MBO Deltalab
5. Tidal Technology Center Greveleingendam
6. SDR (Industriële infrastructuur)

De uitvoering van de projecten loopt en in 2019 wordt ingezet op de afronding en borging van de activiteiten (zoals de aanjaaggelden) binnen de bestaande maatschappelijke opgaven.

Regio Deal Zeeland: Zeeland in Stroomversnelling 2.0 Investeren in een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat

Op 6 juli 2018 heeft de provincie Zeeland de Regio Deal Zeeland ondertekend met het Rijk als onderdeel van het regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst. Hiermee stelt het Rijk 35 miljoen euro beschikbaar voor het verbeteren van het Zeeuws Leef- en vestigingsklimaat. De regio is verantwoordelijk voor eenzelfde bedrag aan cofinanciering. Het investeringsprogramma bouwt voort op het advies van de commissie Structuurversterking en werkgelegenheid (Balkenende) en het Investeringsprogramma ZIS 1.0 en bestaat uit dertien projecten.

Deze zijn onderverdeeld naar drie 'pijlers':

- kennis en innovatie,
- leefbaarheid
- voorzieningen bedrijven.

Met deze projecten wordt een intensivering gegeven aan de uitvoering van de Zeeuwse opgaven:

- Economische innovatie en Europese stimulering,
- Arbeidsmarkt en Campus Zeeland,
- Leefbaarheidsagenda,
- Kwaliteitskust,
- Cultuur en erfgoed,
- Bereikbaarheid, havens en bedrijven
- Energietransitie en Circulaire economie.

De middelen uit de regio-envelop zullen via de najaarsnota worden voorgelegd: Het gaat om de volgende projecten:

- Kennis en innovatie:
  - 'Innovatiehotspot' Zeeland: stimuleren van innovatie bij ondernemers
  - Specialisatie Engineering & Innovation (Bèta studies) bij University College Roosevelt
  - Samenwerking in de Groene Delta: vergroten kwaliteit en innovatiekracht van de agro en food sector en het beroeps onderwijs
  - Subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling: versterken economische sectoren
- Leefbaarheid:
  - Provinciale Impuls Wonen: verduurzaming particuliere woningvoorraad
  - Kwaliteit Zeeuwse Kust: impuls voor recreatiebedrijven kustgebied
  - Smart Mobility: nieuwe toepassingen en praktische oplossingen voor vervoer van leerlingen en studenten
  - Aanvalsplan arbeidsmarktregio Zeeland: aantrekken personeel en ontwikkeling van Zeeland als aantrekkelijke vestigingsregio
  - Culturele voorzieningen: uitbreiding Bevrijdingsmuseum met aandacht voor Roosevelt's Vier Vrijheden
  - Transitieplan voortgezet onderwijs Zeeuws-Vlaanderen: onderwijsaanbod aantrekkelijker en veelzijdiger maken.
- Voorzieningen bedrijven:
  - Central Gate: centrale servicelocatie voor het havengebied met aandacht voor duurzaamheid en ICT
  - Kwaliteitsimpuls en verduurzaming bedrijventerreinen
  - Innovatieve polystyreen-schuim recycling: circulaire economie

Maatschappelijk effect

Provincie Zeeland zet samen met ondernemers, onderwijsinstellingen en andere overheden in op een sterke economie. Concreet betekent dit versterken van de innovatiekracht van het Zeeuwse bedrijfsleven, en het inzetten van de provinciale en Europese stimuleringsmiddelen om innovatie en groei te realiseren.

Doelen en acties

Opgave: Economische innovatie en Europese stimulering

Doelstelling: Concurrentiepositie Food

Verbetering van de concurrentiepositie en behoud van werkgelegenheid in de Zeeuwse sectoren food (landbouw* en visserij).

*acties met betrekking tot 'landbouw' zijn opgenomen in programma natuur en platteland.

Acties:

- Ondersteunen van kansrijke innovaties die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde: hiertoe ondersteunen van tenminste 8 initiatieven;
- Verbeteren samenwerking onderwijs, ondernemers en overheden (in triple helix verband) zoals bijvoorbeeld door het gezamenlijk uitvoering geven aan de regiodeal Groen Onderwijs
- Middels het Agri Food Centrum Colijnsplaat (lid van Stuurgroep en Werkgroep) verbinden en faciliteren van minstens 2 gezamenlijke, dus met alle deelnemers van het Agri Food Centrum, initiatieven die bijdragen aan een duurzame, integrale ontwikkeling van de landbouwsector denk hierbij aan duurzame Food en precisielandbouw;
- Koppelen minimaal 3 landbouwinnovatie (projecten) aan onder andere het POP3 programma;
- Duurzame landbouwontwikkeling is ook een speerpunt binnen de maatschappelijke opgave Toekomst landelijk gebied, landbouw en natuur. Beleid voor de landbouwsector wordt in deze gezamenlijk opgepakt
- In onze rol als voorzitter van het landelijke Bestuurlijk Platform Visserijoverheden en lid van de Stuurgroep Pulsvisserij leveren we een actieve bijdrage aan de (lobby-)activiteiten voor definitieve vergunningverlening voor pulsvisserij.
- Als voorzitter van het landelijke Bestuurlijk Platform Visserijoverheden spelen we een actieve rol in de ondersteuning van de visserijsector in de voor haar belangrijke dossiers aanlandplicht en Brexit.
- Ondersteunen initiatieven op het snijvlak van visserij/aquacultuur en vrijetijdseconomie;
- Stimuleren verdere ontwikkeling van de binnendijkse aquacultuur met name op het aquacultuurterrein Colijnsplaat. Dit doen we onder andere door financieel en inhoudelijk bij te dragen aan de landschappelijke inpassing van de activiteiten.;
- Versterken van de Zeeuwse economische clusters agrofood en aquacultuur door middel van haalbaarheidsonderzoeken en demonstraties vanuit de provinciale innovatieregeling Zeeland in Stroomversnelling

Doelstelling: Acquisitie en regionale samenwerking

Onderhouden van een goede economische infrastructuur t.b.v. acquisitie en regionale samenwerking. Behoud van werkgelegenheid en behoud van bedrijven.

Acties:

- Uitvoering prestatieafspraken door Impuls Zeeland. Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie staat voorop (met groei van werkgelegenheid);
  - door business development en uitvoering van projecten,
  - door acquisitie van bedrijven en investeringen van elders
  - door werk te maken van innovatiefinanciering.
  - Conform het deelnemingenbeleid ontvangt Provinciale Staten jaarlijks het werkplan en jaarverslag van Impuls;
- Met de SER Zeeland maken we prestatieafspraken op het sociaal-economisch terrein:
  - over het uitvoeren van onderzoek,
  - geven van advies

- organiseren van themabijeenkomsten over ontwikkelingen die gevolgen hebben voor werkgevers en werknemers;
- Uitvoering prestatieafspraken door Delta Region Network;
  - Versterken van de bovenregionale samenwerking tussen Zeeland en West Brabant
  - Organisatie van het Delta Economic Forum
  - Organisatie van expertmeetings op een van de gekozen thema's (agrofood, biobased, logistiek, maintenance, vrijetijdseconomie)
  - Versterking van de samenwerking voor innovatiesysteemversterkende projecten in Zuidwest Nederland en toeleiding richting Europese programma's
  - de secretariaatsfunctie uitvoeren (organisatie van programmteam bijeenkomsten en Board vergaderingen)
- Uitvoering prestatieafspraken door Zeeuwse Milieufederatie (ZMf);
  - we maken afspraken op het gebied van Ruimtelijke ordening en landschap (o.a. Kustvisie en buffernatuur), Deltawateren (o.a. natuurparagraaf van het Convenant Duurzame Havens 2030 en een strategie deltawateren) en Circulaire economie en energietransitie (o.a. Zeeuws Circulair Living Lab en deelname aan het Zeeuws Energieakkoord particuliere woningvoorraad).
- Uitvoering prestatieafspraken door Switch:
  - Switch betreft mkb-ondernemingen en jongeren bij de provinciale ambities voor een circulaire economie, sociaal ondernemerschap en een duurzame samenleving;
- Uitvoering prestatieafspraken door Roosevelt Institute for American Studies;
  - Activiteiten: lezingen voor studenten, publiekslezingen, studentenexcursies aan RIAS door verschillende universiteiten, beursprogramma's, organisatie uitreiking T.Roosevelt American History Award, organisatie internationaal congres (2018 New Diplomatic History,), organisatie publiekssymposium ism UCR
- Dockwize: uitvoering prestatieafspraken:
  - We maken prestatieafspraken over de uitvoering van overkoepelende activiteiten uit het meerjarenplan "Ambities realiseren!". Hoofddoel is het realiseren en faciliteren van "de plek voor innovatie in Zeeland": waarbij in een periode van 5 jaar er minimaal 500 tot 700 nieuwe arbeidsplaatsen worden gerealiseerd en minimaal 25 innovatieve projecten zullen worden geïnitieerd tussen bedrijven, kennisinstellingen en /of overheden.
- Ondersteunen algemene netwerk-, acquisitie en representatieactiviteiten. Om de acquisitiekracht van Zeeland te versterken onderhouden we nauwe contacten met:
  - NorthSea Port,
  - Invest in Zeeland
  - NFIA.
- Jaarlijks organiseren we een strategisch overleg.

Innovatie-infrastructuur en –fondsen

Versterking en borging van de economische structuur en innovatiekracht van economische sectoren door gezamenlijke (cross-sectorale) inzet met externe partijen (fondsen en kennisinstututen; Impuls, Dockwize, e.a) en gebruik makend van innovatie- en investeringsregelingen, om te komen tot nieuwe innovaties en vergroting van de concurrentiekracht van bedrijven in Zeeland.

Acties:

- Uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.
  - ZeelandFM verstrekt 25 vouchers aan ondernemers die voldoen aan de criteria ondernemerschap, groeipotentie en innovatie voor de inhuur van een financieel specialist om een adviestraject te starten dat leidt tot een sterk verbeterde financieringsaanvraag voor hun plannen.
  - Via InnoGo! worden minimaal 7 leningen verstrekt aan innovatieve starters/MKB-ers én minimaal 10 starters starters/MKB-ers vinden binnen het netwerk van InnoGo! begeleiding en coaching.
  - Met het ZPF verstrekken we risicodragend kapitaal, kennis en kunde van de aandeelhouders, het fondsmanagement en hun netwerken, middels aandelenparticipaties en/of achtergestelde leningen aan

minimaal 8 innovatieve waarde creërende bedrijven in de (door)ontwikkeelfase of de groeifase met een substantiële impact op de Zeeuwse economie en werkgelegenheid.

- Uitvoering geven aan het Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 1.0: Versterking innovatie-infrastructuur en –fondsen en 2.0 Programmatische aanpak gericht op innovatie en groei door kick-start, accelerator en scale-up programma's om onder meer de investor readiness van financieringsaanvragen te verbeteren.
- Mogelijkheden verkennen voor het opzetten van aanvullende innovatiefinancieringsinstrumenten (o.a. Zeeland Business Angels en/of financieringstafels).
- Het benutten van nationale en Europese programma's als cofinanciering bij de realisatie van innovatie en economische structuurversterking.
  - Met de Subsidieregeling MKB innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Nederland (MIT Zuid) wordt decentraal uitvoering gegeven aan stimulering van innovatieve haalbaarheids- en R&D samenwerkingsprojecten. Stimulus Programmamanagement treedt op als uitvoeringsorganisatie.
  - Voor 2019 streven we naar toekenning van 10 subsidies voor Zeeuwse haalbaarheidsprojecten en 6 subsidies voor Zeeuwse R&D samenwerkingstrajecten.
- Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is (OP Zuid, POP3, Interreg Vlaanderen-Nederland, Interreg Twee Zeeën, Interreg B en C programma;s en benutten van de mogelijkheden hiervan voor Zeeland. Daarnaast voorbereiden voor Zeeland van Toekomstig Cohesiebeleid na 2020, met onze Zeeuwse partners (gemeenten, waterschap, bedrijfsleven en kennisinstellingen, in Zuid-verband, in IPO verband en met Vlaanderen.
- de MKB Samenwerkingsagenda met het Rijk, de Provincie Noord Brabant en de Provincie Limburg en het MKB Actieplan verder uitwerken.
- Verlenen van subsidie aan voorstellen ter stimulering van innovatie en verbetering van het gebruik van financieringsregelingen zoals initiatieven op het gebied van crowdfunding, Zeeuwse Innovatieprijs Emergo, MKB Doorgaan, initiatieven voor het versterken van het Zeeuwse startersklimaat en de Zomerondernemer.
- In samenwerking met de FME (federatie voor de metaal en elektrotechnische industrie). en betrokken partners uitvoering geven aan acties uit de Implementatieagenda Smart Industry 2018-2021, zoals het project FOKUS dat als doel heeft bedrijven te helpen om aan de slag te gaan met Smart Industry. De Implementatieagenda Smart Industry 2018-2021 heeft als kerndoel om de digitalisering in bedrijven te versnellen en valt onder de afspraken uit de MKB-samenwerkingsagenda 2018-2019

Campus Zeeland en Arbeidsmarkt

Het is zowel in het belang van de BV Nederland als van de brede (grensoverschrijdende) Zuidwestelijke regio dat de Zeeuwse economie gezond en 'toekomstproof' is, innoveert, groeit en bloeit en incasseringsvermogen heeft om economische schommelingen op te vangen. Een gezonde economie behoeft een passende onderwijs-, kennis-, en onderzoekinfrastructuur, en de beschikbaarheid van goed personeel en goede ondernemers.

Maatschappelijk effect

Provincie Zeeland zet samen met ondernemers, onderwijs/kennisinstellingen en andere overheden in op een sterke economie. Concreet betekent dit voldoende werkgelegenheid én voldoende arbeidsaanbod op alle niveaus (van laaggeschoold tot wetenschappelijk) en de groei van de regionale innovatiekracht met focus op de Zeeuwse economische sectoren.

Doelen en acties

Opgave: Campus Zeeland en Arbeidsmarkt

Doelstelling: Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt biedt voldoende goed gekwalificeerde arbeidskrachten om te voldoen aan de vraag van de Zeeuwse werkgevers.

Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Op concrete en gestructureerde wijze, samen met publieke en private partijen (onderwijsinstellingen, bedrijven en overheden) voorzien in de vraag van Zeeuwse werkgevers naar gekwalificeerd personeel langs de volgende pijlers:

1. Activeren mensen met een uitkering en ander onderbenut arbeidspotentieel (deeltijdwerkers, statushouders etc.)
2. Zorgen dat mensen die in Zeeland werken, voor Zeeland behouden blijven door te investeren in goed, flexibel en modern werkgeverschap, en optimale kansen voor ontwikkeling, doorstroming en ontplooiing van mensen.
3. Herpositioneren Zeeland als aantrekkelijke vestigingsregio voor talent en investeren in uitvoeringskracht op gebieden van online recruitment, arbeidsmarktcampagnes, aantrekkelijke vestigingscondities etc.

Met als opgave bij elke pijler: zorgen voor een efficiënte en optimale inzet van mogelijkheden ICT en data

Acties:

- Ontwikkelen en optimaliseren methodiek en instrumentarium dienstverlening aan onderbenut arbeidspotentieel
- Ontwikkelen tool: werving, selectie en plaatsing op basis van competenties
- Opzetten van toolbox voor werkgevers
- Inrichten en implementeren arbeidsmarketingorganisatie
- Ontwikkelen persona's gericht op de invulling van de vraag van de Zeeuwse arbeidsmarkt
- Ontwikkelen ICT en data t.b.v. concrete activiteiten in kader Aanvalsplan Arbeidsmarkt

Doelstelling: Campus Zeeland

Versterken en innoveren van de Zeeuwse economische sectoren door deze te verbinden aan onderwijs- en onderzoek, regionaal, met verbinding nationaal en internationaal.

De doelstelling van Campus Zeeland wordt gerealiseerd langs drie pijlers:

1. Gefaseerde realisatie van Bèta Campus Zeeland, met het Joint Research Center als eerste fase en parallel daaraan het realiseren van nieuwe opleidingen en onderzoekstrajecten binnen HZ/UAS en UCR en de opstart van een onderzoeksinstituut Water, Energie, Biobased/food. Focus op de speerpunten Water, Energie en Biobased/Food.
2. Versterken van (economische) netwerken in Zeeland via de kennis- en innovatienetwerken
3. In stand houden en versterken van het onderwijs en onderzoek in Zeeland, in eerste instantie vooral gericht op het beroepsonderwijs.

Acties:

- Effectueren bouw JRC (opening september 2020)
- Ontwikkelen opleiding Engineering en Innovation UCR (start pilot studiejaar: september 2019/2020)
- Ontwikkelen en opzetten grensoverschrijdend, samenwerkingsplatform Vlaanderen-Nederland Slimme oplossingen voor de Delta (start/opening najaar 2019)
- Opzetten van 3 à 4 specifieke netwerken in Zeeuwse economische sectoren, die aansluiten bij de thema's Campus Zeeland.
- Versterken businessmodel, organiserend vermogen en intersectorale samenwerking tussen de reeds bestaande netwerken (kwaliteitsslag).
- Versterken groene onderwijskolom; versterken verbinding groen onderwijs – bedrijfsleven; start ontwikkeling curriculum groen hoger onderwijs en onderzoek; relatie Samenwerkingsplatform Deltavraagstukken i.o..
- Uitvoeren en uitrol pilot hybride onderwijs met docenten en bedrijfsleven in Zeeland

Zichtbaar Zeeland

Door het beter zichtbaar en vindbaar maken van het onderscheidende Zeeuwse aanbod op diverse terreinen: werken, leven, toerisme, cultuur, culinair (etc.), dragen we zorg voor een sterk imago van Zeeland zodat mensen hier graag leven,

werken, ondernemen en hun vrije tijd doorbrengen. De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven en te werken.

Maatschappelijk effect

Een sterk imago van Zeeland zodat mensen hier graag komen leven, werken en ondernemen en hun vrije tijd in Zeeland willen doorbrengen

Opgave: Zichtbaar Zeeland

Doelstelling: Zichtbaar Zeeland

De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven en te werken. Deze focus komt voort uit de krapte op de Zeeuwse arbeidsmarkt. Om alle vacatures vervuld te krijgen moeten er meer mensen van buiten Zeeland aangetrokken worden. Die mensen bereik je voornamelijk digitaal en je kan ze alleen overtuigen om voor Zeeland te kiezen als ze een positief beeld hebben van Zeeland. Dit vraagt om een goede en effectieve digitale aanpak vanuit een goed uitgeruste uitvoeringsorganisatie.

Acties:

- Verder ontwikkelen van een digitale aanpak voor wonen en werken in Zeeland, gericht op het aantrekken van niet-Zeeuwen voor Zeeuwse vacatures in samenwerking met beroepsgroepen, bedrijven en sectoren. Deze aanpak omhelst:
  - het ontwikkelen van een applicatie (app) met augmented reality die op beurzen en evenementen gebruikt kan worden om mensen aan de hand van een kaart van Zeeland op een hedendaagse manier kennis te laten maken met leven en werken in Zeeland,
  - gecombineerd met een webportal waarmee dezelfde info ook online te vinden is,
  - waarmee data en profielen gegenereerd worden zodat gepersonaliseerde informatie verstrekt kan worden aan mensen met interesse (voor leven en werken) in Zeeland.
- Organiseren van een publiek-private samenwerking voor de (digitale) gebiedsmarketing van Zeeland als woon- en werkprovincie. Het uiteindelijke doel is om te komen tot een efficiënte organisatie waarin alle gebiedsmarketing activiteiten voor heel Zeeland zijn verenigd (vergelijkbaar met bijvoorbeeld Rotterdam Partners)
- Het continueren van de toeristische marktwerking door VVV Zeeland waarbij in ieder geval prestatieafspraken gemaakt worden over:
  - Het organiseren van persreizen en persbewerking in het algemeen
  - Het benutten van de (digitale) marketingkennis en ervaring van VVV Zeeland zodat het sterke toeristische imago van Zeeland (nog beter) ingezet kan worden om het profiel te versterken van Zeeland als regio om te wonen en werken.
  - de internationale promotie van Zeeland in samenwerking met NBTC Holland Marketing
- Zorgen voor een breed spectrum van evenementen, van popfestival tot beachvolleybaltoernooi, zodat enerzijds een breed publiek wordt bereikt en het anderzijds mogelijk is een eigentijds beeld van Zeeland uit te dragen door:
- Verlenen van subsidies en sluiten van sponsorovereenkomsten met evenementenorganisatoren.
- In samenwerking met hen de zichtbaarheid van het evenement én van Zeeland vergroten
- Kennis vergroten door workshops te organiseren over o.a. social media voor de, vaak vrijwillige, organisatoren van evenementen.
- Continueren en (door)ontwikkelen campagne Liefs, Zeeland, gericht op de Zeeuwse eindexamenscholieren om hen verbonden te houden met Zeeland ook als ze elders gaan studeren.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018
Beroepsbevolking	193.000	195.000	195.000	191.000	
Saldo in- en uitgaande pendel	-16.600	-18.000	-16.900	-16.900*	
Hoog opgeleide beroepsbevolking	46.000	47.000	47.000	47.000*	

Trendindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018
Spanningsindicator vraag/aanbod arbeidsmarkt	0,91	0,92	1,61	2,05	
Huishoudensinkomen	35.000	35.000*	35.000*	35.000*	
Imago wonen & werken (NL) score tienpuntsschaal	2013: 5,4		5,3		2019 nieuw onderzoek
Imago Recreatie & Toerisme (NL) score idem	2013: 6,6		6,8		2019 nieuw onderzoek
Imago Recreatie & Toerisme (BE) score idem	2013: 6,8		6,9		2019 nieuw onderzoek
Imago Recreatie & Toerisme (D) score idem	2013: 7,2		7,3		2019 nieuw onderzoek

* voor dit jaar is het meest recente cijfer gebruikt dat beschikbaar is.

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Stand 2017	Streefwaarde 2019	Einddoel
Imago wonen & werken	5,3	5,5	6,0
Imago recreatie & toerisme (gem. NL, BE, D)	7	7	7
Werkloosheid	3,9%	3,5%	3,5%
Werkgelegenheid	180.000	181.800	184.000
Werkgelegenheid %	1,5%	0,5%	0,5% per jaar
Bruto Regionaal Product	€ 12.548.000.000	€ 13.055.000.000	2% per jaar
Bruto Regionaal Product %	2,5%	2,0%	2% per jaar
Innovatie Index	0,470	0,475	0,500
Nieuwe arbeidsplaatsen via Impuls	285	150	150 per jaar
Nieuwe bedrijfsvestigingen via Impuls	8	10	10 per jaar

Wat mag het kosten?

Doelstelling		(bedragen x € 1.000)		
		Lasten	Baten	Saldo
040101	Arbeidsmarkt	345	-	345
040102	Concurrentiepositie food	1.443	13	1.430
040103	Acquisitie en regionale samenwerking	3.261	28	3.233
040104	Campus Zeeland	1.559	-	1.559
040105	Innovatie - infrastructuur en - fondsen	2.117	150	1.967
040106	Zichtbaar Zeeland	2.478	-	2.478
049999	Ambtelijke inzet	4.012	-	4.012
Totaal		15.216	190	15.025
	toevoeging reserve	1.783	-	1.783
	onttrekking reserve	-	3.096	-3.096
	Resultaat baten en lasten inclusief reserves	16.998	3.287	13.712

1.5 Programma Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid

Inleiding en ontwikkelingen

Goed wonen, werken en leven in Zeeland vraagt om een aantrekkelijke leefomgeving (wonen, bedrijvigheid) en een optimale bereikbaarheid (economisch en maatschappelijk). Dit programma omvat de inspanningen die we hiertoe in 2019 gaan leveren in aansluiting op - en ter versterking van - de activiteiten van andere overheden, ondernemers, kennisinstellingen en de Zeeuwen zélf.

Deze opgavegerichte aanpak loopt via de twee maatschappelijke opgaven Bereikbaarheid, Havens en Bedrijven alsmede de Leefbaarheidsagenda. Naast deze ontwikkelingsgerichte agenda, maakt ook het beheer en onderhoud van de provinciale (water) wegen onderdeel uit van dit hoofdstuk.

Hiervoor werken we aan de uitvoering van de drie Maatschappelijke Hoofdopgaven:

1. Bereikbaarheid, havens en bedrijven
2. Leefbaarheidsagenda

Reguliere taken

Ten behoeve van het efficiënte en effectieve beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen hanteren we assetmanagement en in 2019 zullen we per infrastructureel kapitaalgoed een uitvoeringsstrategie opstellen, waarin wordt aangegeven op welke wijze het kapitaalgoed in stand wordt gehouden. De aanpak en activiteiten worden toegelicht in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen (2.3).

Voor de concessies van busvervoer en Westerschelde Ferry is het belangrijk om een goed beheer op basis van de juiste kwaliteitsindicatoren te combineren met een zekere flexibiliteit om in te spelen op trends en ontwikkelingen die zich voordoen.

Voor de bus-concessie (looptijd tot 2024) speelt in 2019 het gesprek met Connexxion om in 2020 de vervanging van de aardgasbussen te benutten voor duurzaamheidsdoelen (Zero Emissie) en netwerkaanpassingen (differentiatie bus-typen). Voor de Westerschelde Ferry start per 2019 een nieuwe concessie (looptijd tot 2024), met een solidere financiële basis en ruimte voor marktontwikkeling.

SPEERPUNTEN 2019:

- Versterken (netwerk) samenwerking Verkeersveiligheid (ROVZ) en koppeling uitvoering Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid
- (Europees) onderzoek naar optimalisatie van de railontsluiting van de Zeeuwse havens (Rail Ghent Terneuzen) en gezamenlijke lobby met North Sea Port/Terneuzen.
- Visie en uitvoeringsprogramma Midden Zeeland route
- Uitvoering actieplan incident- en verkeersmanagement om de doorstroming te verbeteren.
- North Sea Port, verkenning regionale ontwikkelstrategie en samenwerking o.a. met de havengemeenten.
- Logistiek programma/visie Zeeland Connect met drie innovatielijnen, waaronder Pilot Smart Logistics en autonoom transport (varen en rijden).
- Bijdragen voorbereiding project Central Gate.
- Realisatie Impuls bedrijventerreinen, economisch behoefte-onderzoek en behoefteprognose.
- Realisatie Wegeninvesteringsprogramma, waaronder eerste fase N290, planvoorbereiding Zanddijk
- Verankering van de werkwijze van assetmanagement met betrekking tot de instandhouding van de provinciale (vaar)wegen
- Verbetering toegankelijkheid bushaltes, stimuleren gemeenten o.a. door nieuwe subsidieregeling.
- Extra inzet met middelen vanuit de regio-envelop op herstructurering van de bestaande woningvoorraad (uitbreiding bestaand instrumentarium w.o. PIW, uitvoeren energiescans).
- Een nieuwe aanpak voor het stimuleren van het invullen van lege plekken en panden ('leegstand als kans') - met gebruik van maatschappelijk initiatief.
- Door-ontwikkelen OV: opstellen ontwikkel- en actieagenda (nieuwe vervoersconcepten, duurzaamheid, samenwerking, doelgroep-benadering).
- 'Leren door te doen': pilots/projecten als leeromgeving (bijv. e-mobilitypark Vlissingen/Middelburg, fietshubs Westerschelde Ferry, herontwerp busstation Terneuzen, praktijkroute Zeeuws-Vlaanderen).
- Mobility as a Service (met inzet middelen regio-envelop); een nieuwe aanpak voor betere afstemming van vraag en aanbod voor het scholierenvervoer naar Goes, Zierikzee en Terneuzen.
- Veerkrachtig Vogelwaarde: pilot integrale leefbaarheidsaanpak (ruimtelijk, bereikbaarheid, sociaal) op basis van burgerinitiatief, met lokale sturing en gefaciliteerd door de Provincie.
- Een platform voor kennisdeling rond maatschappelijke initiatieven in Zeeland gericht op meer en betere initiatieven alsmede verwijzing naar beschikbare fondsen (o.a. Zeeuws Oranjefonds).

Reguliere taken:

- Het beheer en onderhoud van onze provinciale infrastructuur bestaande uit (water)wegen, kunstwerken nat en droog en de aanlandingsvoorzieningen, terminals en baggerwerken voor het fietsvoetveer;
- Het beheer van de concessies voor openbaar vervoer (bus en Westerschelde Ferry)

Beleidskader:

- Mobiliteitsvisie Zeeland 2028, juli 2016 met onderliggend:
  - Beleidsplan Verkeersveiligheid Zeeland 2010 – 2020, Op weg naar nul!, juli 2010;
  - Nieuwe lijnen, Beleidsplan openbaar vervoer Zeeland 2015 – 2025, juni 2013;
- Mobiliteitsplan Zeeland, programma-uitwerking verkeer en vervoer 2016 – 2019, juli 2016;
- Kwaliteitsvisie Infrastructuur 2006;
- Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (2018)

Bereikbaarheid, havens en bedrijven

De havens zijn een motor van de Zeeuwse economie en met de fusie van de havenbedrijven is er een nieuwe context ontstaan. Voor het goed functioneren van de havens en andere (grote) bedrijventerreinen zijn goede hoofdverbindingen van groot belang voor de aan- en afvoer van grondstoffen en producten. We zetten ons in voor het beschikbaar hebben van voldoende en kwalitatief goede regionale bedrijventerreinen met een onderscheidend profiel, bundeling van bedrijvigheid met name op grootschalige bedrijventerreinen en een goede bereikbaarheid van de bedrijfslocaties.

Met de partners en North Sea Port gaan we stappen zetten om te komen tot een grensoverschrijdende visie/agenda die versterkend werkt op het masterplan van North Sea Port. Een belangrijk gezamenlijk project is de Europese CEF-studie naar de aanleg Rail Ghent-Terneuzen. Eind 2019 ronden we de studie af en samen met North Sea Port en de gemeente Terneuzen bereiden we de besluitvorming voor.

Voor de logistieke sector ontwikkelingen als de energietransitie en digitalisering relevant. Deze ontwikkelingen en de kansen die er zijn voor samenwerking binnen de sector, zijn aanleiding voor het opstellen van een meerjarenvisie logistiek door Zeeland Connect. Met het oog op het verbeteren van onze achterlandverbindingen, nemen we deel aan de Corridor Rotterdam-Antwerpen.

Ook in 2019 staat de verbetering van de verkeersveiligheid hoog op de agenda, 100% verkeersveilig daar gaan we voor. We investeren in veilige wegen en gaan verder met de partners met de uitvoering van het Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid.

De Zeeuwse bereikbaarheidsopgaven vragen om investeringen in infrastructuur, belangrijke mijlpalen zijn de oplevering van het knooppunt Sloeweg en de Tractaatweg. Verder geldt de bereikbaarheidsopgaven steeds meer om andersoortige oplossingen vragen. Daarom werken we aan innovatieve oplossingen op het gebied van SMART-Mobility.

Maatschappelijk effect

Provincie Zeeland staat samen met andere overheden in Zeeland in voor een systeem van infrastructuur en collectieve mobiliteitsvoorzieningen van voldoende kwaliteit in de zin betrouwbaarheid, snelheid en veiligheid.

Betrouwbaarheid: Het mobiliteitssysteem moet ervoor zorgen dat je op tijd op je bestemming bent. Of dat goederen op het juiste moment aankomen.

Snelheid: Voor functionele verplaatsingen mag de reistijd niet te lang zijn.

Veiligheid: We accepteren niet dat er gewonden en dodelijke verkeersslachtoffers vallen

Doelen en acties

Doelstelling: Doelmatig en doeltreffend beheer (water) wegen

Een doelmatig en doeltreffend beheer van de provinciale (water)wegen op zodanige wijze dat deze aansluit bij de principes van assetmanagement en voldoet aan het onderhoudsniveau zoals door het bestuur vastgesteld.

Ten behoeve van een efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen is het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (maart 2018) vastgesteld. Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn. Naast informatiebeheer en organisatiestructuur vormt het Beheerkader de derde pijler waardoor de instandhouding (beheer en onderhoud) van de provinciale (vaar)wegen doelmatiger georganiseerd kan worden. Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructureel kapitaalgoed een Uitvoeringsstrategie opgesteld. Daarin wordt nader beschreven op welke wijze dat specifieke kapitaalgoed in stand wordt gehouden.

Acties:

- Nadere uitwerking van assetmanagement door uitwerking van het Beheerkader in Uitvoeringsstrategieën per infrastructureel kapitaalgoed.

- Het plannen en uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan infrastructurele kapitaalgoederen op dusdanige wijze dat ze op het vastgestelde niveau in stand worden gehouden.
- De versterking van de samenwerking met andere (vaar)wegbeheerders middels periodieke afstemmingsmomenten, we richten ons onder andere op een goede afstemming van wegwerkzaamheden en het voorkomen van overlast voor de weggebruikers.

Opgave: Bereikbaarheid, havens en bedrijven

Doelstelling: Verbetering verkeersgedrag verkeerdeelnemers

Verbetering van het verkeersgedrag van alle verkeersdeelnemers in Zeeland, ten einde de aantallen ernstige verkeersslachtoffers zoveel mogelijk te beperken.

Binnen het Regionaal Overlegplatform Verkeersveiligheid Zeeland (ROVZ) werkt Provincie Zeeland samen met de gemeenten en andere relevante partners aan de verkeersveiligheid. In 2019 gaan we verder met de versterkte samenwerking binnen het ROVZ, onder andere om de doelen van de nieuwe Nationale Strategische Plan verkeersveiligheid verder te brengen. Zeeland is een landbouwprovincie met een bijzondere eilandenstructuur. Met RWS en de ZLTO zijn we in gesprek over een verkeersveilige oplossing voor het landbouwverkeer over de Oosterschelde en de Zeelandbrug waarbij we ons richten op een goed evenwicht tussen doorstroming en verkeersveiligheid. Op basis van de ervaringen en de pilot uit 2018 t.a.v. het begeleiden van de landbouwvoertuigen over de Zeelandbrug willen met de ZLTO en RWS tot definitieve afspraken te komen. Voorts heeft de minister een subsidieregeling ten aanzien van de verharding van de berm en een verkeersveilige inrichting van wegen aangekondigd, voor Zeeland komt 1,6 miljoen euro beschikbaar. Deze maatregelen zullen we tot uitvoer brengen.

Acties:

- Reguliere activiteiten zijn ongevallenregistratie, (subsidies) verkeerseducatie en slachtofferhulp, monitoring, Veilig Verkeer Zeeland, kennisoverdracht;
- Uitvoeren ROVZ speerpuntenprogramma's 'Vergroten fietsveiligheid', 'Aanpak te hoge rijnsnelheden' en 'Aandacht en alertheid achter het stuur', bijzondere aandacht voor de doelgroepen jongeren en ouderen;
- Doorontwikkeling van de samenwerking in ROVZ (Regionaal Overlegplatform Verkeersveiligheid Zeeland) verband, waarbij samen met partners gewerkt wordt aan het behalen van de regionale doelen en speerpunten.
- Implementeren van een nieuwe governance-structuur Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid en realiseren nationale speerpunten in de regio.
- Maken van afspraken ZLTO en RWS over de verkeersveilige passage landbouwverkeer over de Oosterscheldekingering en de Zeelandbrug.
- Opstellen actieprogramma verkeersveilige inrichting wegen, uitvoeren van de maatregelen waaronder de verharding van de berm.

Doelstelling: Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners

Een goede bereikbaarheid voor bedrijven, toeristen en forenzen en een goede multimodale bereikbaarheid van de Zeeuwse havens.

Met onze partners werken we aan de verbetering van de ontsluiting (via water, spoor en buisleidingen) van de havens in Vlissingen en Terneuzen. De faciliteiten voor het wegverkeer krijgen met name wat betreft de Midden Zeeland route (Goes – Hellegatsplein) extra aandacht. Met de provincie Zuid Holland en de gemeenten Schouwen Duiveland en Goeree Overflakkee werken we aan een betere doorstroming op de N59. Verder zullen op de N256 enkele Quick Wins worden voorbereid voor uitvoering in 2019 en wordt een lange termijnvisie opgesteld voor de ontwikkeling van deze corridor. Naast de infrastructurele verbeteringen richten we ons op een goede OV bereikbaarheid en gaan verder met het gesprek met de NS over de spitstrein. En met de wegbeheerders werken we aan een verbeterde verkeers- en incidentenmanagement dat ten goed komt van de doorstroming en bereikbaarheid. Met onze partners en via het team Verkeersmanagement maken we afspraken hoe de weg na een calamiteit weer zo snel mogelijk beschikbaar komt en verbeteren we de afspraken met de verkeerscentrale.

Subdoel: Snelle en betrouwbare wegverbindingen voor zakelijk en woon-werkverkeer

Acties:

- Realiseren van quick wins ten aanzien van verkeersveiligheid en doorstroming op de Midden-Zeeland route en het opstellen van een visie van de gewenste en een programma met noodzakelijke aanpassingen in de periode 2020-2028;
- Versterken van het incidentmanagement en verkeersmanagement om te zorgen dat hinder voor het verkeer als gevolg van incidenten en topdrukte evenementen zo gering mogelijk is, uitvoeren van het bestuurlijk vastgestelde actieplan met de partners;

Doelstelling: Wegeninvesteringen

Reizigers kunnen zich op het Provinciale wegennet goed en veilig verplaatsen zonder dat de kwaliteit van de leefomgeving daarmee onder druk komt te staan.

Acties:

We gaan in 2019 verder met het afstemmen de investeringen van de wegbeheerders in Zeeland, o.a. in het POVV en de beheerplanning

- De actualisatie aantal wegencategoriseringsplannen, aangezien deze aan de basis liggen aan de investeringsbeslissingen.
- In 2019 werken we aan de voorbereiding en de realisering van de geprogrammeerde projecten uit het weginvesteringprogramma voor 2019 te weten:
  - N290 fase 1 Terneuzen – Zaamslag
  - N673 Zanddijk
  - Derde Fase Recreatieverdeelweg
  - Parallelweg Absdale – Hulst
  - N256 - Landbouwweg Zandkreeksluis
  - N286, landbouwroute Poortvliet
  - Industrieweg, fietstunnel Maintenance Value Park
  - N253 rotonde St. Anna ter Muiden
  - N659 rotonde recreatiepark Speelsmansplaten
  - N286 fietspad St Maartensdijk (ontbrekend deel)
  - Amoveren fietspad Sluiskil -Sluizencomplex
  - Impuls Veilige N-wegen rijks subsidieprogramma N-wegen

Subdoel: Een multimodaal netwerk van achterlandverbindingen voor de Zeeuwse havens (Terneuzen en Vlissingen-Oost) met voldoende capaciteit en bedrijventerreinen

Acties:

- Het beter benutten van de bestaande capaciteit van lig- en wachtplaatsen van de Zeeuwse binnenvaartcorridor en de logistieke processen verbeteren door toepassen van corridormanagement;
- Deelname Europese CEF-studie naar de verbetering van de spoorontsluiting Gent-Terneuzen, versterken lobby in gezamenlijkheid met North Sea Port en de gemeente Terneuzen.
- Lobby voor versnelling Zeeuwse lijn d.m.v. extra spitstreinen of andere netwerkvarianten in het kader van toekomstbeeld OV 2040.

Doelstelling: Impuls bedrijventerreinen

Beter benutten van havengebieden en bedrijventerreinen

We werken aan het beschikbaar hebben van voldoende planologische ruimte voor havenontwikkeling en bedrijven en zetten in op een kwaliteitsimpuls en de verduurzaming van terreinen. Belangrijke instrumenten zijn de behoefteprognose voor bedrijventerreinen, de regionale bedrijventerreinenprogrammering die de gemeenten op basis daarvan opstellen en door de

provincie worden goedgekeurd, en de subsidieregeling Fonds Impuls Bedrijventerreinen. In 2019 is er een extra actie gericht op de verduurzaming van de bedrijventerreinen.

Acties:

- Zorgen voor voldoende planologische ruimte voor bedrijven door afspraken met de gemeenten die vastgelegd worden de regionale bedrijventerreinenprogramma's.
- Bieden van advies en analyse van de economische behoefteprognoses .
- Uitvoer Subsidieregeling Impuls Bedrijventerreinen, inclusief impuls duurzaamheid door middel van het uitvoeren van energiescans voor bedrijventerreinen

Doelstelling: Concurrentiepositie logistiek

Verbetering van de concurrentiepositie en behoud van werkgelegenheid in de Zeeuwse sectoren logistiek en maintenance.

De logistieke sector groeit hard doordat de economie weer sterk aantrekt en innovatieve vernieuwingen vragen aandacht en dat is aanleiding voor het opstellen van een meerjarenvisie logistiek door Zeeland Connect met een aanverwante roadmap. De maintenance sector is voor de economie en de veiligheid in onze regio is groot. In 2019 zijn de activiteiten gericht om de innovatie te stimuleren en de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie toe te passen. De activiteiten om de nieuwe sector wind op zee goed in Zeeland te laten worden voortgezet, we richten ons op de realisatie van een Fieldlab Wind op Zee in Zeeland te realiseren.

Acties:

- Ondersteunen van kansrijke innovaties die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde, bijv. de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie in de procesindustrie;
- Stimuleren samenwerking en innovatie in de logistiek, o.a. via Zeeland Connect;
- Opstellen visie Logistiek i.s.m. Zeeland Connect en uitvoeren van de roadmap met 3 innovatielijnen, waaronder autonoom transport (varen en rijden) en verduurzamen Sector Transport en Logistiek (terminalfaciliteiten en laadinfra).
- Vertalen van het Meerjarenprogramma 2016 – 2019 van de Topsector logistiek naar regionale actieprogramma, benutten Europese Middelen;
- Tot stand brengen van cross-overs tussen de sectoren chemische- en procesindustrie, Wind op Zee en Land, en infrastructuur;
- Realiseren van het Fieldlab Wind op Zee (Zephyros) in Zeeland

Leefbaarheidsagenda

Leefbaarheid gaat over goed wonen, werken en leven in Zeeland en is daarmee voorwaarde voor een goed vestigingsklimaat. Kern van deze opgave is adequaat inspelen op demografische, ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. En daarbij niet afwachten tot de knelpunten zich voordoen, maar op tijd signaleren en actie ondernemen. Zo hebben en houden jongeren, ouderen en nieuwe Zeeuwen perspectief.

In het kort is dit de uitdaging voor alle Zeeuwse partners die werken aan de leefbaarheid: de Zeeuwse Leefbaarheidsagenda. Met daarbij de ambitie dat het totaal meer is dan de som der delen. Die integrale aanpak vraagt om doelgerichte samenwerking via netwerksturing. Immers, veel elementen (met name op het gebied van zorg en voorzieningen) zijn primair een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Hier pakken we als Provincie de handschoen om te ontdekken hoe netwerksturing en samenwerking het beste kan werken, o.a. via een Navigatieteam Leefbaarheid.

Voor de Provinciale inzet op de Zeeuwse Leefbaarheidsagenda hebben we vanuit onze eigen verantwoordelijkheid focus aangebracht op drie thema's:

- Ruimtelijke kwaliteit versterken
- Bereikbaarheid voor de mensen
- Maatschappelijk initiatief versterken

Maatschappelijk effect

Zeeland is een provincie waar het goed wonen, werken en leven is. De Leefbaarheidsagenda gaat het over het benoemen van de concrete vraagstukken én die samen met de regionale partners op te pakken en zo te werken aan leefbaarheid als basisvoorwaarde voor een economisch vitaal Zeeland

Doelen en acties

Opgave: Leefbaarheidsagenda

Doelstelling: Bereikbaarheid voor de mensen

Slim van A naar B om meedoen mogelijk te maken

In vrijwel elke levensfase is het nodig om fysiek afstanden te overwinnen om activiteiten te ontplooiën. Dat kan door zelf ergens naar toe te reizen, maar inmiddels ook door 'moderne' varianten (digitale snelweg, pakketdiensten). Een passende vervoersvoorziening is belangrijk vanuit mens én maatschappij. In een provincie met een relatief lage bevolkingsdichtheid, fysieke uitdagingen door de 'eilandenstructuur' en een open blik naar Vlaanderen, Brabant en Zuid-Holland, is het een uitdaging om de bereikbaarheid op orde te houden. Voor de Leefbaarheidsagenda ligt de nadruk op maatschappelijk meedoen, met een accent op specifieke groepen (bijv. scholieren/studenten). Met de verantwoordelijkheid voor het regionaal openbaar vervoer als startpunt bouwen we aan 'slimme mobiliteit' waarbij innovatie, duurzaamheid, deelgebruik en samenwerken met andere overheden sleutelwoorden zijn. Hier biedt de regio-envelop een stimulans met extra middelen voor een pilot Mobility as a Service gericht op scholieren die naar Goes, Zierikzee en Terneuzen reizen.

Acties:

- Basisbereikbaarheid per openbaar vervoer op orde
  - Aan de hand van concessiebeheertool Connexxion aansturen op een vraaggerichte invulling van de concessie
  - Verbeteren kwaliteit haltevoorzieningen (nieuwe subsidieregeling)
  - Realisatie verbeterplan haltetaxi (meer vertrekmogelijkheden, meer halten, betere communicatie)
- Door-ontwikkelen (openbaar) vervoer
  - Ontwikkelagenda voor transitie naar slimme mobiliteit (van openbaar vervoer naar publiek vervoer: slim, integraal en duurzaam)
  - Uitvoeren pilots integratie openbaar- en doelgroepenvervoer samen met gemeenten
  - Mobility as a Service: Een nieuwe aanpak voor betere afstemming van vraag en aanbod voor het scholierenvervoer naar Goes, Zierikzee en Terneuzen (met middelen uit regio-envelop)
  - Toekomstbestendig maken Zeeuwse bus-knooppunten door nieuwe functies toe te voegen (ketenmobiliteit, o.a. busstation Terneuzen)
- Nieuwe vervoersconcepten ontwikkelen en uittesten
  - Verdere ontwikkeling deelconcepten 'van bezit naar gebruik': e-mobilitypark, fietshubs, etc.
  - Gebiedsgericht faciliteren van kleinschalige mobiliteitsinitiatieven (vervolg op regio-aanpak Schouwen-Duiveland)
  - Smart Mobility: transitie-pad opstellen naar autonoom vervoer in Zeeland

Doelstelling: Ruimtelijke kwaliteit versterken

Een passende duurzame woning en een prettige woonomgeving

Onderdeel hiervan is de woningvoorraad, zowel bestaand als toekomstig. Met onze verantwoordelijkheid in de regionale woningbouwprogrammering hebben we hier een sleutelrol. Het gaat niet alleen om aantallen, maar ook om een match met de

kwalitatieve vraag en een koppeling met duurzaamheidsdoelen. Er ligt immers een behoorlijke saneringsopgave. Waar er kansen zijn, stimuleren we als Provincie de inzet hierop. Via de regio-envelop krijgt dit de komende jaren een extra impuls. In dit thema speelt ook de versterking van de functie van de stad als plek om te winkelen, te leven en te ontmoeten. We haken hierop aan als partner met een visie op detailhandel, cultuur en bebouwde omgeving (m.n. herbestemming). Onze rol is hier vooral faciliterend (bijv. richting stedennetwerk Z4) en stimulerend (bijv. richting initiatief om met leegstaande plekken en panden om te gaan).

Acties:

- Aanpak verduurzaming woningvoorraad, o.a. uitvoeren energiescans (met middelen vanuit regio-envelop)
- Achtste ronde Provinciale Impuls Wonen (met extra inzet vanuit middelen regio-envelop)
- Nieuwe demografische prognose voor Zeeland
- Actualisatie woningmarktafspraken (met name Walcheren)
- Op basis van detailhandelsvisie 5 acties in gang zetten samen met gemeenten
- Bouwtitelbank opzetten om sanering woningvoorraad te stimuleren (met inzet middelen vanuit regio-envelop)

Doelstelling: Maatschappelijk initiatief versterken

Kracht van de samenleving als basis om op te bouwen

Wat mensen en groepen zélf kunnen en willen betekenen voor hun woonomgeving en voor hun bereikbaarheid, dat is een derde spoor van onze inzet op leefbaarheid. En dan niet zozeer één op één naar lokale initiatieven, daar staan de gemeenten en maatschappelijke instellingen voor aan de lat. Onze inzet is meer op bevorderen dat maatschappelijk initiatief 'de wind mee krijgt'. We doen dat door kennis en ervaringen te delen (digitaal platform voor initiatieven, regionale bijeenkomsten), door de betrokkenheid te vergroten van doelgroepen bij hun eigen leefbaarheid (in 2018 waren dat de MBO-scholieren) en door gerichte cofinanciering van bovenlokaal initiatief, direct of via een fonds (Zeeuws Oranjefonds, LEADER). Bij voorkeur zijn dit initiatieven op het gebied van versterking van bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. Dit spoor is nog in ontwikkeling en sluit aan op een kracht in de samenleving die steeds meer zichtbaar wordt in deelgebruik, coöperaties en sociale ondernemingen.

Acties:

- Veerkrachtig Vogelwaarde: pilot voor een integrale leefbaarheidsaanpak (ruimtelijk, bereikbaarheid, sociaal) op basis van burgerinitiatief
- Een nieuwe aanpak voor het stimuleren van het invullen van lege plekken en panden ('leegstand als kans') - met gebruik van maatschappelijk initiatief (prijsvraag); 3 locaties verder uitwerken.
- Digitaal platform ontwikkelen voor kennisdeling over maatschappelijke initiatieven in Zeeland dat ook door medeoverheden gebruikt kan worden (MAEX).
- Doelgroep jongeren intensiever betrekken bij leefbaarheidsvraagstukken via scholenprogramma Young Impact – dit aanvullend op JouwZeeland.
- Via LEADER actief ruimte bieden voor co-financiering van kansrijk bovenlokaal initiatief (indicatie: € 100.000).
- Faciliteren initiatiefnemers met de organisatie van crowdfunding door opzet van een coachingstraject

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2006	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ernstige verkeersslachtoffers; doden	34	15	18	30	15	20	
Ernstige verkeersslachtoffers; ziekenhuisgewonden	265	34	34	17	272	nnb	
Voertuigkilometers hoofdwegennet (index)			100	101,9	104,9	108,6	111,8

Trendindicatoren	2006	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Voertuigkilometers onderliggend wegennet (index)			100	101,2	99,2	99,5	101

Trendbreuk in registratie van 2009 tot en met 2014 waarbij sprake is geweest van onder registratie wat betreft het aantal ziekenhuisgewonden. Vanaf 2015 begint de registratie weer op orde te geraken.

Trendindicatoren		2009	2013	2017
Tevreden met de woonomgeving		6,9	7,0	7,1
Gevoel van verbondenheid met de eigen woonkern of wijk*		69%	60%	49%
Tevreden met de kern/wijk als woonplaats naar levensfase	16-29 jaar	79%	75%	80%
	30-59 jaar	83%	81%	84%
	60-80 jaar	83%	82%	85%
	80+	88%	84%	86%
Mate van vertrouwen dat problemen in de omgeving gezamenlijk worden opgepakt	weinig	7%	8%	7%
	gemiddeld	70%	65%	61%
	sterk	23%	26%	31%

*) categorieën 'beetje verbonden' + 'zeer verbonden'

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2017	Streefwaarde 2019	Einddoel
(Vaar)wegen	Onderhoudsniveau infrastructurele kapitaalgoederen	Basisniveau	Basisniveau	Basisniveau
Vraaggericht OV	Waardering Openbaar Vervoer (bus)	7,4	7,5	7,6
	Bezettingsgraad kernnet (daggemiddelde)	23,4%	24,0%	30%
	Bezettingsgraad fietsvoetveer	23,6%	25,0%	30%
Snelle en betrouwbare wegverbindingen	Reistijd Goes – Zelzate (in min.)	50 min	40 min	40 min
Snelle en betrouwbare wegverbindingen	Reistijd Goes – Hellegatsplein	45-60 min	45-65 min	40 min
Voldoende capaciteit multimodaal netwerk	Capaciteit Weg, water, spoor en buisleiding		Weg > 2017	Weg, water, spoor en bus > 2017
Voldoende bedrijventerreinen	Beschikbaar areaal uitgeefbaar bedrijventerrein t.o.v. vraag (kwantitatief)	Aanbod: 198 ha Vraag: 112 ha	Vraag en aanbod in evenwicht in zowel kwantiteit als kwaliteit	Vraag en aanbod in evenwicht in zowel kwantiteit als kwaliteit

Wat mag het kosten?

		(bedragen x € 1.000)		
Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
050101	Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	30.425	381	30.044
050102	Bereikbaarheid voor de mensen	24.009	2.257	21.752
050103	Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	765	-	765
050104	Goede bereikbaarheid voor bedrijven bezoekers en bewoners	306	-	306
050105	Wegeninvesteringen	3.700	745	2.955
050106	Impuls bedrijventerreinen	326	-	326
050107	Maatschappelijk initiatief versterken	3.936	-	3.936
050108	Concurrentiepositie logistiek	112	-	112
050109	Ruimtelijke kwaliteit versterken	61	-	61
059999	Ambtelijke inzet	6.608	-	6.608
Totaal		70.247	3.382	66.865
toevoeging reserve		-	-	-
onttrekking reserve		-	14.334	14.334
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		70.247	17.716	52.531

1.6 Programma Culturele infrastructuur en monumenten

Inleiding en ontwikkelingen

Cultuur is een kerntaak van de Provincies en zien we als belangrijke pijler voor een aantrekkelijk Zeeuws vestigingsklimaat, dus voor wonen, werken, studeren, ondernemen en persoonlijke ontwikkeling (onderwijs en cultuureducatie) en sociaal contact. En uiteraard ook voor de toeristische aantrekkingskracht, als stimulans voor meer Zeeuwse beleving, overnachtingen en bestedingen.

In nauwe samenwerking met de Z4 is het Bidbook “Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid” opgesteld om zo een stevig beeld neer te zetten van Zeeland als een regio met een - in de context van Nederland - bijzonder en onderscheidend profiel op het vlak van cultuur en stedelijkheid. Het Bidbook is in juni 2018 verschenen.

Het Bidbook is opgesteld tegen de achtergrond van:

1. 'Zeeland in stroomversnelling' waarin de commissie Balkenende stelt dat cultuur in belangrijke mate bijdraagt aan het vestigingsklimaat en de leefbaarheid van Zeeland. De commissie Balkenende ziet cultuur als onmisbare schakel in het keren van de geleidelijke achteruitgang in bewoners en voorzieningen naar het bundelen van krachten richting duurzame economische structuurversterking, waarbij inzet op stedelijke aantrekkelijkheid noodzakelijk is.
2. De nieuwe cultuurnotasystematiek van het rijk vanaf 2021.
3. Het feit dat Zeeland weinig stedelijk profiel/imago heeft (kunst, cultuur, werk, onderwijs etc.) maar zo'n profiel wel essentieel is voor een aantrekkelijk vestigingsimago om (ook) (young) professionals.

De uitwerking van de kansen en actiepunten in het Bidbook vormt een opmaat tot een herpositionering van Zeeland als provincie met, naast de bekende kwaliteiten (land, zee, pionierszin, ruimte), net zo goed een helder stedelijk cultureel profiel. Dat profiel kent regionale, nationale en internationale aspecten, benadrukt de korte afstand van Zeeland tot grote stedelijke gebieden en is het product van een creatieve wisselwerking tussen diverse sectoren.

Kortom cultuur wordt als middel ingezet voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid en het daarmee onlosmakelijk verbonden 'ommeland'.

Cultuur en erfgoed

In 2019 zal de samenhang tussen cultuur en erfgoed met andere opgaven op de strategische agenda verder worden uitgewerkt, in overleg met gemeenten, culturele en andere maatschappelijke organisaties.

Het Bidbook “Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid” en de uitvoering daarvan (samen met alle stakeholders en de Z4) is hierbij leidend. Het Bidbook is een middel om de cultuur in en vanuit Zeeland en met name die in de stedelijke gebieden in Zeeland op de landelijke kaart te zetten. Dit door acties uit het Bidbook concreet gestalte te geven, te beginnen met het realiseren van een kunst- en cultuurroute (actiepunt uit het rapport Balkenende) én door het Bidbook te gebruiken als basis voor de citymarketing van Zeeland.

SPEERPUNTEN 2019:

- Uitvoering Bidbook Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid
- Anticiperen op nieuw beleid OCW vanaf 2021
- (Talent)ontwikkeling jongeren (cultuureducatie, amateurkunst, creatieve economie)
- Cultureel erfgoed (inclusief herbestemming en duurzaamheid)
- Bijdragen Kunsten aan de Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland
- Versterken samenwerking met gemeenten via regioarrangementen

Reguliere taken:

Als basistaken voor culturele infrastructuur en monumenten zijn de volgende kerntaken te noemen:

- Bibliotheekwet (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, Wsob)
- Erfgoedwet

Beleidskader:

- Nota provinciaal cultuurbeleid 2017-2020 (vastgesteld in PS 3 juni 2016)

Tegelijkertijd wordt hiermee ook ingespeeld op de verkenning “Cultuur voor stad, land en regio, de rol van stedelijke regio’s in het cultuurbestel” van de Raad voor Cultuur uit 2017. De Raad schrijft hierin dat stedelijke cultuurregio’s in de toekomst een sleutelrol in het Nederlandse cultuurstelsel kunnen vervullen. Dit biedt kansen voor culturele uitingen vanuit Zeeland om een betere ingang te krijgen bij bijvoorbeeld landelijke fondsen.

Het Bidbook sluit tevens aan bij de uitnodiging van de minister van OCW (Beleidsbrief april 2018) aan samenwerkende gemeenten en provincies, om stedelijk en culturele profielen op te stellen waarin zij hun gezamenlijke visie op kunsten cultuur in de regio beschrijven, de uitdagingen die zij gezamenlijk zien en willen oppakken, de wijze waarop het rijksbeleid, lokaal beleid en regionale samenwerking kunnen bijdragen aan oplossingen voor deze uitdagingen en de wijze waarop een en ander bijdraagt aan het landelijke cultuurbeleid.

De opgave richt zich op alle Zeeuwse inwoners, de bezoekers én op hen die zich hier willen vestigen. We hebben daarbij specifieke aandacht voor de relatie met Zeeuwse jongeren in aansluiting op de versterking van de stedelijke aantrekkelijkheid van Zeeland. Wij vinden het daarbij belangrijk om aandacht te besteden aan cultureel erfgoed en creatieve economie om zo de stad aantrekkelijk te maken en (jonge) mensen te behouden in Zeeland.

Maatschappelijk effect

In samenwerking met interne en externe partners realiseren van een toekomstbestendige culturele infrastructuur die toegankelijk is voor een breed publiek en dienstbaar aan het vestigingsklimaat, de leefbaarheid en de toeristische aantrekkingskracht van Zeeland.

Doelen en acties

Cultuur en erfgoed

Culturele infrastructuur

In samenwerking met externe partners bijdragen aan een toekomstbestendige culturele infrastructuur gericht op de Zeeuwse inwoners, de bezoekers en hen die zich hier willen vestigen en als basis voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid als motor voor de ontwikkeling van vitale Zeeuwse regio’s.

Acties:

- Jaarlijks in afstemming met andere provinciale opgaven prestatieafspraken maken met ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland (ZB), Zeeuws Museum, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ) en Centrum voor Beeldende Kunst vormgeving en architectuur Zeeland (CBK Zeeland) maken over hun inzet en bijdragen aan de culturele infrastructuur in relatie tot andere sectoren.
- Afspraken maken met Zeeuwse gemeenten over gezamenlijke aanpak en ondersteuning van activiteiten op (onderdelen van) het terrein van in ieder geval de kunsten, bibliotheekwerk, cultuureducatie en restauratie Rijksmonumenten via de regioarrangementen.
- Ondersteunen van het Publicatie- en Documentairefonds Zeeland ondergebracht bij het Prins Bernhard Cultuurfonds voor jaarlijks ten minste twee documentaires en drie publicaties die Zeeland op bijzondere wijze voor het voetlicht brengen.

Cultureel erfgoed

Het materieel en immaterieel erfgoed van Zeeland wordt zoveel mogelijk behouden, op een duurzame manier beheerd en ontsloten voor een breed publiek

Acties:

- Op basis van de bestuurlijke afspraak met het Rijk invulling geven aan de instandhouding van rijksmonumenten door in overleg met gemeenten subsidie te verlenen voor de restauratie van ten minste drie rijksmonumenten.
- Invulling geven aan de ondersteuning aan de eigenaren van de 190 cultuurhistorisch waardevolle boerderijcomplexen die zijn geselecteerd bij de in 2018 afgeronde boerderijselectie (opgenomen in het Omgevingsplan Zeeland 2018).
- Uitwerken van het verhaal van Zeeland via maximaal zeven aansprekende iconische kernverhalen (de Zeeuwse erfgoedlijnen) waardoor meer focus en samenhang gebracht wordt en het erfgoed ‘vermarkt’ kan worden.

Kunsten

Het vanuit de artistiek inhoudelijke kwaliteit van de kunsten bijdragen aan de Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland.

Acties:

- Ondersteunen van culturele producties, festivals en organisaties die zich onderscheiden op het gebied van Zeeland als decor en inspiratiebron door het subsidiëren van ieder geval Zeeland Nazomer Festival, Film by the Sea, Vestrock en Het Zeeuws Orkest, alsmede door in te zetten op (verder) versterking van de festivals (uitvoering Bidbook Cultuur als pijler voor stedelijke aantrekkelijkheid). Zie ook opgave Zichtbaar Zeeland.

(Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren

Het stimuleren van een doorgaande leerlijn cultuureducatie (van primair onderwijs tot en met hogeren universitair onderwijs) bij zowel de culturele instellingen als bij het onderwijs in Zeeland en het ondersteunen van talentontwikkelingstrajecten voor jongeren.

Acties:

- Via prestatieafspraken met Stichting Cultuurkwadraat*, Stichting Kinderkunstweek en HZ Cult verder uitbouwen van een eenduidige Zeeuwse aanpak cultuureducatie waardoor kinderen, jongeren en jongvolwassenen in Zeeland opgroeien met een doorgaande culturele leerlijn van primair onderwijs tot en met hoger onderwijs/universitair onderwijs.
- Via prestatieafspraken met o.a. Kunstbende en Jeugdtheaterschool ontwikkelingstrajecten ondersteunen die jongeren de mogelijkheid bieden om zich (verder) te ontplooiën.
- Mede mogelijk maken vervoer naar musea van leerlingen uit het Primair Onderwijs.

* Voert in opdracht van Provincie en gemeenten en i.s.m. PO in Zeeland de Rijksmatchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit primair onderwijs uit.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018
Aantal bezoekers Zeeuwse musea	527.199	517.276	552.276	552.276*
Aantal toekenningen voor restauratie rijksmonumenten	4	4	4	4
Restauratievolume **	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij bron niet beschikbaar	22%	Gegevens bij bron niet beschikbaar
Aantal leerlingen cultuureducatie VO-MBO-HBO	7.509	6.648	7.000	7.000 ***
Aantal deelnemers JeugdTheaterSchool Zeeland	259	264	215	221
Aantal leerlingen restauratie opleidings project	17	11	12	15

* Bron SCEZ, 2018 betreft aanname dat ingezette trend in 2017 (stijging 7% t.o.v.2016) zich in 2018 handhaaft

** in Databank Erfgoedmonitor (bronhouder conform ministeriële regeling beleidsindicatoren) zijn de gegevens 2015, 2016 en 2018 (nog) niet opgenomen. Voor 2017 (bron <https://zeeland.monument-online.nl/Statistics>): van totale groep is 234 matig = 14,22% en 128 slecht = 7,78% > totaal 22%

*** Op basis van aanname dat aantal deelnemers t.o.v. 2017 stabiel is gebleven

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel
Toekomstbestendige culturele infrastructuur	Receptieve deelname aan activiteiten van Zeeuwse inwoners van 16 jaar en ouder (monitoring ZB) in aantallen	180.000 *	180.000	180.000
(Talent) ontwikkeling en cultuureducatie jongeren PO en VO	Deelname aantal leerlingen cultuureducatie PO	36.900 **	36.900	36.900

* Bron CBS: aantal inwoners Zeeland 2018 = 382.304 minus aantal inwoners jonger dan 20 jaar = 81.904 > afgerond 300.000.

Ruim 60% van dit aantal (bron Staat van Zeeland ZB) bezoekt in 2017 culturele evenementen = 180.000

** Bron CBS: 2018 aantal jongeren 5-10 jaar = 19.835, aantal jongeren 10-15 jaar = 21.143, totaal 40.978 > afgerond 41.000.

Aanname is dat gelet op de kerndoelen PO bijna alle PO scholen iets aan cultuureducatie doen > 90% x 41.000 = 36.900.

Wat mag het kosten?

Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
(bedragen x € 1.000)				
060101	Culturele infrastructuur	14.782	1.318	13.464
060102	Cultureel erfgoed	2.359	-	2.359
060103	Kunsten	386	-	386
060104	(Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie jongeren	479	-	479
069999	Ambtelijke inzet	520	-	520
Totaal		18.527	1.318	17.209
	toevoeging reserve	250	-	250
	onttrekking reserve	-	325	-325
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		18.777	1.643	17.134

1.7 Programma Bestuur

Inleiding en ontwikkelingen

Goed openbaar bestuur draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving en aan de welvaart. Het provinciebestuur zet zich in om de kwaliteit van dat openbaar bestuur te vergroten.

De laatste decennia hebben zich gekenmerkt door grote decentralisaties van Rijkstaken naar de gemeenten en provincies. Zo werden de beleidsvelden regionale economie en natuur naar de Provincies gedecentraliseerd en werd het sociaal domein bij de gemeenten ondergebracht.

De laatste jaren dringt het besef door dat de opgaven waar de overheden voor staan te complex zijn om deze via alleen structuuro oplossingen tot stand te brengen. De boodschap van het Interbestuurlijk programma, dat dit voorjaar is gepubliceerd, is dat alle overheden zullen moeten samenwerken als ware er één overheid. Dat is nodig om oplossingen rond klimaat, energie en economische ontwikkeling te realiseren.

In de jaren 2016-2018 heeft de provincie met de implementatie van het advies van de commissie Balkenende, de Proeftuin Maak Verschil, het rapport '#Hoedan?' en de regiodeal met het Rijk al belangrijke stappen gezet in de samenwerking met de mede-overheden en de triple helix samenwerking. Zichtbare resultaten zijn de economic board, de gezamenlijke fondsvorming met gemeenten en een versterkte organisatie van Public Affairs. Met de vorming van het OZO – het overleg van Zeeuwse Overheden - wordt een belangrijke stap gezet in het stroomlijnen van de overlegvormen en het professioneel ondersteunen daarvan (regiobureau). De Tafel van 15, het beraad IJzendijke en de stuurgroep Maak Verschil worden in het OZO geïntegreerd. In 2019 willen we verdere stappen maken.

Zeeland heeft echter niet alleen een 'interne' samenwerkingsnoodzaak. Door haar strategische ligging ontleent Zeeland belangrijke (economische) kansen aan de samenwerking met Vlaanderen, met Brabant en met Zuid Holland. Verder zijn het Rijk, en Europa belangrijke partners om opgaven te kunnen realiseren..

Om naar buiten effectief te kunnen optreden, is eendrachtige samenwerking binnen Zeeland noodzakelijk. Alhoewel daarin belangrijke stappen zijn gezet, resteren er ook nog grote zorgen. We zien nog (te) weinig aandacht en organisatiekracht voor de regionale vraagstukken en een gemeenschappelijke agenda. De inzet op samenwerking zien we daarom niet als vrijblijvend, maar als noodzakelijk om aan de gezamenlijke opgaven voor Zeeland invulling te kunnen geven.

SPEERPUNTEN 2019:

- Samen met gemeenten en waterschap opvolgen aanbevelingen rapport Samenwerkingskracht in Zeeland #HOEDAN om meer slagkracht te organiseren in het openbaar bestuur
- Via Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) stroomlijnen van de lobbyfunctie en opstellen van een gezamenlijke agenda op basis van IBP;
- Opstellen van regio-agenda's
- start van het regiobureau
- Provinciale verkiezingen 20 maart 2019
- Optimale benutting van Europese programma's in de programmaperiode 2014-2020;
- Effectieve grens governance Vlaanderen Nederland
- Oplossen van grensknelpunten samen met relevante stakeholders in Zeeland en Vlaanderen.

Beleidskader:

- Gemeenschappelijk Financieel toezichtkader – Kwestie van evenwicht! (2014);
- Rijkstaken Openbare Veiligheid - Organisatieplan Commissaris van de Koning in Zeeland(2014);
- Strategische Visie Euregio Scheldemond (2015);
- Verordening systematische toezichtinformatie Zeeland (2014);
- Nota 'Bestuurlijke integriteit Provincie Zeeland' (2015).
- Ambtsinstructie Commissaris van Koning

Reguliere taken:

- Taken Commissaris van de Koning als Rijksorgaan en als boegbeeld van de provincie Zeeland;
- Bestuurlijk toezicht door Commissaris van de Koning op de Veiligheidsregio Zeeland;
- Regietafel vluchtelingen;
- Financieel toezicht gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen;
- Ondersteuning Bestuurlijke organisatie, inclusief ondersteuning van Provinciale Staten, (Staten)commissies en Gedeputeerde Staten;
- Interbestuurlijk toezicht op medebewindstaken van gemeenten;
- Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Wet Bibob).
- Bevorderen bestuurlijke integriteit.

In andere provincies spelen vaak dezelfde vraagstukken. Daarom werken we samen in IPO-verband. Vooral met Fryslân zien we veel gelijkenissen. Het maakt het zinvol ervaringen uit te wisselen en vaker gezamenlijk op te trekken naar het Rijk. De samenwerking die we met Fryslân hebben opgezet, en waar ook BZK bij is betrokken, continueren we daarom in 2019.

Ook voor de rol van Provinciale Staten hebben de hierboven beschreven ontwikkelingen consequenties. Waar de opgaven samen met andere partijen moeten worden opgepakt en gedefinieerd, verschuift de rol van PS naar vormen van netwerksturing. In 2018 zijn hiermee de eerste ervaringen opgedaan. In 2019 zullen de ervaringen worden geëvalueerd. In 2019 vinden ook de verkiezingen plaats voor Provinciale Staten. In dat kader staat een aantal acties op de rol, gericht op opkomstbevordering, op het aanbieden van een handreiking voor een nieuw coalitieakkoord en het inwerken van de nieuwe volksvertegenwoordigers.

Maatschappelijk effect

Met een transparant, compact, daadkrachtig en op regionale en/of grensoverschrijdende samenwerking gericht openbaar bestuur en met oog voor maatschappelijke initiatieven behalen wij resultaten voor, en samen met, de burgers en bedrijven in Zeeland.

Doelen en acties

Doelstelling: Sterk provinciaal bestuur

Een sterk, betrouwbaar (integer) en duaal Zeeuws provinciaal bestuur en een grotere betrokkenheid van de samenleving bij het provinciebestuur en de provinciale politiek.

Acties:

- Continuering rechtstreekse uitzendingen van vergaderingen van Provinciale Staten en Statencommissies en inzetten van social media;
- Op een vernieuwende wijze, met aandacht voor netwerksturing, invulling geven aan de rollen van Provinciale Staten als volksvertegenwoordiger, kadersteller en controleur;
- Met interactieve bijeenkomsten inwoners, organisaties en bedrijven betrekken bij de beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende bijeenkomsten.
- Communicatie over de provinciale taken en opkomstbevorderende activiteiten voor de provinciale verkiezingen op 20 maart 2019

Doelstelling: Herkenbaar en samenwerkend bestuur

Een herkenbaar en samenwerkend bestuur in Zeeland. De zorg voor een goed functionerend openbaar bestuur in Zeeland is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Provincie, de Zeeuwse gemeenten, het waterschap, gemeenschappelijke regelingen en overheden uit omliggende gebieden. Samenwerking is in Zeeland de kernopgave.

Subdoel: Vanuit Zeeuws perspectief vroegtijdige beïnvloeding en signalering van besluitvormingstrajecten over nieuwe nationale en Europese regelgeving en overig beleid.

Acties:

- Uitvoering van actieplan Actieteam GROS (grensknelpunten), waaronder de doorontwikkeling grensinfopunt en de afstemming van onderwijsprogramma's vmbo/mbo met Vlaamse onderwijsinstellingen;
- Ontwikkeling en uitvoering van een effectieve grens governance grensgebied Vlaanderen - Nederland
- Versterken van de Zeeuwse positie in Den Haag en Brussel door het beïnvloeden van beleidsontwikkeling en besluitvorming onder meer door uitvoering werkplannen Brusselse/Haagse lobbyist en Scheldemondraad en Vlaams Nederlandse Delta ;
- Optimale benutting van de budgetten van Europese programma's in de programmaperiode 2014-2020 inclusief nieuwe en nog niet benutte Europese programma's zoals Horizon 2020 en het Europese Fonds Strategische Investerings.

- Voorbereiding Europese programma's periode 2021-2027. Borgen van Zeeuwse belangen in regionale innovatie strategie en operationele programma's zoals OP Zuid, INTERREG, GLB/POP

Subdoel: Borgen kwaliteit van het lokaal bestuur door bevorderen regionale samenwerking.

Acties:

- Via het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) het IPB doorvertalen naar en met de deelnemers van het OZO.
- Samen met gemeenten opvolgen aanbevelingen rapport Samenwerkingskracht in Zeeland #HOEDAN? (inclusief het werken met regiocontracten of regio-agenda's)
- Verbetering van het bestuurlijk-politiek-ambtelijk samenspel;
- Experiment bestuurlijke samenwerking met provincie Fryslân
- Via Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) stroomlijnen van de lobbyfunctie en opstellen van een gezamenlijke agenda op basis van het IBP;

Subdoel: Bevorderen van de Integrale (grensoverschrijdende) veiligheid. Een provincie waarin veiligheid als kernvoorwaarde voor het vestigingsklimaat en de woon- en werkkwaliteit (leefbaarheid) wordt beschouwd en die staat voor het behoud en de ontwikkeling van kennis en innovatie in het veiligheidsbeleid.

Acties:

- Vanuit Zeeland door de jaarlijkse subsidie aan het Regionaal Informatie- en expertisecentrum Zeeland West-Brabant (RIEC) en aan de Taskforce Zeeland -Brabant bijdragen aan het tegengaan van de impact van ondermijnende criminaliteit en vermenging van onder- en bovenwereld in Zeeland. Voor wat betreft onze eigen inzet en betrokkenheid wordt een provinciaal actieplan ontwikkeld .
- Activiteiten en projecten die ontwikkeld worden door het met steun van de Provincie Zeeland opgericht Schelde Safety Network worden vanuit een positieve grondhouding beoordeeld op eventuele steun vanuit bestaande budgetten. Hierbij wordt een relatie gelegd met de speerpunten genoemd onder 'Regionale economie' (duurzame economische structuurversterking, kansrijke innovaties, nieuwe bedrijvigheid, kennisontwikkeling en toegepast onderzoek.

Doelstelling: Interbestuurlijk toezicht

Interbestuurlijk toezicht (IBT) houden op gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen.

Acties:

- Met behulp van een nieuw eind 2018 vast te stellen gemeenschappelijk beleidskader transparant en uniform financieel toezicht op gemeenten en gemeenschappelijke regelingen uitvoeren;
- Verscherpt toezicht houden op artikel 12-gemeente Vlissingen;
- In nauw overleg met BZK en IPO het interbestuurlijk toezicht transparanter, uniformer en meer risicogericht vormgeven.

Trend- en doelindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Gemeenten onder preventief toezicht:						
Landelijk	9	9	16	10	4	6
Zeeland	0	1	3	2	2	2

Trendindicatoren	2007	2011	2015
Opkomstpercentage statenverkiezing:			
Landelijk	46,4%	56,0%	47,8%
Zeeland	52,9%	58,9%	52,2%

Doelindicatoren	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel
Financieel gezonde Zeeuwse gemeenten	Gemeenten onder preventief toezicht	2	1	0
Opkomstpercentage statenverkiezingen			Top drie van Nederland	
Herkenbaar en samenwerkend bestuur	Opvolgen adviezen #HOEDAN?		100% (voor zover verantwoordelijkheid provincie)	

Wat mag het kosten?

Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
(bedragen x € 1.000)				
070101	Sterk provinciaal bestuur	1.796	54	1.743
070102	Herkenbaar en samenwerkend bestuur	1.077	109	968
070103	Interbestuurlijk toezicht	-	-	-
079999	Ambtelijke inzet	3.336	-	3.336
Totaal		6.209	162	6.046
	toevoeging reserve	-	-	-
	onttrekking reserve	-	100	-100
	Resultaat baten en lasten inclusief reserves	6.209	262	5.946

1.8 Programma Klimaat en energie

Inleiding en ontwikkelingen

Het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt door de uitstoot van broeikasgassen. Fossiele grondstoffen worden schaars. In het interbestuurlijk programma staat daarom “samen werken aan het klimaat” als eerste urgente thema genoemd. De provincies hebben landelijk aangeboden het voortouw te nemen in de transitie naar schone energie (energietransitie) en het aanpassen aan klimaatverandering (adaptatie). Daarnaast heeft de provincie autonome taken op het gebied van waterbeheer.

Hiervoor werken we aan de uitvoering van twee maatschappelijke Hoofdopgaven:

1. Klimaatadaptatie en deltawateren
2. Energietransitie

Klimaatadaptatie en deltawateren

In de Zuidwestelijke Delta zijn natuurlijk kapitaal en economisch kapitaal ten zeerste met elkaar verweven. De opgave voor de toekomst is om binnen de randvoorwaarde van waterveiligheid het natuurlijk en het economisch kapitaal in evenwicht met elkaar te ontwikkelen.

Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta. Dat is de inzet van het Rijk, de drie provincies, gemeenten, waterschappen en ondernemers en maatschappelijke partijen die binnen de Zuidwestelijke Delta samenwerken. Een jarenlange voorbereiding heeft ertoe geleid dat vanaf 2018 toegewerkt wordt naar uitvoering van herintroductie van beperkt getij op de Grevelingen. Tevens wordt ingezet op herstel van de kwaliteit van het Volkerak Zoommeer. Het behouden van een goede zoet-water aanvoer is hierbij van belang.

Tegelijk worden klimaatveranderingen steeds merkbaarder. Verwachting is dat we vaker te maken krijgen met extremere vormen van droogte, hitte, wateroverlast en een stijgende zeespiegel. Om een goede leefomgeving te behouden moeten we ons daaraan aanpassen, en tegelijkertijd de klimaatveranderingen zelf zien te beperken.

Aanpassing gebeurt via de trits “weten – willen – werken”, waarbij het noodzakelijk is eerst goed te weten wat de effecten en mogelijke maatregelen zijn, vervolgens het willen werken naar oplossingen die tenslotte uitgevoerd worden.

Tot slot vinden we het belangrijk dat ook de reguliere taken op het vlak van water(beheer) structureel worden uitgevoerd. De provincie draagt samen met andere overheden (waterschap, Evides, rijk) bij aan het behoud en waar mogelijk verbetering van de waterkwaliteit in grond- en oppervlaktewater, drinkwater en zwemwater. Anticiperen op klimaatverandering en uitvoeren Deltaprogramma is bij uitstek iets waar veel partijen bij betrokken zijn, en waar provincie niet (alleen) verantwoordelijk is voor het uitvoeren van acties. Juist via netwerksturing worden in die gevallen doelen gehaald.

SPEERPUNTEN 2019:

- Toename opbrengst windenergie (op land) tot 570 MW en ondersteunen windpark Borsssele op zee
- Helpen met uitvoering SDR-roadmap “klimaatneutrale industrie 2050”
- Verdere uitrol van proefprojecten circulair bouwen (woningen)
- Maatschappelijk verantwoord inkopen en duurzame aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw.
- We werken aan een regionale energiestrategie (RES): via een Zeeuwse samenwerkingsstructuur maakt de regio een gezamenlijke strategie om de CO2-doelen te behalen.
- Opstellen van een gezamenlijke Zeeuwse Adaptatie strategie
- Uitvoeren klimaat stresstest provinciale eigendommen
- Uitbouwen uitvoering zoet water maatregelen
- Starten uitvoering Grevelingen obv een op te stellen BOK
- Opstellen uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie

Beleidskader:

- Economische Agenda
- Kabinetsaanbod IPO/VNG/UwW “Naar een duurzaam Nederland”
- Convenant Ambitie 2030 “Duurzaamheid werkt!”
- Zeeuws energieakkoord particuliere woningen
- Kader Richtlijn Water; Zwemwaterrichtlijn en Richtlijn Overstromingsrisico's
- Omgevingsplan
- Deltaprogramma

Reguliere taken:

- Beheer grondwatermeetnet
- Aanwijzen zwemlocaties
- Bescherming grond- en oppervlaktewater

Maatschappelijk effect

Inwoners en bezoekers van Zeeland leven in een veilige, aangename en klimaatbestendige leefomgeving.

Doelen en acties

Opgave: Klimaatadaptatie en deltawateren

Doelstelling: Water en bodem met kwaliteit

Een goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen.

Subdoel: Voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water en de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's

Acties:

- Bevorderen van een goed en efficiënt functionerende waterketen
- Aanwijzen en bewaken beschermingsgebieden drinkwaterwinningen
- Tegengaan verdroging natuurgebieden, met name Natura 2000, door opstellen monitoringsprogramma
- Toewerken naar het verkrijgen van de UNESCO GeoPark status door kandidaatstelling in 2018 voor het oostelijk deel van Zeeland, westelijk Noord-Brabant en de Vlaamse grensstreek
- Stimuleren medegebruik waterkeringen via Meer Met Dijken Doen en Parels
- Opzetten van een 3-tal pilotprojecten regionaal waterbeheer overeenkomstig ambitie, visie en doelen strategische visie
- waterbeheer 2050
- Monitoren van de beleidsmatige voortgang van de uitvoering van maatregelen die worden genomen door Waterschap Scheldestromen gericht op waterkwaliteit via de rapportages en planstudies van het waterschap

Subdoel: Voldoen aan het terugdringen van regionale wateroverlast

Acties:

- Zoeken naar synergie mogelijkheden met provinciale opgaven zoals natuurontwikkeling
- Monitoren van de beleidsmatige voortgang van de uitvoering van maatregelen die worden genomen door Waterschap Scheldestromen gericht op waterkwantiteit.

Subdoel: Voldoende zoet water en optimalisatie van zoet water gebruik

Acties:

- Uitbouwen proeftuin zoet water (DeltaDrip), bijdragen aan ca 100 stuwtjes per jaar en bijdragen aan 100 ha/jaar peilgestuurde drainage
- Bepalen waterbeschikbaarheid per Zeeuws deelgebied in samenwerking met waterschap en belanghebbenden
- Behoud en vergroting zoete grondwatervoorraden, herziening grondwaterontrekkingsbeleid 2019 obv gegevens Freshem
- Robuustwatersysteem Zeeuws Vlaanderen, bij toekenning deelname in Horizon 2020 project

Subdoel: Duurzaam bodemgebruik en geen ongewenst bodemgebruik diepere ondergrond

Acties:

- Uitvoeren 2 projecten per jaar duurzaam bodemgebruik met belanghebbenden en mede overheden
- Bescherming en informatievoorziening archeologische en aardkundige waarden
- Duurzaam bodemgebruik is als logisch onderdeel binnen de maatschappelijke opgaven voor het voetlicht geplaatst

Doelstelling: Klimaatadaptatie

Zeeland beheerst in 2050 de effecten van klimaatverandering (van hitte, droogte, wateroverlast en waterveiligheid)

Acties:

- Uitvoeren klimaat stresstest provinciale eigendommen in 2019
- Stimuleren kennisuitwisselen en –deling tussen Zeeuwse partijen
- Bijdragen aan 6 gemeentelijke stresstesten
- Opstellen regionale adaptatiestrategie eind 2019
- Stimuleren adaptatie maatregelen, onder andere via realisatie groene daken vanaf 2019
- Berekenen en actueel houden overstromingsgevolgen in kader van EU-ROR
- Aanwijzen en normeren van “natte” en “droge” regionale keringen

Doelstelling: Deltawateren

Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta

Acties:

- Bevorderen kennisuitwisseling, communicatie en samenwerking door actieve bijdrage aan en in het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta.
- Start uitvoering herintroductie getij tbv ecologische kwaliteit op Grevelingenmeer: Vaststellen bestuursovereenkomst Grevelingen II (planuitwerking) en starten bestuursovereenkomst Grevelingen III (realisatiefase)
- Onderzoeken meekoppelkansen Grevelingenmeer
- Indien het rijk een betekenisvol besluit over een zout VZM neemt: bijdragen aan alternatieve zoet-water maatregelen Volkerak-Zoommeer
- Blijvende inzet maatregelen verbeteren ecologische kwaliteit Volkerak-Zoommeer via Bestuur- en samenwerkingsovereenkomst
- Realisatie Rode Vaart maatregel
- Vaststellen knelpuntenanalyse zoet water beschikbaarheid
- Uitvoeren studie Lange Termijn Perspectief Natuur Westerschelde
- Uitvoeren uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie
- Uitvoeren suppletie Roggeplaat
- Afronding MIRT onderzoek integrale veiligheid Oosterschelde

Energietransitie

In wereldwijd, Europees én nationaal verband is afgesproken om de CO₂-uitstoot te beperken. De Provincie Zeeland wil hier haar verantwoordelijkheid in nemen en het Zeeuwse deel van deze wereldwijde opgave realiseren. Om een steentje bij te dragen aan de wereldwijde en landelijke klimaatdoelen, én om een aantrekkelijke vestigingslocatie te zijn, is de uitdaging om te komen tot slimmer gebruik van eindige - en deels schaarse - grondstoffen, gebruik van biobased grondstoffen en materialen. Daarnaast moeten we fors meer energie duurzaam opwekken, energie besparen en willen we de ontwikkeling naar een kringlooeconomie stimuleren. De weg naar een groene economie biedt veel kansen voor Zeeland, maar vraagt ook een grote inzet. Zowel van ons als van de Zeeuwse partners. Dat vraagt om een gezamenlijk gedragen regionale energiestrategie.

Maatschappelijk effect

Vermindering van uitstoot van CO₂ (en andere gassen die eenzelfde werking hebben) en vermindering van gebruik van andere schaarse grondstoffen.

Doelen en acties

Opgave: Energietransitie

Doelstelling: Energietransitie

49% CO₂-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050)

Acties:

- Het fonds energietransitie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen (SZPB, ontstaan na aankoop van netwerkbedrijf Enduris door Stedin) van €10 miljoen wordt besteed aan projecten die een wezenlijke bijdrage leveren aan de doelen uit de Regionale Energiestrategie (RES).
- We geven zelf het goede voorbeeld: de Provincie Zeeland koopt eind 2019 maatschappelijk verantwoord in volgens de doelen die GS hebben gesteld in het actieplan MVI 2017-2020. Een substantieel deel van de impact wordt gerealiseerd bij aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw (GWW).
- Eind 2018 is er een effectieve en efficiënte Zeeuwse samenwerkingsstructuur ("governance") opgezet voor de energietransitie en deze werkt toe naar een gezamenlijke regionale energiestrategie (RES) die eind 2019 klaar is. In de RES is per sector onderbouwd hoe we het beoogde einddoel bereiken van 49% CO₂-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050).
- Eind 2020 wordt in de nieuwe Omgevingsvisie Zeeland ruimte geboden voor een succesvolle energietransitie en circulaire gebiedsontwikkeling. De RES is hier een integrale bouwsteen voor. Het proces om tot de RES te komen wordt vervlochten in de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Subdoel: Opwekking 10,5 PJ duurzame energie in 2030

Acties:

- We realiseren wind-, zon- en getijprojecten, met als doel in 2030 binnen de provinciegrenzen 10,5 PJ duurzaam op te wekken (dat staat gelijk aan het volledige huidige elektrisch verbruik in Zeeland).
- We ondersteunen windpark Borssele op zee.
- We ondersteunen de realisatie van de getijdentestcentrale (TTC) Grevelingendam.
- We geven het omgevingsbeleid van de provincie Zeeland zo vorm, dat we oog hebben voor de Zeeuwse omgevingskwaliteiten maar er geen onnodige drempels worden opgeworpen voor opwekking van hernieuwbare energie.

Subdoel: Stimuleren CO₂-arme mobiliteit en duurzaam GWW

Acties:

- Met pilotprojecten doen we ervaring op met innovatieve vormen van duurzaam vervoer. Doel is tenminste 4 pilotprojecten in de logistiek op te zetten, bijvoorbeeld zero-emissie eilanddistributie, een deelplatform voor elektrische bedrijfswagens en aansluiten bij het Brabants-Limburgse programma SmartWays.
- We verkennen kansen op gebied van zelfrijdende voertuigen en stimuleren actief initiatieven om auto's te delen (van bezit naar gebruik, "Mobility as a Service"). Concreet steunen we de totstandkoming van een eerste landelijke pilot zero emissie autodelen in Vlissingen en verkennen we de uitrol van dit concept op meerdere Zeeuwse locaties.
- We faciliteren elektrisch vervoer door het ondersteunen van de uitrol van (snel) laadinfrastructuur en het vormgeven van Zeelandbreed beleid.
- We geven uitvoering aan de Green Deal duurzaam GWW 2.0 en werken de aanbevelingen van het rapport van de CO₂-footprint van de organisatie uit. Dit doen we door instrumenten te ontwikkelen en gebruiken om duurzaamheid te borgen binnen infraprojecten. Ook bieden we ruimte voor pilotprojecten voor het toepassen van duurzame materialen (o.a. lignineasfalt en doorgroeistenen van cementloos beton).
- Voor de OV concessie verkennen we de mogelijkheden voor zero emissie bij de vervanging van CNG bussen in 2020.
- We vertonen voorbeeldgedrag en zijn launching customer: denk aan het verduurzamen van onze eigen vloten zoals de fastferry en duurzame bedrijfsvoering zoals inkoop, openbare verlichting en sluisen en bruggen.

Subdoel: Realiseren aardgasloze verwarming (Gebouwde omgeving)

Acties:

- Samen met gemeenten werken we in het "Zeeuws energieakkoord" aan het verduurzamen van particuliere woningen.
- We verkennen hoe we samen met partners het verduurzamen van bedrijventerreinen, recreatief vastgoed, huurwoningen en maatschappelijk vastgoed kunnen aanjagen.
- We doen samen met partners pilotprojecten aardgasloze wijken en leren hiervan voor de toekomst. Dit doen we o.a. door de inzet van een energiemakelaar (waarvoor we EU-subsidie krijgen)

Subdoel: Stimuleren energietransitie in de industrie

Acties:

- We ondersteunen de energietransitie bij industriële bedrijven via het platform Smart Delta Resources (SDR). De uitvoering van de 8 projecten uit de 'Roadmap towards a climate neutral industry in the Delta Region' faciliteren we door lobby activiteiten en medefinanciering van haalbaarheidsstudies en pilot/demoprojecten.
- We voeren samen met het bedrijfsleven en Vlaamse overheden het CUST-project uit, een grootschalige verkenning van de voor de energietransitie benodigde buisleidinginfrastructuur.
- Via het programma Ambitie 2030 en het project Symbiosis for Growth stimuleren we dat MKB-bedrijven in de havens en daarbuiten door samenwerking toewerken naar CO2-reductie maatregelen.
- We zorgen er samen met de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) voor dat vergunningverlening, handhaving en toezicht op gebied van energiebesparing (vaak gekoppeld aan milieuvergunningen) adequaat uitgevoerd worden. We zetten de RUD in voor agendering en stimulering van energiebesparing bij bedrijven.

Subdoel: Meer gebruik van groene grondstoffen (Biobased economy)

Acties:

- We stimuleren meer biobased innovaties bij/door MKB'ers.
- We nemen deel aan stichting Biobased Delta, die o.a. grootschalige businesscases ontwikkelt (zoals Redefinery, Sugar Delta, bio-aromaten) met grote bedrijven en MKB.
- We helpen mee aan de doorontwikkeling van de Biobased Innovation Garden
- We rollen biobased inkopen uit binnen Zeeland.
- We stimuleren biobased onderwijs en onderzoek, zoals goede verankering in JRC/Bèta Campus en Center of Expertise(CoE) Biobased Economy (Avans/HZ)

Subdoel: Sluiten -regionale- kringlopen (circulaire economie)

Acties:

- We voeren het project "Circulair beleven" uit: circulair bouwen in de verblijfsrecreatie.
- We realiseren tenminste 1 circulair project in de industrie en 1 in maintenance.
- We werken aan een toekomstbeeld 'circulaire havens 2030' (Sloe- en Kanaalzone) én circulaire ontwikkeling in de gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Emissie van broeikasgassen						
Publieke laadpunten EV		196	224	400	472	474
Energiegebruik Gebouwde Omgeving per inwoner	42 GJ	40 GJ	41 GJ	40 GJ		
Energiegebruik Mobiliteit* per inwoner	13.019 TJ	13.182 TJ	13.195 TJ	13.380 TJ		
Energiegebruik Industrie en Energie per inwoner	106.831 TJ	86.080 TJ	94.020 TJ	92.162 TJ		
Projecten waterbeheer						
Projecten bodem						
Klimaatstresstesten						6
Normering regionale keringen						
Projecten proeftuin zoet water				1	3	3

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel
Hernieuwbare energie				2030: 10,5 PJ
Emissie van broeikasgassen				2030: 49% minder dan 1990 (ntb)
Uitvoeren klimaatstresstesten	Aantal	6	14	14
Uitvoeren projecten zoet water	Aantal		2	5
Uitvoeren projecten regionaal waterbeheer	Aantal		1	3
Opstellen klimaatadaptatie strategie			1	1

Wat mag het kosten?

Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
(bedragen x € 1.000)				
080102	Deltawateren	10	-	10
080103	Energietransitie	2.147	-	2.147
080104	Water en bodem met kwaliteit	2.517	184	2.333
089999	Ambtelijke inzet	2.490	-	2.490
Totaal		7.164	184	6.980
toevoeging reserve		-	-	-
onttrekking reserve		-	-	-
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		7.164	184	6.980

1.9.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Inleiding

In dit deel van de begroting worden de provinciale baten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaplan zijn te koppelen.

Het betreffen autonome inkomsten, waarvoor Provincie Zeeland de vrijheid heeft om deze middelen in te zetten voor ieder willekeurige provinciale doelstelling.

In het overzicht staan de lokale inkomsten waarvan de besteding niet wettelijk gebonden is (opcenten motorrijtuigenbelasting), de uitkering van het provinciefonds, ontvangen dividend, het saldo van de financieringsfunctie en overige algemene dekkingsmiddelen (stelposten).

Via het risicomanagementsysteem worden risico's geïnventariseerd en vertaald naar het benodigde weerstandsvermogen. Het nog niet bestemde deel van de begroting (budgettaire ruimte) en de algemene reserve dienen als eerste buffer voor het opvangen van onvoorziene uitgaven.

SPEERPUNTEN 2019

- Inzetten op een structurele positieve wijziging verdeling provinciefonds, ter compensatie van huidige korting voor niet meer bestaande dividendinkomsten PZEM N.V.

Kengetallen 2019

- € 43,5 miljoen motorrijtuigenbelasting
- € 116,6 miljoen provinciefonds
- € 12,3 miljoen dividend Westerscheldetunnel
- € 2,6 miljoen saldo financieringsfunctie
- € 0,3 miljoen overige dekkingsmiddelen

Beleidskader

- BBV, art. 8 lid 1b en lid 5
- Financiële verordening 2017

Opcenten motorrijtuigenbelasting

Het tarief voor provinciale opcenten in de begroting 2019 bedraagt 89,1 opcenten. Dit tarief is voor 2019 tot en met 2021 verhoogd van 82,3 naar 89,1 naar aanleiding van het rapport commissie Jansen. Voor een verdere toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf Provinciale heffingen.

Uitkering provinciefonds

Bij het opstellen van deze begroting zijn de gegevens tot en met de meicirculaire 2018 verwerkt. Conform ons financieel beleid ramen wij een deel van de te verwachten uitkering op een stelpost ten behoeve van de loon- en prijsindexatie en de opvang van schommelingen in het provinciefonds. Hiermee hebben wij een buffer van circa € 1,5 miljoen in 2019 voor het opvangen van wijzigingen in het accres uit komende circulaire.

Dividend

Als vergoeding voor rente en risico wegens deelneming in het aandelenkapitaal van bedrijven ontvangt de Provincie dividend. Voor 2019 is alleen rekening gehouden met dividendbaten van de N.V. Westerscheldetunnel. Deze dividendbaten worden structureel toegevoegd aan de bestemmingsreserve Sluiskiltunnel, waardoor wijzigingen van dividend geen invloed hebben op de budgettaire ruimte van de provincie.

Saldo financieringsfunctie

Dit betreft het saldo van de werkelijk ontvangen en betaalde rente. Vanaf 2012 is Provincie Zeeland in een leensituatie gekomen als gevolg van de overname van het volledige aandelenkapitaal van de NV Westerscheldetunnel en de investeringen in de Sluiskiltunnel.

Overige algemene dekkingsmiddelen

Hierin zijn opgenomen de budgettaire ruimte, de geraamde afwikkelverschillen voorgaande dienstjaren en de inkomsten van de andere provincies in verband met het herstellen van de weeffout in het verdeelmodel provinciefonds.

Wat mag het kosten

Doelstelling		(bedragen x € 1.000)		
		Lasten	Baten	Saldo
900101	Opcenten motorrijtuigenbelasting	-	43.473	-43.473
900102	Provinciefonds	1.477	119.076	-117.598
900103	Dividend	-	12.452	-12.452
900104	Saldo van de financieringsfunctie	3.615	86	3.528
900105	Budgettaire ruimte	1.502	-	1.502
900106	Onvoorzien inclusief stelposten	-	-	-
900107	Overige inkomsten (bijdrage provincies)	250	-	-250
909999	Ambtelijke inzet	-	6.667	-6.667
		269	-	269
Totaal		6.612	181.754	-175.142
toevoeging reserve		26.371	-	26.371
onttrekking reserve		-	6.902	-6.902
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		32.983	188.656	-155.673

1.9.2 Kosten van overhead

Inleiding

In dit deel van de begroting worden de provinciale lasten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaplan zijn te koppelen. Met dit onderdeel wordt beoogd om Provinciale Staten op een eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead. In de programma's van het programmaplan worden alleen direct toe te rekenen kosten opgenomen.

Vennootschapsbelasting

Voorgeschreven is dat inzicht wordt gegeven in het verwachte bedrag aan te betalen Vennootschapsbelasting (Vpb) in 2019. Op basis van een beoordeling van de provinciale activiteiten is geconcludeerd dat Provincie Zeeland voor al haar activiteiten, evenals in de afgelopen twee jaar, geen fiscale onderneming drijft, dan wel dat er een vrijstelling kan worden toegepast. Dit betekent dat er geen activiteiten plaatsvinden die tot een bedrag voor Vpb zullen leiden. Bij eventuele wijzigingen van activiteiten zal worden beoordeeld of zij tot een Vpb belaste activiteit zullen leiden.

Invulling overhead begroting 2019

Hierna is op hoofdlijnen de uitwerking van overhead voor onze provinciale begroting.

Personeel

Rekening houdend met de notitie overhead is voor het personeelsbestand beoordeeld of er sprake is van directe taken in het primaire proces. Deze verdeling zal ook bij de realisatie in de jaarrekening van de personeelslasten worden gehanteerd over het programmaplan en het overzicht met de kosten van overhead. In de begroting 2019 is voor € 24,2 miljoen aan personeelslasten toegerekend aan het primaire proces en begroot onder de diverse programma's van het programmaplan.

Deze verdeling zal eenmaal per jaar, bij het opstellen van de begroting, worden geactualiseerd, tenzij er tussentijds een zodanig majeure ontwikkeling is die het beeld wezenlijk anders zal laten zijn. Dit zal dan met een begrotingswijziging aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Huisvesting

Huisvesting die wordt gerekend tot de overhead heeft betrekking op kantoorruimten. Dit zijn ruimten voor de uitvoering van de algemene taken van de eigen provinciale organisatie.

Kantoor- en opslagruimten die behoren tot een specifiek uitvoerende taak worden verantwoord op dat taakveld, bijvoorbeeld de wegensteunpunten, die onder het programma regionale bereikbaarheid zijn opgenomen.

ICT-middelen

Kosten voor hardware en software worden tot overhead gerekend, omdat we als provincie nauwelijks specifieke applicaties hebben voor één specifiek taakveld.

Overige overhead

Hieronder zijn de kosten voor onder meer algemene communicatie, juridische en financiële dienstverlening en overige facilitaire kosten opgenomen.

Bijdragen verbonden partijen

De bijdrage(n) die verbonden partijen, zoals Gemeenschappelijke Regelingen, in rekening brengen, worden verantwoord op het taakveld/de taakvelden waarvoor de verbonden partijen werkzaam zijn. Dat sluit aan bij het gewijzigde BBV waarbij de beleidsdoelstellingen van verbonden partijen voortaan bij de programma's moeten worden opgenomen waarvoor een verbonden partij actief is.

Definitie overhead:

Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces
(*notitie overhead, commissie BBV 2016*)

Uitgangspunten:

- Directe kosten zoveel mogelijk direct toerekenen aan de betreffende taakvelden.
- Ondersteunende taken zijn niet direct dienstbaar aan de externe klant of het externe product en behoren derhalve tot de overhead. Wanneer deze ondersteunende taken worden uitbesteed, behoren de uitbestedingskosten bedrijfsvoering tot de overhead.
- Sturende taken vervuld door hiërarchisch leidinggevenden behoren tot de overhead. De bijbehorende loonkosten behoren ondeelbaar tot de overhead.
- De positionering van een functie binnen de organisatie heeft geen invloed op de beoordeling of er sprake is van overhead

(*notitie overhead, commissie BBV 2016*)

Beleidskader:

- BBV, artikel 8 lid 1c en 1e
- Notitie overhead – commissie BBV, 2016
- Wet op de vennootschapsbelasting

Wat mag het kosten

		(bedragen x € 1.000)		
Doelstelling		Lasten	Baten	Saldo
960101	Personeel	19.104	-	19.104
960102	Huisvesting en facilitaire zaken	2.215	107	2.107
960103	ICT	3.007	5	3.002
960104	Overige overhead	670	-	670
Totaal		24.996	113	24.883
toevoeging reserve		-	-	-
onttrekking reserve		-	50	-50
Resultaat baten en lasten inclusief reserves		24.996	163	24.833

2. Paragrafen

2.1 Provinciale heffingen

Inleiding

Uit provinciale heffingen ontstaan inkomsten die worden betaald door inwoners en het bedrijfsleven aan de provincie Zeeland. Met de heffingen creëren wij de mogelijkheid, aanvullend op onder meer de uitkering uit het provinciefonds, om collectieve voorzieningen te dekken. In deze paragraaf gaan we in op het onderliggende beleid voor de verschillende heffingen en geven wij inzicht in de berekening van de tarieven van heffingen.

Beleid

Wij gaan bij heffingen zo veel mogelijk uit van het profijtbeginsel. Dit beginsel is gebaseerd op de gedachte dat inwoners en bedrijven bijdragen in de kosten van de door de overheid voortgebrachte voorzieningen naar de mate van het profijt dat zij van die voorzieningen hebben. Het profijtbeginsel manifesteert zich sterker bij heffingen dan bij belastingen; burgers of bedrijven betalen naar de mate van het profijt dat ze van een bepaalde overheidsvoorziening of dienst hebben. Zeeland kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Lokale lastendruk

Tarief opcenten MRB = 89,1

- Landelijk gemiddelde tarief MRB = 81,3
- Maximale tarief opcenten MRB = 113,2
- Maximaal kostendekkende tarieven voor heffingen en leges

Geraamde opbrengsten 2019

Bedragen x€ 1 miljoen:

- € 43,47 Opcenten motorrijtuigenbelasting
- € 0,18 Grondwaterheffing
- € 0,35 Leges

Beleidskader:

- Financiële verordening Provincie Zeeland 2017
- Grondwaterheffingsverordening 2010
- Legesverordening Zeeland 2018

Wijzigingen ten opzichte van beleid 2018

Ten opzichte van 2018 zijn er geen beleidswijzigingen met betrekking tot de heffingen.

Heffingen provincie

We heffen jaarlijks de volgende lokale heffingen:

- Belastingen
- Heffingen
- Leges

Belastingen

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting (MRB) wordt geheven over het bezit van een auto en niet over het gebruik. De heffing en inning van de MRB, waarin de provinciale opcenten meeliften, verzorgt de belastingdienst. Bovenop de MRB betalen houders van personenauto's en motoren 'provinciale opcenten'. De provincies stellen zelf hun opcenten tarief vast, tot een wettelijk bepaald maximum.

Het tarief voor 2019 is naar aanleiding van het statenvoorstel "Provinciale opcenten in relatie tot de commissie Jansen" tijdelijk verhoogd voor 3 jaar (2019 tot en met 2021) van 82,3 naar 89,1 opcenten. Het landelijk gemiddelde tarief voor 2019 is 81,3. In 2019 mag maximaal 113,2 opcenten geheven worden. Zeeland heft in 2019 10% meer dan het landelijk gemiddelde.

Heffingen

Algemene uitgangspunten

Het uitgangspunt is dat de opbrengsten van zowel heffingen als leges niet hoger mogen zijn dan de lasten die betrekking hebben op de activiteiten. Tot de lasten worden gerekend alle materiële kosten en de salarislasten inclusief overhead die betrekking hebben op de heffing. Iedere 4 jaar wordt het tarief verhoogd voor inflatie. Als blijkt dat het in rekening te brengen tarief ver beneden de kostprijs ligt, wordt een grotere stijging doorgevoerd dan de inflatiecorrectie.

Grondwaterheffing

Onder de naam 'grondwaterheffing' wordt een directe provinciale heffing geheven voor het onttrekken van grondwater. De opbrengst van deze heffing wordt gebruikt om de kosten die we hiervoor maken te dekken. Het betreft specifieke kosten van het voorkomen en tegengaan van de nadelige gevolgen van onttrekkingen en infiltraties en van onderzoeken in relatie tot het grondwaterbeleid. De provinciale grondwaterheffingen worden door de provincies geheven op grond van de Grondwaterwet en de provinciale grondwaterheffingsverordening 2010.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten?

In de meerjarenraming staat een structurele inkomst van € 184.000 geraamd. De opbrengst bestaat voor een groot deel uit inkomsten waarbij de onttrekking permanent is. Daarnaast is er jaarlijks opbrengst van de grondwaterheffing waarbij de onttrekking van het grondwater incidenteel is.

De materiële kosten van de grondwaterheffing zijn geraamd op structureel € 159.000 per jaar. Dit betreft kosten voor afdracht aan het IPO collectief (€ 34.000), onderhoud grondwatermeetnet en databeheer (€ 25.000) en diverse projecten voor grondwateronderzoek- en ontwikkelkosten (€ 100.000).

Omdat de kosten van de grondwaterheffing ook gemaakt worden binnen de personeelslasten die niet direct toegerekend worden aan de lasten met betrekking tot grondwaterheffing zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten. De loonkosten bedragen € 74.300 per jaar en de overheadkosten € 37.100. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in figuur 1.

Leges

Provincie Zeeland legt voor diverse diensten leges op. Leges zijn vergoedingen voor kosten die de overheid maakt voor de dienstverlening aan burgers en bedrijven. In de legesverordening Zeeland 2018 zijn de belastbare feiten en tarieven opgenomen. We actualiseren de legesverordening en tarieventabel elke vier jaar. Indien hier aanleiding toe is, vindt tussentijds een aanpassing van de legesverordening plaats. Vanuit de Zero-based operatie is scherp gekeken naar de inkomsten. Dit heeft geresulteerd in een tariefsverhoging voor bestaande leges en een gefaseerde invoering van leges op activiteiten waarvoor dat voorheen nog niet werd gedaan. Deze nieuwe leges gelden voor soorten en gebiedsbescherming.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten?

De opbrengsten van leges voor 2019 zijn geraamd op € 350.700 per jaar. De verdeling van de opbrengsten is als volgt: Natuur € 220.000, Omgevingsvergunning en Milieubeheer € 97.500 en Verkeer en Vervoer € 33.200,

Omdat de kosten van de leges met name gemaakt worden binnen de personeelslasten en niet direct toegerekend worden aan de diverse legesactiviteiten zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De baten worden wel rechtstreeks op de leges activiteiten geboekt. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten. De loonkosten bedragen € 490.000 en de overheadkosten € 238.000. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in figuur 1.

Figuur 1: Berekening kostendekkendheid Leges en Grondwaterheffing

	grondwaterheffing		Leges verkeer en vervoer	leges omgevingsvergunning en milieubeheer	Leges Natuur	Totaal leges	
Kosten taakveld	233.000		25.000	80.000	385.000	490.000	
Inkomsten taalveld	-		-	-		-	
Netto kosten taakveld	233.000		25.000	80.000	385.000	490.000	
Toe te rekenen kosten							
Overhead	37.100		11.000	34.000	193.000	238.000	
Totale kosten	<u>270.100</u>	100%	<u>36.000</u>	<u>114.000</u>	<u>578.000</u>	<u>728.000</u>	100%
Opbrengst heffingen	184.000	68%	33.200	97.500	220.000	350.700	48%

De mate van kostendekkenheid met betrekking tot leges is met 48% laag. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de leges gerelateerd aan Natuur. Vanwege de gefaseerde invoering van deze leges wordt pas halverwege 2019 het volledige tarief berekend. Daarnaast is de personele inzet moeilijk in te schatten. Wel moet hierbij opgemerkt worden dat er tot 2018 voor deze activiteiten helemaal geen leges in rekening werden gebracht maar de personeelslasten in verband met de verwerking van de vergunningsaanvragen toen ook werden gemaakt. Als de leges met betrekking tot natuur worden uitgezonderd is de mate van kostendekkenheid 87%.

Vanwege de invoering van nieuwe leges in 2018 vindt er in 2020 een evaluatie plaats. Deze evaluatie kan er toe leiden dat tarieven wijzigen en daarmee de kostendekkenheid.

2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding en uitgangspunten

In deze paragraaf worden de risico's in beeld gebracht en gerelateerd aan de beschikbare risicobuffer.

Risicomanagement is een belangrijk middel om onze doelen te bereiken. Hierbij worden risico's goed in kaart gebracht, beheersmaatregelen genomen en bij de uitvoering vinger aan de pols gehouden. Beheersmaatregelen zijn o.a. aanpassen van werkprocessen, wegnemen van de oorzaak, treffen van een voorziening of het afsluiten van een verzekering.

De bestuurlijke kaders voor risicomanagement zijn de risicobereidheid, de onderdelen van de risicobuffer, de gewenste omvang van de risicobuffer en het niveau van verantwoording.

De risico's zijn geïnventariseerd op projecten en op afdelingen. De berekende ratio weerstandsvermogen is gebaseerd op de methode zoals opgenomen in het risicomanagementbeleid 'riskeer, beheers en realiseer meer' dat in samenwerking met het bureau NAR (Nederlandse Adviesbureau voor Risicomanagement) is opgesteld.

Beleid

De basis voor het risicomanagementbeleid is vastgelegd in de door Provinciale Staten vastgesteld nota: 'riskeer, beheers en realiseer meer'.

Risicobereidheid

Op basis van de risicosimulatie wordt berekend welk bedrag nodig is om de geïdentificeerde risico's in financiële zin af te dekken. Hierbij wordt gerekend met een zekerheidspercentage. Hoe hoger het zekerheidspercentage hoe hoger de berekende risicobuffer zal zijn. Het te hanteren zekerheidspercentage geeft de mate van risicobereidheid aan. De provincie hanteert vanaf 2019 een zekerheidspercentage van 90%.

Onderdelen van de risicobuffer:

We rekenen de volgende componenten tot de beschikbare risicobuffer:

- Algemene reserve
- Vrij aanwendbare bestemmingsreserves
- Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting
- Vrije ruimte meerjarenbegroting

Gewenste omvang van de risicobuffer:

De gewenste omvang van de minimaal aan te houden risicobuffer is uitgedrukt als ratio weerstandsvermogen van minimaal 1,5. Daarnaast geldt een minimale ratio voor de Algemene reserve van 1,0.

Kernpunten

- Ratio Algemene Reserve is 1,4
- Ratio weerstandsvermogen is berekend op 5,5 en gewaardeerd als uitstekend
- Benodigde risicobuffer is € 7,6 mln
- Beschikbare risicobuffer is € 41,7 mln

Risico's

- Thermphos
- Garantstelling Hulst ivm Perkpolder
- Waterdunen beheer
- Perkpolder
- Sloeweg: fase 2 budgetoverschrijding
- Garantstelling ZB
- Controle POP 2 en POP 3 en Europese subsidies
- Faunafonds
- Sloeweg: fase 1 Rijksbijdrage
- Onvoldoende compensatie vervoerders
- Wijziging licentiestructuur

Beleidskader:

- Risicomanagementbeleid riskeer, beheers en realiseer meer
- Ratio weerstandsvermogen is ten minste 1,5
- Ratio Algemene reserve minimaal factor 1,0
- Zekerheidspercentage is 90%
- Risicobuffer is de Algemene Reserve, de vrij aanwendbare bestemmingsreserves, de vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting en de vrije ruimte meerjarenraming
- Risico's van € 200.000 of meer

Niveau van verantwoording:

Om grote risico's van kleine te onderscheiden wordt gewerkt met een grensbedrag. Er wordt verantwoording afgelegd over risico's met een maximale financiële impact (worst case) van € 200.000 of groter.

Wijzigingen ten opzichte van 2018

Het zekerheidspercentage vanaf 2019 is 90%. Tot 2019 was dit nog 95%. Deze verlaging is door Provinciale Staten besloten bij het vaststellen van het risicomanagementbeleid. De benodigde buffer wordt lager naarmate het zekerheidspercentage daalt.

Risico's

Ten behoeve van het risicoprofiel wordt naast de kwartaalrapportages van grote projecten ook bij het opmaken van de begroting en jaarrekening een risico-inventarisatie gehouden. Onderstaande risico's zijn meegenomen bij de berekening van de ratio weerstandsvermogen. Op basis van de risicosimulatie blijkt dat de mate van invloed op de omvang van de benodigde risicobuffer voor de risico's verbonden aan Thermphos, Perkpolder en Waterdunen het grootst zijn.

Overzicht risico's begroting 2019	
Thermphos	
Garantstelling Hulst i.v.m. Perkpolder	
Waterdunen beheer	
Sloeweg: fase 2 budgetoverschrijding	
Garantstelling Zeeuwse Bibliotheek	
Controle POP-2/POP-3 en overige Europese gelden	
Tekort in Faunafonds	
Wijziging licentiestructuur	
Sloeweg: fase 1 Rijksbijdrage	
Wijziging licentiestructuur	

Thermphos

Als uitloei van het rapport Samsom is in december 2017 door het Rijk, NV Zeeland Seaports en de provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is in artikel 5 opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld. Door ondertekening van de financiële overeenkomst staat de provincie Zeeland dus voor 1/3 garant voor eventuele tegenvallers, die de risicoreserve van € 17,8 miljoen (als onderdeel van het totale taakstellende budget van € 129,5 miljoen) te boven gaan, bij de sanering Thermphos.

Begin 2018 is de Samenwerkingsovereenkomst tussen de partijen gesloten en zijn de benodigde middelen daadwerkelijk beschikbaar gekomen. Gezien de financiële bijdrage en de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor meevallers zal de Provincie als mede-opdrachtgever moeten sturen op de opdracht voor de sanering, de kosten en de risicobeheersing. Om hieraan invulling te geven worden kwartaalrapportages opgeleverd door Van Citters Beheer. Samen met het Rijk (ministerie van I&W) en Zeeland Seaports is verdere invulling gegeven aan de eisen die aan deze rapportages worden gesteld en zijn hierover afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst opgenomen. Van Citters

Beheer levert deze kwartaalrapportages en de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' stelt de kwartaalrapportages vast, conform de afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst.

Perkpolder

In het derde kwartaal van 2017 hebben PS besloten het project Perkpolder volledig over te dragen aan de gemeente Hulst, gezien de fase waarin het project zich verkeerde, en haar aandelen in Perkpolder Beheer BV te verkopen aan de gemeente Hulst. De gemeenteraad van Hulst heeft besloten deze aandelen inderdaad over te nemen en het project zelfstandig voort te zetten. In het vierde kwartaal van 2017 is de uittreding van de Provincie formeel tot stand gekomen. De provincie is per 1-1-2018 geen aandeelhouder meer en heeft haar grondvoorraad Perkpolder verkocht aan Perkpolder Beheer BV. De provincie staat na uittreding nog wel garant voor een maximum bedrag van € 3,3 miljoen ter beperking van de financiële risico's van de gemeente Hulst.

Waterdunen

Waterdunen betreft de gebiedsontwikkeling van ruim 350 ha ten westen van Breskens. In dit project werkt de provincie samen met vier andere partijen: Molecaten, gemeente Sluis, waterschap Scheldestromen en Het Zeeuws Landschap. Kustversterking gaat hier gepaard met hoogwaardige verblijfsrecreatie en natuur- en landschapsontwikkeling.

In 2016 is besloten om het project Waterdunen te splitsen in een uitvoeringsfase en een beheerfase. De risico's voor de uitvoeringsfase zijn meegenomen in de GREX van Waterdunen. De risico's voor de beheerfase zijn meegenomen in de berekening van het provinciaal weerstandsvermogen en maken geen onderdeel uit van de GREX. Het betreft onder meer risico's met betrekking tot:

- hogere kosten dan verwacht voor beheer en onderhoud van de inlaatkreek;
- kosten aan de zandvang als gevolg van het getij in het gebied, en;
- herstellkosten door onverwachte schade aan de inlaatkreek na ingebruikname.

Garantstellingen

De garantstellingen maken deel uit van de uitvraag naar risico's. De provincie heeft een aantal garantstellingen afgegeven voor verbonden partijen. Hierin schuilt een risico, aangezien de financiële realiteit van een organisatie ertoe kan leiden dat schuldeisers aanspraak maken op de betreffende garantstelling. Het grootste deel van de garantstelling is beschikbaar gesteld aan North Sea Port. North Sea Port heeft een gezonde eigen vermogenspositie. Daarnaast is het beleid van de provincie gericht op het afbouwen van de garantstellingen in omvang en aantal.

Benodigde risicobuffer

Risico's worden gekwantificeerd op basis van de financiële impact en de kans van het risico. Per risico wordt allereerst de kans van optreden bepaald. Vervolgens wordt de financiële impact bepaald indien het risico zich zou voordoen.

Op basis van de risicogegevens wordt door middel van een risicosimulatie de benodigde risicobuffer berekend. Dit is de buffer die nodig is om de financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen. Deze berekening vindt plaats door middel van risicosimulatie. Deze simulatie wordt toegepast, omdat het reserveren van het maximale bedrag in de "worst case" ongewenst en onnodig is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Bij de berekening van de risicosimulatie gaan we, ten behoeve van de begroting 2019, uit van een zekerheidspercentage van 90%. Uit de risicosimulatie volgt dat met 90% zekerheid kan worden gesteld dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 7,6 miljoen. Tot en met 2018 geldt nog een zekerheidspercentage van 95%, dan is de benodigde risicobuffer € 9,1 miljoen.

Beschikbare risicobuffer

De beschikbare risicobuffer bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's in financiële zin af te dekken.

(bedragen x € 1 miljoen)

Beschikbare risicobuffer	
Algemene reserve (stand na 8e begrotingswijziging)	11,0
Bestemmingsreserve	0,0
Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting	11,8
Ruimte meerjarenbegroting (stand na 8e begrotingswijziging)	18,9
Totaal	41,7

De vrije belastingcapaciteit gaat in bovenstaande berekening al uit van het opcenten tarief dat geldt vanaf 2019 (89,1). De beschikbare risicobuffer op basis van het in 2018 van kracht zijnde tarief (82,3) bedraagt € 44,4 miljoen.

De algemene reserve is doorgaans de primaire risicobuffer, omdat deze direct is in te zetten. Het betreft wel incidentele middelen.

Bestemmingsreserves kunnen gebruikt worden als risicobuffer voor het deel waarvoor nog geen harde verplichtingen zijn aangegaan. Voor dit deel is dan een besluit nodig om de bestemming te wijzigen. Het aanwenden van deze reserves voor het dekken van financiële schade doen we daarom pas als de nood hoog is. In de beschikbare risicobuffer is meegenomen de reserve incidentele doelstellingen 2019/2022. Deze ruimte bedraagt € 0.

De onbenutte belastingcapaciteit van de motorrijtuigenbelasting is het verschil tussen de te verwachten realisatie 2019 en maximaal te heffen opcenten in 2019. Omdat de opcenten alleen op 1 januari in enig jaar verhoogd kunnen worden is de vrije belastingcapaciteit niet direct beschikbaar als risicobuffer. De vrije belastingcapaciteit is het meest geschikt voor de dekking van structurele risico's. De vrije belastingcapaciteit is als gevolg van het verhogen van het opcenten tarief gedaald ten opzichte van voorgaande jaren.

De vrije ruimte meerjarenbegroting betreft de meerjarige budgettaire ruimte. Deze middelen zijn nog niet bestemd en maken deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Ratio weerstandsvermogen

Het streven is een ratio van het weerstandsvermogen van minimaal 1,5 vallend in de klasse ruim voldoende. Op basis van deze ratio kan worden bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. De berekende ratio weerstandsvermogen is:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \text{beschikbare risicobuffer} / \text{Benodigde risicobuffer} = 41,7 / 7,6 = 5,3$$

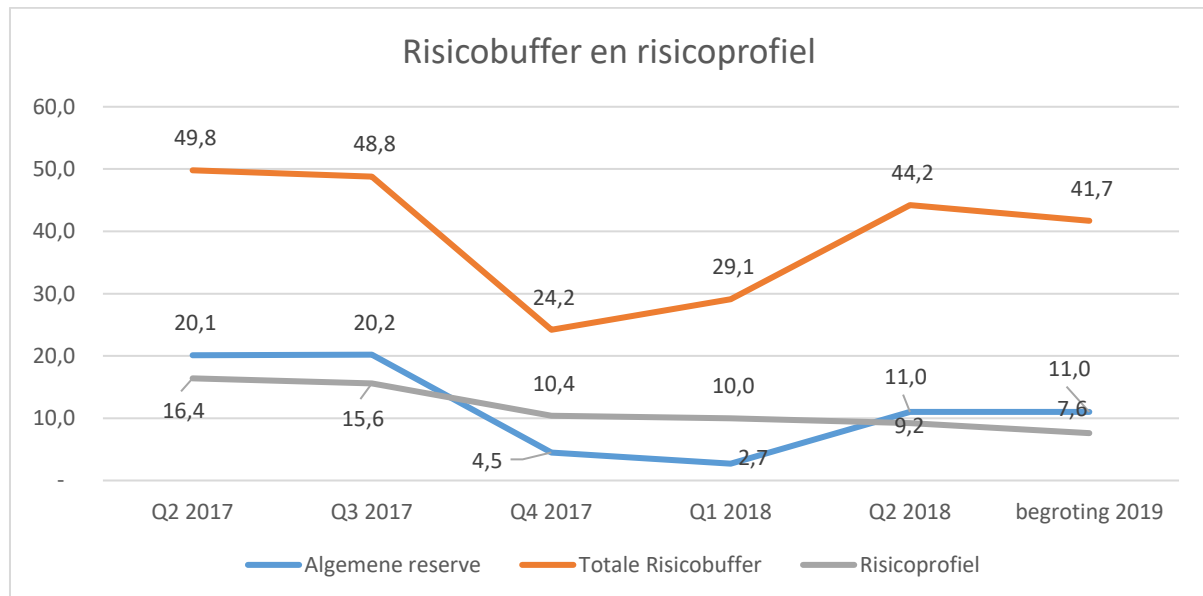
De ratio op basis van 95% zekerheid én met een benodigde risicobuffer gebaseerd op het opcenten tarief van 2018 van 82,3 bedraagt 4,9. Op basis van de weerstandsnorm valt het weerstandsvermogen in beide gevallen in de klasse uitstekend. De berekende ratio betreft een momentopname.

Ratio algemene reserve in benodigde risicobuffer

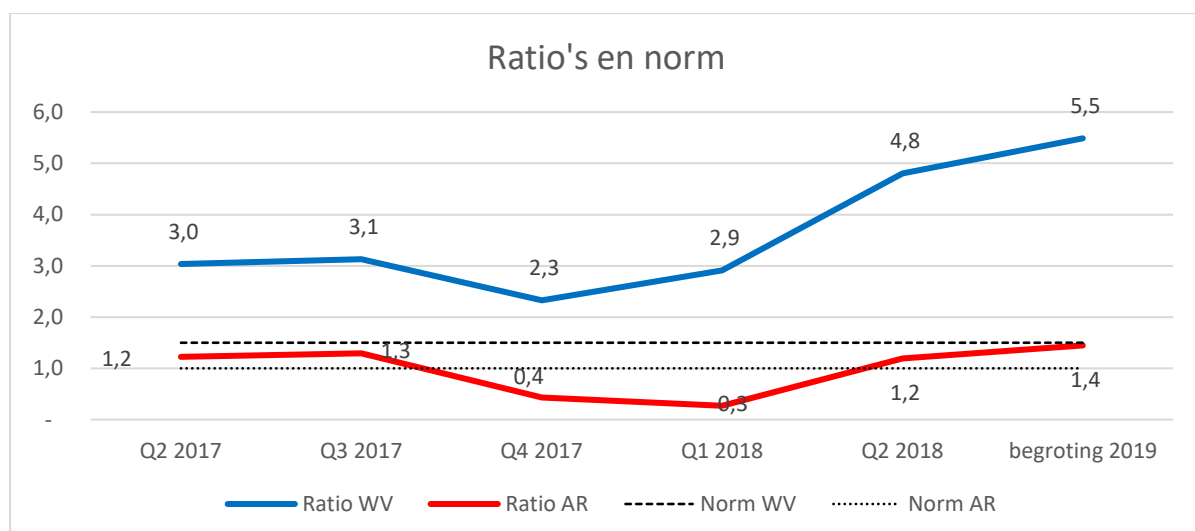
In Provinciale Staten is ook besloten dat de algemene reserve minimaal gelijk (ratio 1,0) moet zijn aan de benodigde risicobuffer. Op basis van deze ratio's wordt bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. Dit houdt in dat de benodigde risicobuffer van € 7,6 miljoen minimaal gedekt moet worden door de Algemene reserve. Deze ruimte bedraagt € 11,0 miljoen. De factor komt uit op 1,4 waarmee de factor voldoet aan het minimum van 1,0. Bij een benodigde risicobuffer van € 9,1 op basis van 95% zekerheid bedraagt de factor 1,2 en voldoet daarmee ook aan de norm.

Ontwikkeling risicobuffer en risicoprofiel

De ontwikkeling van de beschikbare risicobuffer en het risicoprofiel ziet er als volgt uit:

De ontwikkeling van de ratio's weerstandsvermogen en Algemene Reserve is in onderstaande grafiek weergegeven:

Ten opzichte van de 2^e kwartaalrapportage grote projecten 2018 zijn zowel de beschikbare risicobuffer als de ratio's weerstandsvermogen en Algemene reserve ongeveer gelijk gebleven.

Kengetallen

Het BBV schrijft voor dat in deze paragraaf financiële kengetallen opgenomen moeten worden. Deze kengetallen geven meer inzicht in de (financiële) ruimte om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of opvangen ofwel ze geven inzicht in de financiële weerbaar- en wendbaarheid. In hun samenhang zeggen de kengetallen hoe de provincie er financieel gezien voor staat, zeker als de ontwikkeling van de kengetallen over een aantal jaren wordt gevolgd.

Kengetallen	Realisatie 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Netto schuldquote	47,1%	55,2%	62,6%	52,7%	53,5%	31,5%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	46,3%	53,3%	61,0%	51,3%	52,2%	30,5%
Solvabiliteitsratio	31,1%	26,5%	26,6%	31,6%	39,3%	50,0%
Structurele exploitatieruimte	12,6%	2,0%	10,1%	8,3%	11,1%	9,3%
Grondexploitatie	3,0%	4,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Belastingcapaciteit	102,4%	102,3%	110,6%	110,6%	110,6%	110,6%

Netto schuldquote

Dit kengetal geeft een indicatie van de druk van schuldenlast (rente / aflossing) op de eigen middelen. De quote wordt berekend door de netto schuld te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. De gecorrigeerde schuldquote wordt vervolgens berekend door ook rekening te houden met aan derden verstrekte leningen. Als de netto schuld groter is dan 130% van de inkomsten, is er sprake van een erg hoge schuld. Een netto schuld die minimaal 100% van de inkomsten is wordt als hoog gezien. Voor een genuanceerd beeld zijn ook de voorraad bouwgronden en de voorraad uitgeleende gelden relevant. Zo ligt bij een zeer grote portefeuille uitgeleend geld de grens voor een te hoge schuld hoger. De netto schuldquote is redelijk stabiel en neemt af vanaf 2022. De netto schuldquote van overige provincies is veelal negatief. Dat wil zeggen dat daar een overschot aan middelen is.

Solvabiliteit

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Hiertoe wordt de omvang van het eigen vermogen gerelateerd aan de totale omvang van het vermogen (dus het eigen en het vreemd vermogen). Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe gezonder. Een solvabiliteitsratio van 25% - 40% wordt als gezond gezien. Zeeland is solvabel en de solvabiliteit neemt verder toe komende jaren. De solvabiliteitsratio van overige provincies is veelal hoger vanwege hogere eigen vermogens ten opzichte van het balanstotaal, percentages van rond de 70% - 80% zijn geen uitzondering.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft weer hoeveel structurele ruimte er is om de eigen lasten te dragen, ook als bijvoorbeeld de baten afnemen of lasten in de toekomst gaan toenemen. De ruimte wordt berekend door het structurele saldo (verschil tussen structurele baten en lasten) te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor alle gepresenteerde jaren het geval.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft aan hoe groot de grondpositie is (de totale waarde van de gronden in eigendom bij de provincie) in relatie tot het totaal aan jaarlijkse baten. De provincie kan namelijk risico's lopen inzake de waardeontwikkeling van gronden die op de balans staan.

Belastingcapaciteit

Met het vaststellen van het opcenten tarief bepalen PS hoeveel extra ruimte er is om eigen lasten te dragen. Met het kengetal wordt het provinciale tarief gerelateerd aan het gemiddelde tarief van alle provincies tezamen. Dat is wat anders dan de feitelijke onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Zeeland heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum. Zeeland heft 89,1 opcenten in 2019 en heft met dit tarief meer dan het landelijk gemiddelde.

2.3 Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf gaan we in op het beheer en onderhoud van de provinciale kapitaalgoederen. Het gaat daarbij om de eigendommen van de Provincie met een meerjarig nut en de daarbij behorende instandhoudingskosten (beheer en onderhoud). Deze onderdelen lopen door de gehele begroting heen en zijn veelal financieel omvangrijk.

We gaan in op het beleid ten aanzien van het onderhoudsniveau, de huidige onderhoudsstaat en de onderhoudsplannen. Het in stand houden van de provinciale kapitaalgoederen wordt drie categorieën ingedeeld: klein/dagelijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging/reconstructie. De geraamde instandhoudingskosten van de provinciale kapitaalgoederen worden in deze paragraaf gepresenteerd.

Hieronder wordt dit voor de volgende kapitaalgoederen uiteengezet: infrastructuur en provinciale gebouwen. Riolering is een onderdeel dat niet van toepassing is.

2.3.1 Infrastructuur

De Provincie is als (vaar)wegbeheerder verantwoordelijk voor het in stand houden van de provinciale infrastructuur. In die rol dient de Provincie ervoor te zorgen dat het areaal in goede staat van onderhoud verkeert en voldoet aan de eisen die daaraan op grond van vigerende wet- en regelgeving en beleidsplannen wordt gesteld. In tabel 2.3.1 is een globaal overzicht gegeven van het provinciaal areaal.

Wegen	Hoofdrijbaan	400 km
	Fietspaden	280 km
	Parallelwegen	110 km
	Civiele kunstwerken	260 stuks
	Verkeersregelinstallaties	25 stuks
	Lichtmasten	3.300 stuks
	Bewegwijzering	1.400 stuks
Water	Vaarweg	15 km
	Beweegbare bruggen	7 stuks
	Sluizen	4 stuks
Groen	Berm	600 hectare
	Bomen	24.000 stuks

We werken aan de verdere implementatie van assetmanagement, waardoor de instandhouding van de provinciale wegen en vaarwegen doelmatiger georganiseerd wordt. In maart 2018 is daartoe het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland vastgesteld door Provinciale Staten. Het Beheerkader vormt de basis voor het verankeren van assetmanagement in de provinciale werkwijze. Hierin is de knip gemaakt tussen wat we als beheerder van infrastructuur wettelijk gezien moeten doen (basisniveau), en wat we op grond van ambities daarop aanvullend nog willen bereiken (beleid).

Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn.

Speerpunten

- Verdere implementatie assetmanagement.
- Instandhouding van de provinciale infrastructuur, waarbij zij minimaal voldoet aan het basisniveau (wet- en regelgeving en goed rentmeesterschap).
- Groot onderhoud via voorziening groot onderhoud infrastructuur.
- Geen achterstallig onderhoud.

Acties

- Verankering Assetmanagement
- Nadere uitwerking Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland in Uitvoeringsstrategieën per (infrastructureel) kapitaalgoed
- Volledigheid en actualiteit integrale informatiebeheersysteem
- Onderhoud (monumentale) panden Abdijcomplex
- Aanpassing gebouwen in het kader van Flexibel Werken
- Implementatie Hospitality-concept (aanpassing hoofdingang Heerenlogement + aanpassing aangrenzende vergaderruimten)

Beleidskader:

- Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (2018)

Tabel 2.3.2 – Vastgesteld ambitieniveau infrastructurele kapitaalgoederen	
Thema	Vastgesteld ambitieniveau
Kunstwerken droog	Basisniveau
Kunstwerken nat	Basisniveau
Elektrotechnische Verkeersvoorzieningen (o.a. VRI's)	Basisniveau
Verhardingen	Basisniveau
Groen	Basisniveau + Beleid (ecologisch bermbeheer)
Dienstverlening	Basisniveau + Beleid (Incident Management)
Overige infrastructurele kapitaalgoederen	Basisniveau

Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructureel kapitaalgoed (thema) een Uitvoeringsstrategie opgesteld. Daarin wordt per kapitaalgoed onder meer omschreven op welke wijze we omgaan met de instandhouding, de knip tussen basis en beleid en de kosten die daarmee gepaard gaan. Met het implementeren van assetmanagement in de organisatie, verbetert het inzicht in meerjarige onderhoudsplanningen en de mogelijkheid tot het maken van een integrale afweging van instandhoudingsmaatregelen binnen én tussen de verschillende kapitaalgoederen. Daarnaast vindt afstemming plaats met de plannen op het gebied van de investeringsagenda wegen (instandhouding in relatie tot nieuwbouw). Bij de uitvoerende taken zoeken we tevens afstemming en samenwerking met andere wegbeheerders binnen Zeeland.

Het integrale informatiebeheersysteem is hierbij ondersteunend en voor de meest omvangrijke assets (verhardingen, verkeersregelinstallaties, droge en natte kunstwerken) geactualiseerd. De actuele gegevens in het integrale informatiebeheersysteem maken het mogelijk een solide doorrekening te maken (een doorkijk van minimaal 10 jaar), waardoor het creëren van een voorziening ten behoeve van groot onderhoud infrastructuur mogelijk is.

Op het gebied van organisatiestructuur zetten we in 2019 verder in op de ingezette koers uit het voorafgaande jaar: de team- en taakindeling vormgeven, zodanig dat deze aansluit bij de werkwijze van assetmanagement.

In onderstaande tabellen is weergegeven wat de geraamde kosten zijn voor de instandhouding van de kapitaalgoederen van de provinciale infrastructuur, gebaseerd op het daaraan ten grondslag liggende Beheerkader.

Tabel 2.3.3 – Kosten onderhoud infrastructuur (* €1.000)				
	2019	2020	2021	2022
Wegen	10.477	7.220	8.384	4.541
Vaarwegen	4.236	2.838	2.100	3.199
Groen	926	926	926	755
Totaal onderhoud infra	15.523	10.926	11.410	8.495

Tabel 2.3.4 – Kosten (vervangings)investeringen infrastructuur (* €1.000)				
	2019	2020	2021	2022
Wegen	1.179	450	275	3.233
Vaarwegen	-	510	-	-
Groen	-	-	-	-
Totaal investeringen infra	1.179	960	275	3.233

2.3.2 Provinciale gebouwen

Bedrijfsgebouwen infrastructuur

De bedrijfsgebouwen infrastructuur zijn de wegsteunpunten en de bedieningsgebouwen voor het Kanaal door Walcheren en de Zeelandbrug.

De laatste schakel in het uitvoeringsprogramma Beleidsvisie steunpunten, de nieuwbouw van steunpunt 's-Heer Arendskerke, zal worden gerealiseerd waarna het aantal steunpunten van achttien naar dertien zal zijn teruggebracht.

Voor het meerjarig groot onderhoud zal een aparte voorziening groot onderhoud worden gevormd, op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen. In de huidige meerjarenbegroting zijn de volgende bedragen opgenomen voor het regulier en groot onderhoud van deze panden.

Tabel 2.3.5 – Onderhoud bedrijfsgebouwen en terreinen (× €1.000)				
	2019	2020	2021	2022
Structureel onderhoud	749	725	726	726
Incidenteel onderhoud	736	362	557	437
Totaal onderhoud Bedrijfsgebouwen en terreinen	1.485	1.087	1.284	1.163

Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

Fietsvoetveer

In 2004 zijn de gebouwen, aanlandingsvoorzieningen en twee SWATH-schepen voor het fietsvoetveer gekocht en in gebruik genomen. De provincie verhuurt ze aan de exploitant van het fietsvoetveer Vlissingen-Breskens, de Westerschelde Ferry B.V. In de huurovereenkomst voor de schepen is vastgelegd dat de Westerschelde Ferry BV verantwoordelijk is voor het onderhoud aan de schepen. De gebouwen en aanlandingsvoorzieningen worden door de provincie onderhouden. In onderstaande tabel staan de onderhoudskosten weergegeven.

Tabel 2.3.6 – Kosten onderhoud Fietsvoetveer (× €1.000)				
	2019	2020	2021	2022
Totaal onderhoud Fietsvoetveer	827	652	733	668

Kantoorgebouwen, waaronder Provinciehuis

De provinciale kantoorgebouwen betreffen het Abdijcomplex, inclusief het deel van het Zeeuws Museum en het pand Schuytvlot (huisvesting SCEZ). en het pand Achter de Houttuinen in Middelburg. Het beheer en onderhoud aan deze gebouwen wordt gereguleerd in een meerjarig Beheerplan (BOS). Het onderhoud is opgebouwd uit bouwkundig onderhoud en installatietechnisch onderhoud.

Installatietechnisch onderhoud

- Installatietechnisch onderhoud is gebaseerd op de NEN 2767 (conditiemeting voor bouw- en installatiedelen).
- De inventarisatie en inspectie is uitgevoerd door een externe partij en is ook gebruikt voor de aanbesteding van het installatietechnisch onderhoud.
- De planning van dit onderhoud is waar nodig aangepast aan de planning van investeringen in de gebouwen en bouwkundige renovaties, zodat deze werkzaamheden gelijktijdig uitgevoerd worden.

Bouwkundig onderhoud

- Planning bouwkundig onderhoud is gebaseerd op de inspectierapporten van de Monumentenwacht. Deze inspecties worden tweejaarlijks uitgevoerd. Het onderhoud wat geclassificeerd wordt als slecht (herstellen binnen 0-1 jaar) en matig (herstellen binnen 1-3 jaar) wordt opgenomen in de meerjarenraming.
- Ook grotere renovaties van gebouwen, waarbij geen bouwkundige aanpassingen aan het gebouw worden uitgevoerd, zijn hierin opgenomen.

Voor het meerjarig groot onderhoud zal een aparte voorziening groot onderhoud worden gevormd, op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen. In de huidige meerjarenbegroting zijn de volgende bedragen opgenomen voor het regulier en groot onderhoud van deze panden.

Tabel 2.3.7 – Kapitaalgoederen gebouwen (× €1.000)				
	2019	2020	2021	2022
Onderhoud en vervanging Abdijcomplex	890	671	884	644
Onderhoud gebouwen en terreinen	271	251	251	251
Onderhoud grenstekens	3	3	3	3
Achter de Houttuinen 8 te Middelburg	14	14	14	14
Zeeuws Museum	252	95	95	214
Depots Zeeuws Museum	-	-	-	-
Pand Schuytvlot te Middelburg	55	53	37	37
Totaal Kapitaalgoederen gebouwen	1.485	1.087	1.284	1.163

Er is een BRIM subsidie verstrekt voor het meerjarig bouwkundig onderhoud van de monumentale panden. Op basis hiervan zal 50 % van de kosten worden gesubsidieerd. Deze bedragen zijn in de meerjarenraming verwerkt.

Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

Vanuit het beschikbaar gestelde investeringskrediet van € 2.715.000,-- zullen aanpassingen in de gebouwen in kader van Flexibel Werken en de implementatie van het Hospitality concept (onder andere aanpassing hal Heerenlogement) worden gerealiseerd. De verbouwing van het gebouw de Librije uit dit krediet is in 2018 afgerond.

2.4 Financiering

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de uitvoering van de financieringsfunctie door Zeeland. Financiering houdt voor de Provincie in dat er voldoende liquide middelen in kas zijn om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Hiervoor worden kortlopende leningen aangetrokken waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt met een renteSWAP (voor uitleg zie Financieringsbehoefte). Daarnaast geven wij inzicht in de financieringsbehoefte, rentelasten, het renteresultaat en de rentetoerekening.

Beleid

Naast de provinciale kaders gelden de wettelijke kaders die zijn vastgelegd in:

- Wet financiering decentrale overheden (Wet fido);
- Ministeriële regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (RUDDO);
- Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV);

In deze kaders staan onder andere richtlijnen over het aangaan en verstrekken van leningen, evenals het verstrekken van leningen en garanties of afgeven van waarborgen uit hoofde van de publieke taak. Uitzettingen of derivaten moeten een prudent karakter hebben en niet zijn gericht op het genereren van inkomen door het lopen van overmatig risico. In de ministeriële regeling staat wat minimaal onder prudente uitzettingen en een prudent gebruik van derivaten moet worden verstaan. De voorschriften richten zich op de tegenpartij (debiteurenrisico) en op het type instrument (marktrisico).

De doelstellingen bij het uitvoeren van het treasurybeleid zijn vastgelegd in het Besluit Financieringsstatuut. De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen;
- Beheersen van financiële risico's;
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities.

Wijzigingen ten opzichte van beleid 2018

Er zijn geen wijzigingen met betrekking tot financiering ten opzichte van het beleid van 2018.

Schatkistbankieren

Vanaf 2013 is de Wet verplicht Schatkistbankieren ingesteld. Dat houdt in dat de Provincie al haar overtollige liquide middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Dit kan in de vorm van een rekening courant of het plaatsen van (meerjarige) deposito's. Onder voorwaarden mogen er ook leningen verstrekt worden aan medeoverheden, het zogenaamde onderling uitlenen. Omdat de Provincie in een meerjarige leensituatie verkeert heeft het verplicht schatkistbankieren geen financieel effect. Er kan overigens niet geleend worden bij de schatkist.

Speerpunten

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen
- Beheersen van financiële risico's
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities

Kengetallen 2018

- Kasgeldlimiet: € 17 miljoen
- Renterisiconorm: € 47 miljoen
- EMU-saldo: € 10 miljoen (zie ook toelichting financiële positie, onderdeel 3.3)

Beleidskader:

- Besluit Financieringsstatuut 2013 Provincie Zeeland
- Financiële verordening Provincie Zeeland 2017

Risicobeheer vlottende schuld

De zogeheten 'kasgeldlimiet' stelt een grens aan de korte financiering (7% van het begrotingstotaal, totale lasten). Dit betekent dat we investeringen tot deze kasgeldlimiet mogen financieren met kort geld (looptijd tot 1 jaar), waardoor het renterisico van korte financiering beperkt wordt.

De maximaal toegestane financiering met kort geld in 2019 bedraagt ongeveer € 16,5 miljoen (op basis van 7% van € 235 miljoen). Om onder andere aan de kasgeldlimiet te voldoen, is een swap (zie uitleg bij financieringsbehoefte) afgesloten tot en met 2029.

Risicobeheer vaste schuld, renterisiconorm

Voor de vaste schuld is in de Wet fido ook een norm beschreven, de zogenaamde 'renterisiconorm'. De renterisiconorm is het maximaal toegestane renterisico over langlopende schulden (looptijd > 1 jaar). Een langlopende schuld wordt ook wel vaste schuld genoemd. Het renterisico op deze leningen is afhankelijk van:

- het gedeelte van de vaste schuld waarvoor de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening);
- het gedeelte van de portefeuille aan vaste schuld dat in enig jaar geherfinancierd moet worden door het aangaan van nieuwe leningen (herfinanciering).

In de Wet fido, artikel 1 h, wordt de renterisiconorm gedefinieerd als een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van het begrotingstotaal van het openbare lichaam bij aanvang van het jaar. Voor provincies is dit percentage 20% van het begrotingstotaal. Het begrotingstotaal voor 2019 bedraagt € 235 miljoen. De renterisiconorm voor Zeeland bedraagt € 47 miljoen.

Vanaf 2012 is een leenfaciliteit afgesloten in combinatie met een renteproduct (swap) tot en met 2029. Deze swap zorgt ervoor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele looptijd en daarmee wordt voldaan aan de renterisiconorm.

Financieringsbehoefte en rentelasten

Provincie Zeeland is vanaf 2012 in een leensituatie terechtgekomen. Wij hebben in 2009 de aandelen van de Westerscheldetunnel overgenomen met als doel het rendement te gebruiken voor de realisatie van de Sluiskiltunnel. Hiervoor is langdurige financiering benodigd.

Het renterisico is grotendeels afgedekt met een rente-instrument, een zogenaamde renteswap, afgesloten bij de Rabobank. De swap heeft een looptijd tot en met 2029. Door middel van de swap wordt een variabel rentetarief (driemaands Euribor) geruild tegen een vaste rente, waarbij de Provincie de vaste rente betaalt en de variabele rente ontvangt. Wanneer deze rentestromen met elkaar worden verrekend, resteert een structuur waarin we per saldo het vaste tarief van de swap betalen. In feite ontstaat hierdoor een structuur die gelijk is aan een vastrentende lening. Bij een traditionele vaste geldlening zijn de afdekking van het renterisico en de beschikbaarheid van geld tegelijk geregeld. Bij een swap zijn deze twee onderdelen van elkaar gescheiden. De swap zorgt er voor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele duur van de geschatte financieringsbehoefte. Deze constructie voldoet aan relevante wet- en regelgeving, waaronder de Wet fido, de Ruddy en het financieringsstatuut. De SWAP voorziet niet in de leenbehoefte zelf maar is puur voor het afdekken van het renterisico, de benodigde financiële middelen worden op de geldmarkt aangetrokken.

Omdat wij in een structurele leensituatie verkeren, verwachten wij op basis van de meest recente liquiditeitsprognose onderstaande financieringsbehoefte. De te lenen financieringsmiddelen betreft de te verwachten leenbehoefte aan het einde van het jaar, de gemiddelde financieringsbehoefte is het bedrag dat gemiddeld over dat jaar geleend wordt.

Financieringspositie en rentelasten	bedragen x € 1 miljoen				
	2018	2019	2020	2021	2022
Te lenen financieringsmiddelen	154	174	134	110	87
Gemiddeld financieringsbehoefte	128	164	154	122	98
Te verwachten rentelasten	-2,5	-2,6	-2,6	-2,4	-2,3

Huidige situatie SWAP

Volgens de meest recente meerjarige liquiditeitsprognose ontstaat er rond 2019 een moment waarop de Provincie aanvullende renteafdekking moet regelen om aan de kasgeldlimiet te voldoen. De kasgeldlimiet schrijft voor dat over maximaal 7% van het begrotingstotaal renterisico gelopen mag worden. De renteafdekking kan op meerdere manieren ingevuld worden zoals het aantrekken van een vaste geldlening (> 1 jaar) of het aanpassen aan de huidige SWAP.

Rentetoerekening

Om er voor te zorgen dat in de begroting en verantwoording de totale rentelasten en de daar aan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt in artikel 13 BBV voorgeschreven dat de paragraaf financiering in ieder geval inzicht geeft in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties, en taakvelden wordt toegerekend.

De behoefte aan inzicht in de kosten op de taakvelden en de behoefte om de wijze van verantwoorden van rente in de begroting en jaarrekening te harmoniseren, hebben er derhalve toe geleid dat in het wijzigingsbesluit Besluit begroting en verantwoording (BBV) is opgenomen, dat de rentekosten aan de desbetreffende taakvelden moeten worden toegerekend met behulp van een (rente)omslag. De commissie BBV adviseert het onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen.

Tabel renteschema:

a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 2.571
b. De externe rentebaten	-/-	€ 87
Totaal door te rekenen externe rente		€ 2.484
c. De rente die aan de grondexploitatie <i>moet</i> worden doorberekend	-/-	€ 0
De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld <i>moet</i> worden toegerekend	-/-	€ 0

Saldo door te rekenen externe rente	-/-	€ 0
Saldo door rekenen externe rente		€ 2.484
d1. Rente over eigen vermogen		€ 0
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 111
De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente		€ 2.595
e. De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief Overhead) toegerekende rente (renteomslag)	-/-	€ 2.758
		-----
f. Renteresultaat op het taakveld treasury	-/-	€ 163

Overzicht verstrekte geldleningen

Door de langdurige leensituatie van Zeeland is slechts een geringe hoeveelheid aan middelen uitgezet voor de wachtgeldvoorziening van de voormalige Provinciale Stoombootdiensten (PSD). De middelen voor die voorziening zijn via een 'cash-flow swap' op lange termijn belegd. Rente en aflossingen op deze lening worden ieder kwartaal ontvangen tot en met 2029. Deze middelen kunnen niet worden gebruikt voor financiering omdat ze meerjarig uitgezet zijn.

Aan de stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten (SVN) is in totaal € 3 miljoen aan leningen verstrekt ten behoeve van stimulering duurzame woningverbetering. Deze leningen mochten tot en met 2013 worden uitgezet, daarna komen alle aflossingen ten gunste van de Provincie.

Hieronder staat het overzicht van de belangrijkste verstrekte geldleningen.

Verstrekte geldleningen	(bedrag x € 1.000)				
	Stand ultimo				
Leningen uitgezet	2018	2019	2020	2021	2022
Wachtgeldvoorziening PSD	2.390	1.837	1.379	984	624
Duurzaamheidslening woningverbetering aan SVN	2.191	2.041	1.891	1.741	1.591
Totaal	4.581	3.878	3.270	2.725	2.215

2.5 Bedrijfsvoering

Samenwerken aan maatschappelijke opgaven

In het coalitieakkoord 'Krachten bundelen' benoemden we het toenemende belang van de samenwerking tussen medeoverheden, bedrijven en organisaties. Om deze ambitie te verwezenlijken vernieuwen we in onze werkwijzen als organisatie.

Verbeteren in de nieuwe manier van werken door te leren van de praktijk

In 2018 paste de organisatie haar sturingsprincipes en structuur aan op rol van onze organisatie in de hedendaagse samenleving; opgave gericht, flexibel en wendbaar. Het opgave gericht werken vanuit teams gericht op een maatschappelijk vraagstuk, in plaats van sectorale beleidsdomeinen, werd geïmplementeerd. In 2019 willen we deze manier van werken en denken verfijnen en verder inbedden in de dagelijkse praktijk. Het betekent een verandering die niet van de een op andere dag is geslaagd, maar tijd vergt. Natuurlijk hoort daar wel bij dat we onze huidige ambities blijven realiseren.

Strategisch personeelsbeleid: talentontwikkeling en duurzame inzetbaarheid

Medewerkers kansen bieden op zelfontplooiing en tegelijkertijd zorgen voor de juiste persoon, op het juiste moment werkzaam aan de juiste taken. We vinden het daarin belangrijk om met elkaar te leren wat de nieuwe manier van werken oplevert en wat dit vraagt van de ontwikkeling van medewerkers. Uitgangspunt is dat de inhoudelijke opgave - dat wat er te doen is - leidend is voor de inzet van mens en middelen en de manier waarop we de uitvoering organiseren. Het werken met opdrachten in plaats van vaste functies maakt hier onderdeel van uit. Daarbij heeft de medewerker meer ruimte en meer professionele verantwoordelijkheid om eigen regie te voeren op de loopbaan bij de provincie en breed inzetbaar te zijn. Daarnaast zorgt ook de aangepaste organisatiestructuur voor meer capaciteit die gericht is op het begeleiding van talentontwikkeling. Iedere medewerker heeft een persoonlijk ontwikkelbudget voor het volgen van opleidingen en cursussen. Verder bieden we elk halfjaar een intern opleidingsprogramma aan waarin medewerkers onder andere worden getraind op hun vaardigheden. Daar horen ook vakgerichte inhoudelijke workshops bij voor en door collega's. Zo maken we binnen ons opleidingsaanbod optimaal gebruik van onze eigen kwaliteiten.

Vitalisering personeelsbestand

De afgelopen jaren hebben tal van interne en externe ontwikkelingen gevraagd om aanvullende personele capaciteit. Daar de financiële situatie van de provincie tot 2018 geen aanvullende capaciteit toestond, is dit opgelost door scherp te

Speerpunten

- Samenwerking met partners
- Opgave gericht werken
  - strategisch personeelsbeleid
  - talentmanagement
- Goed werkgeverschap
- Basis op orde
  - Modernisering
  - Huisvesting

Kengetallen 2019

Formatie ambtelijke organisatie

	FTE Toegewezen	FTE Bezet
Ambtelijke organisatie	467,3	490,0
Statengriffie	6,6	6,6
Rekenkamer	2,0	2,2

Beleidskader:

- Norm voor externe inhuur is, conform de Rijksnorm, maximaal 10% van de totale personele uitgaven
- Inkoopbeleid
- Visie op de communicatiefunctie
- Informatiebeleid

prioriteren binnen de ambtelijke capaciteit, en te accepteren dat de personele capaciteit op sommige (kern)taken tot een "onderhoudsdosis" is teruggebracht. Mede door de omslag naar opgavegericht werken en aanvullende externe ambities zijn vanuit Provinciale Staten aanvullende tijdelijke financiële middelen beschikbaar gesteld voor personeel. Ook in 2019 geven we invulling aan vitalisering ons personeelsbestand om terug te komen op het gewenste niveau. Dat betekent doorgroeimogelijkheden van ons huidige personeel alsook aantrekken van nieuwe medewerkers. In samenhang en in combinatie met een in- en doorstroomregeling voor ons huidige personeel werven we daarnaast ook actief nieuwe jonge medewerkers. Op deze manier zorgen we voor een gezonde balans tussen jong en oud. Ook helpen we daarin mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan betaald werk.

Gastvrijheid in het Provinciehuis

Het ontwerp van de te vernieuwen ontvangsthuis sluit aan op de manier waarop wij met elkaar en met onze partners willen werken. Gastvrijheid, samenwerking en ontmoeting voor zowel onze relaties als onze medewerkers staat centraal. Net als in 2018 ligt in 2019 de focus daarmee veelal op het realiseren van voorzieningen en aanpassing van de huisvesting. Onze ambitie is om een gastvrije, inspirerende werkomgeving te bieden aan medewerkers, met oog voor de diversiteit in werkvormen met passende inrichting. Niet één werkplekconcept dat geldt voor alle medewerkers, maar werkplekken die passen bij het werk dat moet worden gedaan. Het Abdijcomplex vormt daarbij niet langer een werkplek voor uitsluitend provincied medewerkers, maar ook voor die van anderen. Omgekeerd geldt daarin ook de mogelijkheid om onze medewerkers te huisvesten bij onze partners. Zo heeft bijvoorbeeld een deel van de provincied medewerkers na de zomer in 2017 werkruimte in het kantoorgebouw van Waterschap Scheldestromen. In 2019 evalueren we deze samenwerking.

Controloffunctie

De controloffunctie is er op gericht om een goed georganiseerd en geaccepteerd systeem van sturing en beheersing te realiseren. Zodanig dat control een vanzelfsprekend onderdeel is van het dagelijks handelen van medewerkers. Er wordt structureel gewerkt aan de volgende vijf hoofdonderwerpen.

Planning & Control: de ontwikkeling en implementatie van een sluitend raamwerk waarmee bestuur en politiek in staat wordt gesteld om te kiezen, te sturen en te verantwoorden. Belangrijke werkzaamheden hierbij zijn het toetsen van procesbeschrijvingen, adviseren over interne controles, het uitvoeren van verbijzonderde interne controle en het ontsluiten van managementinformatie.

Projectcontrol: toetsen van en adviseren over de beheersing van de grote projecten en programma's

Risicomanagement: samen met het kernteam risicomanagement het risicobewustzijn in de organisatie verhogen en de toepassing van risicomanagement professionaliseren.

Projectaudits: de doorlichting van projecten aan de hand van een vaste set criteria.

217a onderzoek: op grond van artikel 217a van de Provinciewet wordt in opdracht van het college onderzoek uitgevoerd naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het door Gedeputeerde Staten gevoerde bestuur.

Jaarlijks worden meerdere plannen opgesteld voor de werkzaamheden van de controloffunctie. Het betreft onder andere een controleplan voor de interne controle, een auditplan voor projectaudits van grote projecten en een onderzoeksplan voor onderzoeken naar doelmatigheid en doeltreffendheid. Ook evalueren we in 2019 de situatie rondom de positionering van Control zelf naar aanleiding van de samenvoeging van de eenheid met de afdeling Financiën.

Maatschappelijk verantwoord inkopen

In 2019 zullen de ambities van het college op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen, innovatie en het verduurzamen van inkoop worden uitgevoerd zoals opgenomen in het actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) 2017-2020. We kopen biobased en circulair in, er wordt gewerkt aan het ontwikkelen van circulaire contracten. Verder zal in 2019 het E-factoreren verder worden uitgerold. Voor Europese aanbestedingen wordt er een ontwikkeling in gang gezet om deze volledig digitaal uit te voeren inclusief alle beoordelingen en vragenlijsten. Processen zullen

daarvoor worden aangepast en aan de marktpartijen worden uitgelegd. In 2019 zullen er ook ervaringen worden opgedaan met past performance in de civiele werken. Dit is een methodiek waarbij afspraken worden gemaakt om de prestaties te meten en de samenwerking tussen opdrachtgever en opdrachtnemer te optimaliseren.

Structurele ambities

Naast de bovengenoemde bestuurlijke ambities hebben wij binnen onze bedrijfsvoering een aantal structurele doelstellingen waaraan we ook in 2019 invulling geven:

- Het ziekteverzuim binnen onze organisatie bedraagt niet meer van 4,1% (landelijke Verbaannorm). Na een periode van stijging is het verzuim de afgelopen periode gestabiliseerd. Ook in 2019 worden aanvullende maatregelen genomen om het ziekteverzuim te reduceren.
- Wij faciliteren binnen onze organisatie minimaal vijftien stageplaatsen per jaar.
- Onze externe inhuur bedraagt niet meer dan 10% dan de Rijksnorm (comply or explain).
- Wij hebben in 2019 de landelijke norm van minimaal 13,23 fte (1fte = 25,5 uur) aan banen gerealiseerd voor medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt (Participatiewet). De organisatie loopt op schema om deze ambitie te realiseren.

2.6 Verbonden partijen

Inleiding

Als verbonden partijen voor de Provincie Zeeland worden aangemerkt publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) of privaatrechtelijke rechtspersonen (verenigingen, stichtingen, BV's en NV's) waarin we én een bestuurlijk én een financieel belang hebben.

Een bestuurlijk belang houdt in dat er sprake is van zeggenschap, hetzij uit een provinciale vertegenwoordiging in het bestuur van de verbonden partij, hetzij uit hoofde van stemrecht.

Een financieel belang betekent dat een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag niet verhaalbaar is, indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid voor de provincie bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt.

Visie en beleid

De Provincie heeft diverse instrumenten tot haar beschikking om publieke doelen te bereiken. Het meest geëigende instrument is wet- en regelgeving. Wanneer de Provincie hieraan niet genoeg heeft, kunnen andere instrumenten, zoals subsidieverlening of verbonden partijen benut worden.

De Nota Verbonden Partijen is vastgesteld in door Provinciale Staten in haar vergadering van 15 juli 2016. Hierin zijn de volgende uitgangspunten vastgelegd:

- De Provincie Zeeland participeert uitsluitend in een verbonden partij wanneer hiermee een publiek belang wordt gediend en publieke doelen niet op een andere manier beter gerealiseerd kunnen worden.
- De Provincie Zeeland kiest voor die samenwerkingsvorm, publiekrechtelijk of privaatrechtelijk, die het best past bij het dienen van het publiek belang.

De Provincie Zeeland participeert in diverse verbonden partijen. In de volgende pagina's wordt hierover per verbonden partij informatie gegeven.

Overzicht verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen (GR)

- Zeeland Seaports
- Regionale uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vennootschappen en coöperaties

- PZEM N.V. (voorheen DELTA N.V.)
- North Sea Port SE (voorheen N.V. Zeeland Seaports)

Speerpunten

- Onderzoek opheffing GR ZSP
- Onderzoek naar samenwerking tussen NV WST en WSF BV
- Herijking aandeelhoudersstrategie NV WST
- Onderzoek naar rechtstreeks aandeelhouderschap Evides
- Evaluatie P x Q GR RUD

Kengetallen 2019

- Kapitaalparticipaties van deelnemingen opgenomen op de provinciale balans onder de Financiële vaste activa. Op 1 januari 2018 naar verwachting totaal € 125,9 mln.
- In 2018 staat de provincie voor verbonden partijen garant voor € 290 mln.

Beleidskader:

- Nota Verbonden Partijen (PS 15-07-2016)

- N.V. Westerscheldetunnel
- N.V. Economische Impuls Zeeland
- Nederlandse Waterschapsbank N.V.
- Tractaatweg B.V.
- Westerschelde Ferry B.V.
- Investeringsfonds Zeeland (IFZ)
- Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland B.V.

Stichtingen en verenigingen

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Overige verbonden partijen

- Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

Op de volgende pagina's zal informatie per verbonden partij worden weergegeven.

Zeeland Seaports (ZSP) GR

Vestigingsplaats	Terneuzen	
Oprichting / deelname provincie	1 januari 2011 – zie ook North Sea Port SE	
Publiek belang	Via indirecte aandeelhouderschap in North Sea Port SE streeft de provincie naar: <ul style="list-style-type: none"> • De borging van nautisch beheer en toegankelijkheid van de Zeeuwse havens • Stimulering van economische bedrijvigheid en ontwikkeling in Zeeland • Bevordering van duurzame werkgelegenheid in de provincie Zeeland, zowel direct via North Sea Port als indirect via de aan de haveninfrastructuur verbonden ondernemingen. 	
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen	
Bestuurlijk belang	De Provincie Zeeland heeft voor 50% zeggenschap in de GR ZSP en daarmee indirect voor 25% in het fusiebedrijf North Sea Port SE. De GR ZSP is voor 50% aandeelhouder van North Sea Port SE. In 2028 zullen de garanties tot nul teruggebracht worden. In 2019 wordt onderzocht op welk moment de GR het beste opgeheven kan worden. Het lid dat namens Provincie Zeeland zitting heeft in het Dagelijks Bestuur (DB) en Algemeen Bestuur (AB) is voorzitter.	
Doelstelling	Het (doen) uitoefenen van het havenbedrijf en in dat kader de positie van het Zeeuwse haven- en industriecomplex in internationaal perspectief zowel op de korte als lange termijn te versterken.	
Bezoldiging	n.v.t. (de GR heeft geen personeel in dienst).	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t. (voor de GR ZSP)	
Verwacht financiële resultaat	€ 0 (er vinden geen activiteiten plaats in de GR)	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t.	
Verwacht financieel belang	Kapitaalbelang is 25% in North Sea Port SE . Geen deelnemersbijdrage	
Eigen vermogen	Schatting per 01-01-2019	Schatting per 31-12-2019
	€ 160.637.000	€ 160.637.000
Vreemd vermogen	Schatting per 01-01-2019	Schatting per 31-12-2019
	€ 0	€ 0
Risico's	De Provincie Zeeland heeft, getrapd via de GR ZSP, een belang van 25% in North Sea Port SE. Het eigen vermogen van de N.V. Zeeland Seaports bedraagt eind 2017 € 115 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. In dat geval kunnen garanties ingeroepen worden. Het totaal aan garanties bedraagt op 31-12-2017 € 565 miljoen. Per 29-06-2018, bedraagt het totaal aan garanties € 545 miljoen. Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat er een bedrag van € 272,5 miljoen opgevraagd kan worden. De Provincie verwacht niet dat deze risico's zich zullen voordoen	

Regionale uitvoeringsdienst Zeeland (RUD) GR

Vestigingsplaats	Terneuzen	
Oprichting / deelname provincie	28 juni 2013. De GR is bij PS-besluit RUDT-005, d.d. 21-06-2013 vastgesteld.	
Publiek belang	De RUD Zeeland draagt sinds 1 januari 2014 zorg voor de uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals de taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.	
Programma begroting	Fysieke leefomgeving	
Bestuurlijk belang	De GR RUD is een samenwerkingsverband van de Provincie Zeeland, de Zeeuwse gemeenten en Waterschap Scheldestromen. Het AB van RUD Zeeland bestaat uit vijftien personen, van wie er één is benoemd door PS uit het college van GS. Het DB bestaat uit vijf leden, allen afkomstig uit het AB. Eén DB lid is benoemd door PS uit het college van GS. De voorzitter van het AB is ook voorzitter van het DB. Het lid van het AB, aangewezen door GS van de Provincie heeft zeven stemmen. De leden van het AB, aangewezen door de colleges van B&W van de gemeenten en door het DB van het waterschap hebben ieder één stem. Voor belangrijke besluiten, waaronder de begroting, is een tweederde meerderheid nodig	
Doelstelling	Uitvoering van de milieutaken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast uitvoering van specialistische taken, zoals op het gebied van externe veiligheid, geluid, bodem, luchtkwaliteit en de handhaving van de groene wetten. Uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.	
Bezoldiging	Bezoldiging bestuurder valt binnen de normen van de Wet Normering Topinkomens	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.	
Verwacht financiële resultaat	€ 0 (sluitende begroting)	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t.	
Verwacht financieel belang	Deelnemersbijdrage is in 2019: € 5.143.200	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019: € 800.000	Schatting per 31-12-2019: € 800.000
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019: € 1.000.000	Schatting per 31-12-2019: € 1.000.000
Risico's	De Provincie Zeeland is als deelnemer mede aansprakelijk voor financiële tekorten. De RUD heeft voor 2018 een sluitende begroting. Financiële aansprakelijkheid voor de Provincie Zeeland kan pas ontstaan na besluitvorming daarover in het Dagelijks Bestuur (DB) en het Algemeen Bestuur (AB) van de RUD Zeeland. De Provincie Zeeland maakt onderdeel uit van de besluitvorming in het DB en AB. Door PS is een besluit genomen over de invoering per 2018 van een nieuwe verrekensystematiek bij RUD Zeeland. Bij de implementatie en de evaluatie van de verrekensystematiek PxQ kan blijken dat de provincie uiteindelijk meer moet gaan betalen dan waarvan nu wordt uitgegaan. Het schrappen van het ondermandaat van de uitvoering van de BRZO werkzaamheden aan de RUD en daarmee het toebedelen van deze taak aan de DCMR, kan structureel extra kosten met zich meebrengen.	

PZEM N.V. (voorheen DELTA N.V.)

Vestigingsplaats	Middelburg
Oprichting / deelname provincie	DELTA N.V. komt voort uit de fusie in 1991 tussen Watermaatschappij Zuid West Nederland (WMZ) en de Provinciale Zeeuwse Energie Maatschappij (PZEM). In 2017 is na de verkoop van het onderdeel Retail de naam gewijzigd in PZEM N.V.
Publiek belang	Het waarborgen van wettelijk gedefinieerde publieke belangen (Evides, EPZ) en duurzame werkgelegenheid (in Zeeland). Daarbij geldt als uitgangspunt een risicoprofiel passend bij een publieke aandeelhouder en wordt van PZEM N.V. een marktconform financieel rendement verwacht dat in goede verhouding staat tot het risicoprofiel van de activiteiten
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen
Bestuurlijk belang	Het bestuurlijk belang bestaat uit 50% stemrecht in de AvA
Doelstelling	PZEM N.V. is een geïntegreerd energiebedrijf. Het is werkzaam op het gebied van de elektriciteits-, gas-, water- en warmtevoorziening.
Bezoldiging	Het uitgangspunt voor het beloningsbeleid is dat PZEM N.V. een zodanige beloning toekent dat de mensen die beschikken over de juiste kennis en ervaring uit de markt aangetrokken kunnen worden, en voor PZEM N.V. behouden kunnen worden. Daarbij wordt de WNT-norm van toepassing verklaard. Indien aantoonbaar blijkt dat er geen gekwalificeerde bestuurder gevonden kan worden binnen de WNT-norm geldt als absolute plafond het gewogen gemiddelde van 50% publiek en 50% markt.
Aandeelhoudersstrategie	<p>Besluit PS d.d. 3 november 2017. De Provincie Zeeland geeft invulling aan het aandeelhouderschap door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het beogen om actief aandeelhouder te zijn binnen de grenzen van de wet en de statuten gegeven het grote financiële belang (dividend en risico's); • het streven naar frequente communicatie met PZEM N.V. via (informele) aandeelhoudersbijeenkomsten en bredere presentaties rond belangrijke besluitvormingstrajecten; • het via een vertegenwoordiging in de aandeelhouderscommissie actief toezien op de borging van haar belangen en hierbij steeds zo veel mogelijk gezamenlijk optrekken met overige aandeelhouders; • haar bevoegdheden conform de herziene statuten van PZEM N.V. zorgvuldig te hanteren en daarbij steeds de uitgangspunten van de beleidsnota Verbonden partijen 2016 en de doelstellingen van de aandeelhoudersstrategie als uitgangspunt nemen.
Verwacht financiële resultaat	Over het jaar 2019 zijn nog geen gegevens bekend
Verwachte dividenduitkering	Het dividend is meerjarig geraamd op nihil
Verwacht financieel belang	Deelnemersbijdrage: 50%
Eigen vermogen	<p>Schatting per 1-1-2019: Niet bekend</p> <p>Schatting per 31-12-2019: Niet bekend</p>
Vreemd vermogen	<p>Schatting per 1-1-2019: Niet bekend</p> <p>Schatting per 31-12-2019: Niet bekend</p>
Risico's	Op de balans van de Provincie Zeeland zijn de aandelen PZEM N.V. gewaardeerd tegen een boekwaarde van € 568.000. Dit betekent dat de Provincie Zeeland over haar deelneming in PZEM N.V. een risico loopt tot dit bedrag. De Provincie Zeeland heeft geen garanties of leningen aan PZEM N.V. verstrekt. Als de energieprijzen aanhoudend laag blijven, is PZEM N.V. financieel niet langer in staat om de kerncentrale te financieren. Vanwege het nationaal belang van de kerncentrale hebben zowel de commissie Balkenende als ook de aandeelhouders aangegeven dat voor een oplossing van dit probleem het Rijk hier zijn verantwoordelijkheid moet nemen

North Sea Port SE (voorheen Zeeland Seaports (ZSP))

Vestigingsplaats	Sas van Gent
Oprichting / deelname provincie	29 juni 2018 – zie ook Zeeland Seaports GR.
Publiek belang	Het waarborgen van wettelijk gedefinieerde publieke belangen (Evides, EPZ) en duurzame werkgelegenheid (in Zeeland). Daarbij geldt als uitgangspunt een risicoprofiel passend bij een publieke aandeelhouder en wordt van PZEM N.V. een marktconform financieel rendement verwacht dat in goede verhouding staat tot het risicoprofiel van de activiteiten
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen
Bestuurlijk belang	Via indirect aandeelhouderschap in het fusiebedrijf North Sea Port SE streeft de Provincie naar: <ul style="list-style-type: none"> • De borging van nautisch beheer en toegankelijkheid van de Zeeuwse havens; • Stimulering van economische bedrijvigheid en ontwikkeling in Zeeland; • Bevordering van duurzame werkgelegenheid in de provincie Zeeland, zowel direct via North Sea Port als indirect via de aan de haveninfrastructuur verbonden ondernemingen
Doelstelling	Het (doen) uitoefenen van het havenbedrijf en in dat kader de positie van het Zeeuwse haven- en industriecomplex in internationaal perspectief zowel op de korte als lange termijn te versterken.
Bezoldiging	Voor de N.V. Zeeland Seaports heeft het AB van de GR ten aanzien van de bezoldiging van het bestuur een aantal randvoorwaarden geformuleerd. Door de RvC is hiermee rekening gehouden bij de benoeming van de CEO. Voor North Sea Port SE dient nog een bezoldigingsbeleid te worden vastgesteld door de aandeelhouders.
Aandeelhoudersstrategie	Dienen van het publiek belang wat gemoeid is met de haven: <ul style="list-style-type: none"> • In stand houden van kwalitatief hoogstaande en veilige haveninfrastructuur; • Bevorderen duurzame werkgelegenheid; • Financieel gezond beleid en adequaat risicobeheer gericht op continuïteit en afbouwen van overheidsgaranties; • Doelstelling gemiddeld 8% op Eigen Vermogen. Voor North Sea Port zal een nieuwe aandeelhoudersstrategie worden opgesteld
Verwacht financiële resultaat	Over het jaar 2019 wordt een resultaat verwacht van € 10 mln
Verwachte dividenduitkering	Zolang sprake is van garanties zal geen dividend uitgekeerd worden
Verwacht financieel belang	Kapitaalbelang van 25 %
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019: Niet bekend Schatting per 31-12-2019: Niet bekend
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019: Niet bekend Schatting per 31-12-2019: Niet bekend
Risico's	De Provincie Zeeland heeft, getrapd via de GR ZSP, een belang van 25% in North Sea Port SE. Het eigen vermogen van N.V. Zeeland Seaports bedraagt eind 2017 € 115 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. In dat geval zullen de garanties ingeroepen worden. Het totaal aan garanties bedraagt per 31-12-2017 € 565 miljoen. Per 29-06 2018 is het garantiëplafond verlaagd met € 20 miljoen en bedraagt het totaal aan garanties € 545 miljoen. Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat er een bedrag van € 272,5 miljoen opgevraagd kan worden. Op dit moment is dit niet aan de orde, er is sprake van een indirect risico. Indien NV North Sea Port Netherlands geconfronteerd wordt met forse tegenvallers en hoge kosten, kan een dergelijke situatie ontstaan

N.V. Westerscheldetunnel (WST)

Vestigingsplaats	Borssele
Oprichting / deelname provincie	18 maart 2009
Publiek belang	In de vastgestelde aandeelhoudersstrategie is opgenomen: <ul style="list-style-type: none"> • Mobiliteit: Een zo hoog mogelijke beschikbaarheid van het gehele tracé tussen Goes en Terneuzen; • Veiligheid: Verkeersveiligheid geldt als één van de hoogste prioriteiten; • Tarieven: Invloed op tarievenbeleid om een juiste balans te kunnen waarborgen tussen financiële belangen van de WST enerzijds en de financiële impact voor de burger anderzijds; • Dekking voor infrastructuur: Het dividend van de WST aanwenden om de aanleg en het onderhoud van de Sluiskiltunnel en de aankoop van de aandelen WST terug te verdienen; • Provincie Zeeland wil aandeelhouder blijven om invloed te houden op veiligheid, beschikbaarheid en tarieven.
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen
Bestuurlijk belang	De Provincie Zeeland heeft 100% stemrecht in de AvA. De vennootschap wordt bestuurd door een directie bestaande uit één of meer leden, onder toezicht van een Raad van Commissarissen (RvC). De RvC stelt het aantal leden van de directie vast. Op dit moment is er één algemeen directeur. Een lid van de directie wordt benoemd door de RvC. De RvC bestaat uit drie personen. De leden van de RvC worden benoemd door de AvA
Doelstelling	De vennootschap heeft als doel een tunnel onder de Westerschelde – met aansluitende wegen en bijbehorende werken – tot stand te brengen en als rechthebbende te exploiteren of doen exploiteren, alsmede ter bevordering van dit doel het deelnemen in, het voeren van beheer over, het financieren van andere ondernemingen en vennootschappen en het stellen van zekerheid voor schulden van anderen en al hetgeen daarmee verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn.
Bezoldiging	Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.
Aandeelhoudersstrategie	De aandeelhoudersstrategie is vastgesteld op 13 februari 2015. De uitwerking van de aandeelhouderstrategie is vastgesteld op 30 september 2016. Hierin is vastgelegd om te streven naar zo laag mogelijke tarieven voor de huidige gebruikers, de toltarieven gelijk te houden voor een periode van 4 jaar en de aandeelhoudersstrategie na een periode van 4 jaar te herijken. Deze herijking staat gepland voor de 2 ^e helft van 2019
Verwacht financiële resultaat	Verwacht financieel resultaat 2018 op basis van de begroting voor 2018 is: € 12,452 miljoen (uitkering vindt plaats in 2019)
Verwachte dividuutkering	€ 12,452 miljoen
Verwacht financieel belang	Kapitaalbelang 100%
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019: € 89 miljoen Schatting per 31-12-2019: € 88,8 miljoen
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019: € 333,3 miljoen Schatting per 31-12-2019: € 310,0 miljoen
Risico's	Een risico is een lagere dividuutkering. Van invloed hierop zijn het aantal werkelijke passages. In de meerjarenraming wordt over de gehele looptijd rekening gehouden met een jaarlijkse volumestijging van 2%.

N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls)

Vestigingsplaats	Middelburg	
Oprichting / deelname provincie	9 november 2007	
Publiek belang	Impuls is voor de Provincie een partner bij het ontwikkelen en stimuleren van de Zeeuwse economie en het werken aan economische structuurversterking. Impuls moet het gat dichten tussen ideeën en eerste planontwikkeling en de daadwerkelijke uitvoering van projecten. De doelstellingen van de Provincie Zeeland voor Impuls zijn opgenomen in de Economische Agenda.	
Programma begroting	Regionale economie	
Bestuurlijk belang	De Provincie heeft 66% (98.977 aandelen) van het stemrecht in de AvA. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit de dertien Zeeuwse gemeenten en de SER Zeeland. De vennootschap wordt bestuurd door één directeur. Het toezicht wordt uitgevoerd door de Raad van Commissarissen (RvC) van drie leden. De leden van de RvC worden aangesteld door de aandeelhouders. Geen van de leden van de directie of RvC is direct of op voordracht van de Provincie Zeeland benoemd. Impuls ontvangt jaarlijks een subsidie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	
Doelstelling	Impuls stimuleert en faciliteert ontwikkeling op het gebied van de (kennis)economie in de meest brede zin van het woord. Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie staat voorop: groei van werkgelegenheid, uitvoering van concrete projecten en acquisitie van bedrijven en investeringen van elders. Voorts wordt werk gemaakt van innovatiefinanciering	
Bezoldiging	Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT	
Aandeelhoudersstrategie	geen	
Verwacht financiële resultaat	€ 0 (gebaseerd op begroting 2018, laatst vastgesteld)	
Verwachte dividenduitkering	€ 0 (gebaseerd op begroting 2018, laatst vastgesteld)	
Verwacht financieel belang	Schatting per 1-1-2019 66%	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 668.000	Schatting per 31-12-2019 € 668.000
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 1.340.000	Schatting per 31-12-2019 € 1.340.000
Risico's	Er zijn geen garanties verleend aan Impuls. De Provincie Zeeland verstrekt een integrale kostensubsidie aan Impuls. Indien de Provincie overgaat tot verkoop van de aandelen, dan is het wettelijk niet mogelijk om de integrale kostensubsidie in één keer stop te zetten. De subsidie aan Impuls is meerjarig in de provinciale begroting opgenomen	

Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

Vestigingsplaats	Den Haag	
Oprichting / deelname provincie	5 mei 1954	
Publiek belang	Het verzorgen van rendabele financiële dienstverlening tegen lage tarieven voor overheden en instellingen uit de semipublieke sector zowel in goede als in slechte tijden	
Programma begroting	Algemene dekkingsmiddelen	
Bestuurlijk belang	Het bestuurlijk belang bestaat uit 0,11% stemrecht in de AvA	
Doelstelling	Zie publiek belang	
Bezoldiging	De NWB beoogt in haar beloningsbeleid haar maatschappelijke rol als bank van en voor de publieke sector te weerspiegelen. Dit uit zich in een gematigd en duurzaam beloningsbeleid dat past binnen de strategie, het risicoprofiel en de risk appetite van de NWB, dat eenduidig en transparant is en in lijn met nationale en internationale regelgeving. Daarnaast is het beleid van de NWB gericht op het aantrekken en behouden van gekwalificeerd en deskundig personeel	
Aandeelhoudersstrategie	Door de Provincie Zeeland is geen aandeelhoudersstrategie vastgesteld	
Verwacht financiële resultaat	De netto winst bedroeg in 2017 € 122,5 miljoen. De Nederlandse economie blijft in 2018 naar verwachting behoorlijk groeien door onder andere verhoogde bedrijfsinvesteringen, consumptie, investeringen in woningen en export. Ook de overheidsbestedingen nemen toe in 2018 en mogelijk dat dit eveneens tot meer publieke investeringen van klanten van de NWB Bank leidt. De NWB Bank wil in 2018 haar kredietverlening in ieder geval op peil houden door blijvend in te spelen op de veranderende behoefte van haar klanten en door de kredietverlening verder te diversifiëren. Tegen de achtergrond van de door de ECB aangekondigde afbouw van haar kwantitatieve verruimingsbeleid zullen de financieringstarieven in de geldmarkt waarschijnlijk langzaam normaliseren. Hierdoor zal de nettowinst van de NWB Bank in 2018 naar verwachting onder het niveau van 2017 uitkomen.	
Verwachte dividenduitkering	In verband met de kapitaaleisen onder Bazel III en de destijds aangekondigde minimale eis voor de leverage ratio van vooralsnog 3%, heeft de NWB Bank begin 2011 besloten tot een maximale reservering van de jaarlijkse winst en dus geen dividend uit te keren tot de bank aan deze minimeis voldoet. Ook over 2017 heeft de directie, na goedkeuring van de raad van commissarissen, besloten de nettowinst over 2017 van € 122,5 miljoen in zijn geheel toe te voegen aan de algemene reserves. Over het boekjaar 2017 is daarom geen dividend ter beschikking gesteld. Zodra de definitieve invulling van de leverage ratio-eis bekend is, zal de bank haar dividendbeleid opnieuw bezien. Ultimo 2018, bedraagt de leverage ratio 2,5%.	
Verwacht financieel belang	Schatting per 1-1-2019 0,11%	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019 Niet bekend	Schatting per 31-12-2019 Niet bekend
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019 Niet bekend	Schatting per 31-12-2019 Niet bekend
Risico's	De Provincie voorziet geen risico's	

Tractaatweg B.V.

Vestigingsplaats	Terneuzen	
Oprichting / deelname provincie	1 maart 2016	
Publiek belang	Aanleg / verdubbeling N62 Tractaatweg en realisatie fase 2 N62 Sloeweg (aansluiting Sloeweg-Bernhardweg)	
Programma begroting	Grote projecten	
Bestuurlijk belang	De Provincie Zeeland heeft 100% stemrecht in de AvA. De vennootschap wordt bestuurd door een directeur onder toezicht van een Raad van Commissarissen (RvC). De RvC stelt het aantal leden van de directie vast. Op dit moment is er één algemeen directeur. Een lid van de directie wordt benoemd door de RvC. De RvC bestaat uit drie personen. De leden van de RvC worden benoemd door de AvA	
Doelstelling	Aanleg / verdubbeling N62 Tractaatweg en realisatie kruispunt fase 2 N62 Sloeweg (aansluiting Sloeweg-Bernhardweg)	
Bezoldiging	Directeur wordt extern ingehuurd	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.	
Verwacht financiële resultaat	n.v.t.	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t.	
Verwacht financieel belang	100%	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 1 <i>Het EV bedraagt uitsluitend het maatschappelijk kapitaal ter grootte van € 1,00 wat geplaatst is bij de oprichting.</i>	Schatting per 31-12-2019 € 0 <i>De doelstelling is uiterlijk 31-12-2019 de Tractaatweg BV volledig te liquideren</i>
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 10.000	Schatting per 31-12-2019 € 0 <i>(*) Er is nog geen vastgestelde jaarplan 2019 beschikbaar ten tijde van het opmaken van de provinciale begroting 2019</i>
Risico's	Infrastructuurprojecten staan bekend als zeer dynamische en risicovolle projecten. De kans op optreden van risico's die leiden tot budgetoverschrijding of langere doorlooptijd van de planning zijn aanwezig. Dit risico is opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen. Het totale risico voor de realisatie van de Sloe- en Tractaatweg kan naar verwachting worden gedekt binnen de posten onvoorzien.	

Westerschelde Ferry B.V.

Vestigingsplaats	Vlissingen	
Oprichting / deelname provincie	1 januari 2015	
Publiek belang	Deze vennootschap heeft ten doel om vanaf 1 januari 2015 voor een periode van minimaal 4 jaar in opdracht van de Provincie Zeeland een fiets-voet-veerverbinding over de Westerschelde - met bijbehorende werken - tussen Vlissingen en Breskens vice versa in stand te houden en te exploiteren, inclusief het noodzakelijk alternatief busvervoer tussen Vlissingen en Breskens viceversa	
Programma begroting	Grote projecten	
Bestuurlijk belang	De Provincie Zeeland is 100% aandeelhouder	
Doelstelling	Zie publiek belang	
Bezoldiging	Westerschelde Ferry B.V. heeft geen eigen directeur in loondienst. Er is sprake van inhuur van een directie middels detachering.	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.	
Verwacht financiële resultaat	-/- € 334.000,- negatief (bron raming Jaarplan WSF 2018)	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t.	
Verwacht financieel belang	100%	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019 Niet bekend	Schatting per 31-12-2019 Niet bekend
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019 Niet bekend	Schatting per 31-12-2019 Niet bekend
Risico's	Het Jaarplan 2018 Westerschelde Ferry laat een negatieve meerjarenraming zien. Er is een risico dat het Eigen Vermogen van de Westerschelde Ferry BV ontoereikend is om de mogelijke verliezen de komende jaren op te kunnen vangen. In dat geval is een agiostoring van de Provincie als aandeelhouder noodzakelijk. In 2018 vindt een onderzoek plaats van Royal Haskoning DHV inzake de toekomstbestendigheid en exploitatie van de Westerschelde Ferry BV. Dit met als doel een duurzame oplossing te realiseren. Daarbij wordt een onderzoek naar samenwerking tussen de NV Westerscheldetunnel en de Westerschelde Ferry BV betrokken.	

Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)

Vestigingsplaats	Vlissingen	
Oprichting / deelname provincie	20 september 2018	
Publiek belang	Het IFZ verstrekt risicodragend kapitaal voor innovatieve en/of (door)groeierende ondernemers met een substantiële impact op de Zeeuwse economie en werkgelegenheid. Dit kan in de vorm van een achtergestelde lening, deelname in aandelenkapitaal of een combinatie van beide. Per participatie geldt een maximum van € 1.000.000. Het IFZ investeert in het Zeeuws Participatiefonds (ZPF 1, 2 en 3).	
Programma begroting	Regionale economie	
Bestuurlijk belang	De Provincie heeft 23,6% (1233) van de aandelen. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit NV Economische Impuls Zeeland (29,1%) en de Rijksoverheid (47,3%). De vennootschap heeft een zogenaamde one-tier-board. Voorts is er een Investeringscomité gevormd (adviesrol). De aandeelhouders zijn gehouden aan de Bestuursovereenkomst Zeeland in Stroomversnelling Innovatiefinanciering en de Aandeelhoudersinstructie Investeringsfonds Zeeland BV	
Doelstelling	Het IFZ is opgericht om aan startende, doorstartende, groeiende en doorgroeierende ondernemers start-, ontwikkel- of groeikapitaal te verstrekken	
Bezoldiging	Het IFZ heeft geen personeel in dienst, maar huurt de expertise van N.V. Economische Impuls Zeeland in. De directeur van Impuls is uitvoerend bestuurder van het IFZ.	
Aandeelhoudersstrategie	geen.	
Verwacht financiële resultaat	€ 0	
Verwachte dividenduitkering	€ 0	
Verwacht financieel belang	Schatting: 1-1-2019 € 2.250.000 31-12-2019 € 3.500.000	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 11.000	Schatting per 31-12-2019 € 11.000
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 2.518.000	Schatting per 31-12-2019 € 2.518.000
Risico's	Het IFZ verstrekt risicodragend kapitaal. Risico hierbij is dat verstrekte leningen aan participaties in ondernemingen niet volledig terugvloeien naar het fonds, waarmee het beschikbare kapitaal bij het IFZ in de loop van de tijd afneemt. Gevolg hiervan is dat er minder nieuwe leningen / participaties kunnen worden aangegaan. Het risico voor de Provincie Zeeland is beperkt tot de aandelenparticipatie in het IFZ.	

Gemeentelijke vervoerscentrale Zeeland B.V.

Vestigingsplaats	Terneuzen	
Oprichting / deelname provincie	11 juni 2008	
Publiek belang	Uitvoering geven aan de mobiliteitsgarantie in de vorm van de haltetaxi, waarvoor de gemeenschappelijke vervoerscentrale Zeeland BV de ritplanning verzorgt	
Programma begroting	Regionale bereikbaarheid	
Bestuurlijk belang	2.000 preferentie aandelen en heeft daarmee voor 10% zeggenschap in de vennootschap	
Doelstelling	Zie publiek belang	
Bezoldiging	Bestuurders zijn onbezoldigd.	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.	
Verwacht financiële resultaat	n.v.t.	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t..	
Verwacht financieel belang	10%	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019	Schatting per 31-12-2019
	Niet bekend	Niet bekend
	<i>Er is nog geen vastgestelde jaarplan 2019 beschikbaar ten tijde van het opmaken van de provinciale begroting 2019</i>	
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019	Schatting per 31-12-2019
	Niet bekend	Niet bekend
	<i>Er is nog geen vastgestelde jaarplan 2019 beschikbaar ten tijde van het opmaken van de provinciale begroting 2019</i>	
Risico's	De Provincie voorziet geen risico's	

Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Vestigingsplaats	Den Haag	
Oprichting / deelname provincie	1986	
Publiek belang	Samenwerkings- en overlegorgaan van alle provincies. De gezamenlijke uitvoeringsorganisatie (BIJ12) maakt formeel onderdeel uit van IPO	
Programma begroting	Bestuur	
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit twaalf leden, één gedeputeerde per provincie en een onafhankelijke voorzitter. Ieder bestuurslid heeft een eigen inhoudelijke portefeuille. De termijn van het bestuur is gelijk aan de termijn van de Provinciale Staten: vier jaar.	
Doelstelling	Het IPO heeft als doelstelling het behartigen van de belangen van provincies en het bieden van een platform voor overleg, uitwisseling en innovatie.	
Bezoldiging	Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.	
Verwacht financiële resultaat	n.v.t.	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t.	
Verwacht financieel belang	Provincie Zeeland draagt jaarlijks ruim € 400.000 bij in de kosten van het IPO-secretariaat. Dit bedrag is tot stand gekomen volgens de zogenaamde IPO-verdeelsleutel. Daarnaast worden programma gebonden en incidentele bijdragen verstrekt.	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 3.723.000	Schatting per 31-12-2019 Niet bekend
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019 € 720.000	Schatting per 31-12-2019 € 600.000
Risico's	De Provincie voorziet geen risico's	

Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

Vestigingsplaats	Sint-Gillis-Waas (B)	
Oprichting / deelname provincie	28 juni 2013	
Publiek belang	Europese gemeenschappelijke regeling voor de ontwikkeling van het betreffende grensgebied op het gebied van economie, mobiliteit, natuur, recreatie, cultuurhistorie en leefbaarheid	
Programma begroting	Bestuur	
Bestuurlijk belang	Provincie Zeeland is deelnemer en heeft een belang van 12,5%. Andere deelnemers zijn: Provincie Oost-Vlaanderen (B), de gemeenten Hulst, Stekene (B), Beveren (B) en Sint-Gillis-Waas (B), Interwaas (B), Maatschappij Linkerschede Oever (MLSO) (B).	
Doelstelling	De EGTS richt zich op het starten en uitvoeren van concrete samenwerkingsprojecten rond haven en economie, mobiliteit, natuur en recreatie, en wonen en leefbaarheid	
Bezoldiging	n.v.t.	
Aandeelhoudersstrategie	n.v.t.	
Verwacht financiële resultaat	Het resultaat over het boekjaar 2017 bedroeg € 23.805. Het verwachte resultaat over 2019 is nog niet bekend.	
Verwachte dividenduitkering	n.v.t.	
Verwacht financieel belang	Provincie Zeeland draagt in 2018 bij in werkingskosten secretariaat EGTS zijnde € 17.000. De begroting 2019 is nog niet ontvangen	
Eigen vermogen	Schatting per 1-1-2019	Schatting per 31-12-2019
	Niet bekend	Niet bekend
Vreemd vermogen	Schatting per 1-1-2019	Schatting per 31-12-2019
	Niet bekend	Niet bekend
Risico's	De Provincie voorziet geen risico's	

2.7 Grondbeleid

Provincie Zeeland gaat voor vrijwillige doelrealisatie in het landelijk gebied. Provinciale doelen in de opgaven zijn onder andere de afronding van het Natuur Netwerk Zeeland, waterdoelen, infrastructurele projecten en Natuurpakket Westerschelde. Om deze te realiseren, is het instrument kavelruilbureau van de Provincie in combinatie met een strategische grondbank in het leven geroepen. De benodigde omvang van 1.200 hectare wordt voor 800 hectare gefinancierd met het door PS beschikbaar gesteld krediet. De financiering van de overige 400 hectare is via het landbouw flankerend beleid van NPW geregeld. De gronden en gebouwen in de grondbank worden tijdelijk in pacht uitgegeven of verhuurd.

Beleid

Het integrale uitvoeringsbeleid op het gebied van vastgoed heeft PS op 30 september 2016 vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2016. De doelen zijn vastgelegd in de opgaven en vertaald in de middellange en lange termijnplanning. Uitgangspunt is vrijwilligheid. Prijsstelling van verwerving, vervreemding en de uitgifte is marktconform. Hierbij is in het landelijk gebied samenwerking met en tussen overheden cruciaal. Op grond van de wet heeft de provincie een regisserende rol en is belast met de uitvoering. In het stedelijk gebied is de rol van de provincie faciliterend. In 2019 starten we met de evaluatie van de Nota Grondbeleid.

Resultaten, winst en risico's

Voor de grondbank is een krediet beschikbaar gesteld van € 66 miljoen. De ruilgronden worden tegen historische kostprijs op de balans gezet. Bij verkoop ontstaat er een resultaat. Voor 2019 wordt er een positief resultaat verwacht. Dit resultaat wordt aan de algemene middelen toegevoegd. Uitzondering op deze algemene regel zijn de resultaten van percelen uit het Natuurakkoord. Die resultaten worden aan de bestemmingsreserve natuur toegevoegd. Uit voorzichtigheidsoogpunt zijn geen positieve resultaten in de begroting geraamd. Gronden verworven op projectlocatie komen direct ten laste van het betreffende projectbudget. Op dit moment is het risico op de grondportefeuille (gronden die in de grondbank zitten) zeer klein. Deze gronden zijn agrarische en blijven agrarisch. De opstallen in de grondbank hebben een hoger risicoprofiel. Jaarlijks wordt de kans op daling van de grondprijs ingeschat en wordt dit zo nodig in de begroting, bij de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing, in beeld gebracht. Op basis van deze inventarisatie kunnen er tijdig maatregelen worden genomen. Er zijn momenteel geen projecten waarvoor we risico's betreffende grondaankopen opnemen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Van de opstallen in de grondbank worden jaarlijks de actuele waarde vastgesteld en indien nodig een voorziening aangelegd.

Speerpunten

- Marktconforme prijsstelling
- Grondverwerving voor provinciale doelstellingen/projecten
- Kavelruilbureau Zeeland in combinatie met een grondbank en het beheer van deze gronden
- Vrijwilligheid, tenzij....
- Incidentele boekwinsten en verliezen binnen projectbegrenzing komen ten gunste dan wel ten laste van projectbudget
- Incidentele boekwinsten en verliezen komen ten gunste dan wel ten laste van de algemene middelen (behoudens winst ILG percelen)
- Start maken met de evaluatie nota grondbeleid
- Implementatie van het Aankoop Strategie Plan (ASP)

Opgaven 2019

- Opgaven 2019: 125 hectare: natuur, infra, water en overige doelen provincie waaronder Tractaatweg, Zanddijk, Absdale-hulst, N290, Waterdunen, 3e fase recreatieverdeelweg, uitvoeren heroriëntatieprocedure grond en gebouwen.*
- 12 kavelruilen
- 700 hectare landbouwstructuurverbetering
- Saldo € 200.000 inkomsten tijdelijk beheer

Beleidskader:

- Nota Grondbeleid 2016
- Convenant Natuurpakket Westerschelde

Provinciale opgaves:

- Omgevingsplan 2012-2018
- Natuurontwikkeling
- Water
- Investeringsagenda wegen

In 2019 wordt voor een nog betere beheersing van projecten (planning, bemensing en geld) gestart met de implementatie van het Aankoop Strategie Plan (ASP) voor nieuwe projecten. Hierbij wordt de opzet van het ASP Tractaatweg en de evaluatie ervan gebruikt als basis.

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

In 2005 is besloten tot een derde verdieping van de Westerschelde. In dat kader zijn ook afspraken met het Rijk gemaakt over de aanleg van 600 hectare nieuwe natuur. Wij hebben een uitvoerende rol bij de verwerving van gronden voor de zeshonderd hectare estuariëne natuurontwikkeling. Deze loopt via de overlopende passiva NPW. Zie ook de staat van reserves, voorzieningen en overlopende passiva in de bijlagen. Zie voor een nadere toelichting op NPW, programma 1 grote projecten.

Binnen het NPW project is een convenant met de ZLTO gesloten over het landbouw flankerend beleid. In dit kader hebben uw Staten en het ministerie van EZ ingestemd met het vormen van een tijdelijke grondbank NPW van circa 400 hectare (maximaal € 30 miljoen).

Tijdelijk beheer

Agrarische gronden, in bezit bij de provincie, worden jaarlijks tegen marktconforme prijzen verpacht. Dit levert inkomsten op. Aan het hebben en beheren van vastgoed zijn ook een aantal structurele lasten verbonden, zoals de kosten van waterschaps- en gemeentelijke belastingen van provinciale gebouwen, tracés van provinciale wegen en de fluctuerende lasten die verbonden zijn aan het verhandelen van ruilgronden (o.a. notaris, kadaster, taxaties, bodemonderzoeken). Daarnaast zijn er kosten verbonden aan de uitgifte. Uitgangspunt is dat er kostendekkend wordt gehandeld. Voor 2019 wordt een positief saldo van circa € 200.000 voorzien.

*De te realiseren doelstellingen met betrekking tot doelrealisatie, kavelruilen en landbouwstructuurversterking zijn gemiddelden en een inschatting van een jaarlijks te bereiken resultaat. Deze gemiddelden gaan uit van de doelstellingen in de nota grondbeleid.

3.0 Financiële begroting

3.1 Lasten en baten en toelichting per programma

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
01 Grote projecten	81.263	23.764	57.499	108.718	50.721	57.997	16.649	14.843	1.806
02 Fysieke leefomgeving	14.175	3.862	10.313	20.311	1.082	19.229	13.548	122	13.426
03 Natuur en platteland	24.832	2.132	22.700	27.240	3.547	23.692	27.736	3.557	24.179
04 Regionale economie	6.883	128	6.755	8.560	190	8.370	15.216	190	15.025
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	54.225	2.453	51.772	61.660	3.096	58.564	70.247	3.382	66.865
06 Culturele infrastructuur en monumenten	16.983	1.287	15.696	19.904	1.305	18.599	18.527	1.318	17.209
07 Bestuur	4.961	177	4.784	6.077	162	5.915	6.209	162	6.046
08 Klimaat en energie	-	-	-	-	-	-	7.164	184	6.980
Totaal programma's	203.322	33.803	169.519	252.470	60.104	192.366	175.295	23.758	151.537
Algemene dekkingsmiddelen	-725	176.623	-177.348	6.134	175.521	169.387	6.612	181.754	-175.142
Overhead	24.297	1.341	22.956	26.888	156	26.731	24.996	113	24.883
Heffing voor de vpb	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Resultaat voor bestemming	226.894	211.767	15.127	285.491	235.781	49.710	206.904	205.624	1.279
Toevoeging reserve	66.864	-	66.864	34.882	-	34.882	28.403	-	28.403
Onttrekking reserve	-	92.242	-92.242	-	84.592	84.592	-	29.682	-29.682
Resultaat na bestemming	293.758	304.009	-10.251	320.373	320.373	0	235.307	235.307	-0

Uitsplitsing per programma

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
01 Grote projecten	81.263	23.764	57.499	108.718	50.721	57.997	16.649	14.843	1.806
Toevoeging reserve	43.397	-	43.397	9.807	-	9.807	-	-	-
Onttrekking reserve	-	58.002	-58.002	-	41.874	41.874	-	-	-
Totaal programma 1	124.660	81.766	42.894	118.525	92.595	25.930	16.649	14.843	1.806

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
02 Fysieke leefomgeving	14.175	3.862	10.313	20.311	1.082	19.229	13.548	122	13.426
Toevoeging reserve	4.001	-	4.001	653	-	653	-	-	-
Onttrekking reserve	-	1.505	-1.505	-	6.030	6.030	-	4.422	-4.422
Totaal programma 2	18.176	5.367	12.809	20.964	7.112	13.852	13.548	4.544	9.004

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
03 Natuur en platteland	24.832	2.132	22.700	27.240	3.547	23.692	27.736	3.557	24.179
Toevoeging reserve	6.638	-	6.638	590	-	590	-	-	-
Onttrekking reserve	-	-1.596	1.596	-	4.358	4.358	-	452	-452
Totaal programma 3	31.470	536	30.934	27.829	7.905	19.924	27.736	4.009	23.727

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
04 Regionale economie	6.883	128	6.755	8.560	190	8.370	15.216	190	15.025
Toevoeging reserve	1.252	-	1.252	500	-	500	1.783	-	1.783
Onttrekking reserve	-	3.169	-3.169	-	991	991	-	3.096	-3.096
Totaal programma 4	8.135	3.297	4.838	9.060	1.181	7.879	16.998	3.287	13.712

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	54.225	2.453	51.772	61.660	3.096	58.564	70.247	3.382	66.865
Toevoeging reserve	3.061	-	3.061	5.389	-	5.389	-	-	-
Onttrekking reserve	-	16.505	-16.505	-	15.425	15.425	-	14.334	-14.334
Totaal programma 5	57.286	18.958	38.328	67.049	18.521	48.528	70.247	17.716	52.531

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
06 Culturele infrastructuur en monumenten	16.983	1.287	15.696	19.904	1.305	18.599	18.527	1.318	17.209
Toevoeging reserve	25	-	25	648	-	648	250	-	250
Onttrekking reserve	-	255	-255	-	1.323	1.323	-	325	-325
Totaal programma 6	17.008	1.542	15.466	20.552	2.627	17.924	18.777	1.643	17.134

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
07 Bestuur	4.961	177	4.784	6.077	162	5.915	6.209	162	6.046
Toevoeging reserve	30	-	30	82	-	82	-	-	-
Onttrekking reserve	-	51	51	-	367	367	-	100	-100
Totaal programma 7	4.991	228	4.865	6.159	529	5.630	6.209	262	5.946

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
08 Klimaat en energie	-	-	-	-	-	-	7.164	184	6.980
Toevoeging reserve	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal programma 8	-	-	-	-	-	-	7.164	184	6.980

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
Algemene dekkingsmiddelen	-725	176.623	-177.348	6.134	175.521	169.387	6.612	181.754	-175.142
Toevoeging reserve	8.459	-	8.459	17.213	-	17.213	26.371	-	26.371
Onttrekking reserve	-	14.454	-14.454	-	14.226	14.226	-	6.902	-6.902
Totaal programma algemene dekkingsmiddelen	7.734	191.077	-183.343	23.347	189.746	166.399	32.983	188.656	-155.673

(bedragen x € 1.000)

Programma	Lasten 2017	Baten 2017	Saldo 2017	Lasten 2018	Baten 2018	Saldo 2018	Lasten 2019	Baten 2019	Saldo 2019
Overhead	24.297	1.341	22.956	26.888	156	26.731	24.996	113	24.883
Toevoeging reserve	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve	-	-	-	-	-	-	-	50	-50
Totaal programma overhead	24.297	1.341	22.956	26.888	156	26.731	24.996	163	24.833

Totaal algemeen	293.757	304.112	-10.253	320.373	320.373	-	235.307	235.307	-
-----------------	---------	---------	---------	---------	---------	---	---------	---------	---

Toelichting lasten en baten per programma

Programma 01 Grote projecten

In 2017 en 2018 waren in dit programma 1 de investeringen en opgaven geraamd. In 2019 zijn hierin alleen nog de grote projecten opgenomen. De lasten van de opgaven zijn verdeeld over de betreffende programma's. De lasten zijn relatief laag omdat of de projecten ver zijn afgerond, bijvoorbeeld de N62 of er nog geen middelen zijn geraamd (Fietsvoetveer) danwel dat de lasten direct ten laste van de voorziening worden gebracht (Thermphos).

Programma 02 Fysieke leefomgeving

Belangrijkste posten betreffende deelnemersbijdrage aan de RUD, de lasten voor de Hotspot Breskens, de spoorwegmaatregelen Goes. De lasten bodemsaneringsgelden en de lasten van de PIW subsidie zijn overgeheveld naar programma 8 resp 5.

Programma 03 Landelijk gebied, natuur en landbouw

Belangrijkste posten betreffen het Kavelruilbureau, uitvoering van het natuurnetwerk, het natuurbeheer, PAS-maatregelen inclusief terrein behorende organisaties.

Programma 04 Regionale economie

Belangrijkste posten betreffen de bijdrage aan Impuls Zeeland, ontwikkelingen op het gebied van food en arbeidsmarkt en Campus Zeeland (JRC).

Programma 05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid

Belangrijkste posten betreffen de kapitaal- en beheerlasten van de Kanaalkruising Sluiskil, de N62 (Sloeweg en Tractaatweg), de onderhouds- en renovatiebudgetten voor de infrastructuur, budgetten voor openbaar vervoer inclusief de fast ferry en de lasten van de PIW-subsidies.

Programma 06 Culturele infrastructuur en monumenten

Belangrijkste posten betreffen de beschikbare budgetten voor gesubsidieerde instellingen op dit beleidsterrein en de restauratie van rijksmonumenten.

Programma 07 Bestuur

Belangrijkste posten betreffen de budgetten voor de ondersteuning van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten, Rekenkamer, uitvoering van de Rijkstaken van de CdK en voor samenwerkingsverbanden als de Scheldemondraad en het IPO en voor de lobby functie.

Programma 08 Klimaat en energie

In dit nieuwe programma zijn de lasten opgenomen van opgaven Klimaatadaptatie & Deltawateren en Energietransitie. Ook de lasten voor de aanpak bodemverontreiniging zijn nu in de programma opgenomen (in 2018 nog opgenomen in programma 2).

Algemene dekkingsmiddelen

Belangrijkste posten betreffen de baten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting, het provinciefonds, dividend Westerscheldetunnel. Eveneens worden hier de financieringslasten begroot.

Kosten van Overhead

De overheadkosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces, worden verantwoord in dit programma.

3.2 Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva

Totaal algemeen						
(bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
A Algemene reserve	Begin	-14.712	-11.017	-14.787	-15.773	-16.758
	Af	6.702	166	0	0	0
	Bij	-3.007	-3.936	-986	-986	-986
	Eind	-11.017	-14.787	-15.773	-16.758	-17.744
B Bestemmingsreserve (algemeen)	Begin	-122.962	-76.947	-71.899	-71.443	-79.047
	Af	81.957	31.860	28.662	23.723	27.192
	Bij	-35.942	-26.811	-28.207	-31.327	-34.103
	Eind	-76.947	-71.899	-71.443	-79.047	-85.957
C Voorzieningen	Begin	-53.653	-26.366	-16.057	-5.876	-4.945
	Af	27.853	10.709	10.522	1.211	831
	Bij	-567	-400	-341	-280	-254
	Eind	-26.366	-16.057	-5.876	-4.945	-4.368
D Overlopende passiva	Begin	-93.250	-61.540	-47.342	-27.830	-20.653
	Af	33.532	14.330	19.645	7.309	19.674
	Bij	-1.822	-133	-133	-133	-133
	Eind	-61.540	-47.342	-27.830	-20.653	-1.112

Totaal reserves, voorzieningen en overlopende passiva						
(bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Begin	-284.577	-175.870	-150.084	-120.921	-121.404
	Af	150.044	57.065	58.829	32.242	47.698
	Bij	-41.337	-31.279	-29.666	-32.725	-35.475
	Eind	-175.870	-150.084	-120.921	-121.404	-109.182

A. Algemene reserve						
(bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
00100 algemene reserve	Begin	-4.460	-11.017	-14.787	-15.773	-16.758
	Af	6.702	166	-	-	-
	Bij	-13.259	-3.936	-986	-986	-986
	Eind	-11.017	-14.787	-15.773	-16.758	-17.744
00110 alg reserve resultaat na bestemming	Begin	-10.253	-	-	-	-
	Bij	10.253	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-

B. Bestemmingsreserve						
(bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
00200 Bestemm.res.WSchelde+Sluiskiltunnel	Begin	-35.805	-30.921	-24.991	-18.868	-15.101
	Af	18.181	18.381	18.406	18.313	18.343
	Bij	-13.296	-12.452	-12.282	-14.546	-15.779
	Eind	-30.921	-24.991	-18.868	-15.101	-12.537
00207 dekk res verbouwing zeeuws museum	Begin	-3.804	-3.604	-3.404	-3.204	-3.004
	Af	200	200	200	200	200
	Eind	-3.604	-3.404	-3.204	-3.004	-2.804
00208 dekk res gistpoortgebouw	Begin	-2.038	-1.936	-1.834	-1.732	-1.631
	Af	102	102	102	102	102
	Eind	-1.936	-1.834	-1.732	-1.631	-1.529
00210 dekk res verbouwing pand schuytvlot	Begin	-3.424	-3.268	-3.113	-2.958	-2.802
	Af	155	155	155	155	155
	Eind	-3.268	-3.113	-2.958	-2.802	-2.647
00211 dekk res wegsteunpunt mauritsfort	Begin	-285	-190	-95	-	-
	Af	95	95	95	-	-
	Eind	-190	-95	-	-	-
00214 dekk res ff aanlandingavoorz.	Begin	-2.436	-2.283	-2.131	-1.979	-1.827
	Af	152	152	152	152	152

B. Bestemmingsreserve						
(bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Eind	-2.283	-2.131	-1.979	-1.827	-1.675
00215 dekk res ff gebouwen en terr.	Begin	-1.561	-1.469	-1.376	-1.284	-1.192
	Af	92	92	92	92	92
	Eind	-1.469	-1.376	-1.284	-1.192	-1.099
00216 dekk res wegstp 's Heerarendskerke	Begin	-2.000	-2.000	-1.933	-1.867	-1.800
	Af	-	67	67	67	67
	Eind	-2.000	-1.933	-1.867	-1.800	-1.734
00218 best reserve meerjarige projecten	Begin	-42.889	-12.929	-4.265	1.234	-191
	Af	36.920	8.987	5.817	6	3.486
	Bij	-6.960	-323	-317	-1.431	-424
	Eind	-12.929	-4.265	1.234	-191	2.872
00219 best reserve incid doelst 2015/2019	Begin	-922	-515	-128	-128	-
	Af	408	387	-	128	-
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-515	-128	-128	-	-
00220 best reserve natuur	Begin	-6.530	-6.530	-6.530	-6.530	-6.530
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-6.530	-6.530	-6.530	-6.530	-6.530
00221 bestemmingsres. investeringsagenda	Begin	-3.898	-776	-9.762	-20.735	-31.250
	Af	7.748	-	2.025	2.485	-
	Bij	-4.627	-8.986	-12.998	-13.000	-13.000
	Eind	-776	-9.762	-20.735	-31.250	-44.250
00222 Bestemmingsreserve MAR-kazerne	Begin	-2.776	-3.093	-3.593	-3.910	-4.226
	Bij	-317	-500	-317	-317	-317
	Eind	-3.093	-3.593	-3.910	-4.226	-4.543
00224 dekkingsreserve wegeninvesteringen	Begin	-	-3.407	-3.387	-3.367	-3.310
	Af	-	20	20	57	57
	Bij	-3.407	-	-	-	-
	Eind	-3.407	-3.387	-3.367	-3.310	-3.254
00225 Bestemmingsres afschr verbouw G	Begin	-1.500	-1.500	-1.450	-1.400	-1.350
	Af	-	50	50	50	50
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-1.500	-1.450	-1.400	-1.350	-1.300
00226 Dekkingsres afschr.N286landbouwrout	Begin	-	-500	-483	-467	-450
	Af	-	17	17	17	17
	Bij	-500	-	-	-	-
	Eind	-500	-483	-467	-450	-433
00227 Bestemmingsres.Zeeland in stroomvers	Begin	-12.805	-	-	-	-
	Af	12.805	-	-	-	-
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-
00228 Dekkingsres N652 recreatiev.schakel	Begin	-	-	9	18	26
	Af	-	9	9	9	9
	Eind	-	9	18	26	35
00229 Dekkingsres Nautische Centrale Vlissingen	Begin	-	-266	-239	-213	-186
	Af	-	27	27	27	27
	Bij	-266	-	-	-	-
	Eind	-266	-239	-213	-186	-160
00230 Bestemm.res invest.fonds Zeeland BV	Begin	-	-1.250	-2.500	-3.000	-3.000
	Bij	-1.250	-1.250	-500	-	-
	Eind	-1.250	-2.500	-3.000	-3.000	-3.000
00423 best reserve afwikkeling ILG	Begin	-291	-291	-291	-291	-291
	Eind	-291	-291	-291	-291	-291
00439 Voorz.gr. onderhoud kunstwerken nat	Af	4.067	2.344	1.068	1.308	3.858

B. Bestemmingsreserve (bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Bij	-4.067	-2.344	-1.068	-1.308	-3.858
00440 Bestemmingsres.onderh.bedrijfspanen	Begin	-	-220	-401	-764	-933
	Af	1.032	776	362	557	578
	Bij	-1.253	-956	-725	-725	-725
	Eind	-220	-401	-764	-933	-1.080

Totaal reserves (bedragen x € 1.000)						
	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Begin	-137.675	-87.964	-86.685	-87.215	-95.805
	Af	88.659	32.026	28.662	23.723	27.192
	Bij	-38.949	-30.747	-29.192	-32.313	-35.089
	Eind	-87.964	-86.685	-87.215	-95.805	-103.702

Structurele mutaties reserves (bedragen x € 1.000)						
	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Begin	-55.629	-53.428	-47.063	-40.686	-36.531
	Af	20.076	20.276	20.690	21.398	21.636
	Bij	-17.877	-13.911	-14.313	-17.241	-18.661
	Eind	-53.430	-47.063	-40.686	-36.529	-33.556

C. Voorzieningen (bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
00300 voorziening waterbeheer	Begin	-879	-903	-927	-951	-975
	Af	160	160	160	160	160
	Bij	-184	-184	-184	-184	-184
	Eind	-903	-927	-951	-975	-999
00308 voorziening wachtgelden psd	Begin	-4.477	-3.426	-2.560	-1.856	-1.414
	Af	1.116	930	766	489	387
	Bij	-64	-64	-62	-48	-42
	Eind	-3.426	-2.560	-1.856	-1.414	-1.069
00411 voorziening non activiteitsregeling	Begin	-8.905	-4.646	-2.178	-928	-415
	Af	4.578	2.619	1.346	562	284
	Bij	-318	-151	-96	-49	-28
	Eind	-4.646	-2.178	-928	-415	-159
00424 Voorziening waardeoverdr.GS Pensioen	Begin	-1.346	-1.346	-1.346	-1.346	-1.346
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-1.346	-1.346	-1.346	-1.346	-1.346
00428 Voorziening Thermphos	Begin	-38.045	-16.045	-9.045	-795	-795
	Af	22.000	7.000	8.250	-	-
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-16.045	-9.045	-795	-795	-795

Totaal voorzieningen (bedragen x € 1.000)						
	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Begin	-53.653	-26.366	-16.057	-5.876	-4.945
	Af	27.853	10.709	10.522	1.211	831
	Bij	-567	-400	-341	-280	-254
	Eind	-26.366	-16.057	-5.876	-4.945	-4.368

D. Overlopende passiva (bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
00313 OP Natuur Compensatie Westerschelde	Begin	-523	-	-	-	-
	Af	523	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-
00327 OP BDU brede doeluitkering	Begin	-4.435	-784	-639	-639	-639

D. Overlopende passiva		(bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Af	3.651	145	-	-	-
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-784	-639	-639	-639	-639
00342 OP Natuur Pakket Westerschelde	Begin	-71.155	-60.282	-46.229	-26.718	-19.541
	Af	28.879	14.053	19.512	7.176	19.541
	Bij	-18.006	-	-	-	-
	Eind	-60.282	-46.229	-26.718	-19.541	-
00359 OP Actief bodembeheer	Begin	-15	-15	-15	-15	-15
	Af	24	24	24	24	24
	Bij	-24	-24	-24	-24	-24
	Eind	-15	-15	-15	-15	-15
00360 OP Platform diffuse bronnen	Begin	-11	-	-	-	-
	Af	11	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-
00363 OP Vitaal Sloe/Kanaalzone 2012-2014	Begin	-97	-97	-97	-97	-97
	Af	-	-	-	-	-
	Bij	-	-	-	-	-
	Eind	-97	-97	-97	-97	-97
00375 OP N2000 beheerplan Voordelta (RMW)	Begin	-197	-	-	-	-
	Af	197	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-
00398 OP Natuurlijk Vitaal	Begin	-23	-23	-23	-23	-23
	Eind	-23	-23	-23	-23	-23
00400 OP Delta Water Award	Begin	-59	-59	-59	-59	-59
	Eind	-59	-59	-59	-59	-59
00416 OP Green Deal Biodiversiteit	Begin	-5	-5	-5	-5	-5
	Eind	-5	-5	-5	-5	-5
00422 OP n62 tractaatweg	Begin	-16.284	-	-	-	-
	Af	-	-	-	-	-
	Bij	16.284	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-
00425 OP lobbyist Den Haag	Begin	-85	-84	-84	-84	-83
	Af	109	109	109	109	109
	Bij	-109	-109	-109	-109	-109
	Eind	-84	-84	-84	-83	-83
00432 OP Zandsuppletie Roggenplaat	Begin	-137	-	-	-	-
	Af	137	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-
00435 OP kanaalpolder	Begin	-190	-190	-190	-190	-190
	Eind	-190	-190	-190	-190	-190
00437 OP BSB Milieusubsidie	Begin	-33	-	-	-	-
	Af	-	-	-	-	-
	Bij	33	-	-	-	-
	Eind	-	-	-	-	-

Totaal overlopende passiva		(bedragen x € 1.000)				
	Saldo	2018	2019	2020	2021	2022
	Begin	-93.250	-61.540	-47.342	-27.830	-20.653
	Af	33.532	14.330	19.645	7.309	19.674
	Bij	-1.822	-133	-133	-133	-133
	Eind	-61.540	-47.342	-27.830	-20.653	-1.112

Inleiding

Conform het Besluit begroting en verantwoording (BBV) dienen op de balans de reserves, voorzieningen en overlopende passiva toegelicht te worden, naar de aard en reden enerzijds en de wijzigingen in de stand anderzijds. De toelichting wordt per balanspost gegeven.

Het meerjarig verloop van de stand van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva is in het cijfermatig deel aangegeven.

In de regels af (onttrekking) en bij (toevoeging) is een opsomming gegeven van verplichtingen ten laste van de balansposten, waartoe Provinciale Staten reeds besloten hebben of welke in deze begroting vastgesteld worden.

Algemene toelichting

Hieronder volgt eerst een algemene toelichting op reserves, voorzieningen en overlopende passiva.

A. B. Reserves

Een reserve is een vermogensbestanddeel dat als eigen vermogen wordt aangemerkt. Reserves zijn vrij te besteden, tenzij de politiek aan een reserve een bestemming heeft gegeven. De bevoegdheid om te beschikken over de reserves ligt bij Provinciale Staten. Voorts mag aan een reserve rente worden toegerekend, maar de Provincie Zeeland heeft in de financiële verordening 2017 besloten dit niet te doen.

Met ingang van 2004 is het BBV provincies en gemeenten van toepassing. Dit besluit schrijft voor dat mutaties in reserves uitsluitend via resultaatbestemming mogen plaatsvinden. Dit betekent dat elk voorstel tot wijziging van de lasten van een programma, dat gedekt wordt middels een beschikking over een (bestemmings)reserve ter goedkeuring wordt voorgelegd aan Provinciale Staten. Op deze manier is de bevoegdheid over de bestemming van de reserves door Provinciale Staten geborgd.

Onder het eigen vermogen zijn de algemene reserve en de bestemmingsreserves opgenomen. Voor het vrije deel van de algemene reserve kan het provinciaal bestuur nog een nadere bestemming bepalen. Bestemmingsreserves zijn reserves waaraan Provinciale Staten al een bestemming hebben gegeven.

Als besloten wordt dat projecten later in de tijd uitgevoerd worden of eerder in uitvoering komen dan oorspronkelijk begroot en daarbij verschuiven over de jaargrens, dan worden deze kredieten met instemming van Provinciale Staten van het ene naar het andere jaar budgetneutraal overgeboekt via de algemene reserve (de toevoeging en onttrekking zijn per saldo van gelijke omvang).

C. Voorzieningen

Een voorziening is een vermogensbestanddeel dat als vreemd vermogen wordt aangemerkt. Voorzieningen zijn niet vrij te besteden. Op grond van artikel 44 van het Besluit Begroting en Verantwoording moeten – en in enkele gevallen mogen – voorzieningen gevormd worden door Gedeputeerde Staten volgens bepaalde criteria:

- 1a. Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs is in te schatten;
- 1b. Op de balansdatum bestaande risico's voor verplichtingen en verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- 1c. Gelijkmatiger verdelen van de lasten;
2. Niet bestede bijdragen van derden voor een specifiek doel (derde is niet een Europees of Nederlands overheidslichaam).

Aan een voorziening mag geen rente worden toegerekend. Behalve wanneer de berekening van een voorziening gebaseerd is op contante waarde, dan wordt er jaarlijks wel rente toegevoegd aan de voorziening.

Het kenmerkende van een voorziening is dat de omvang van een voorziening altijd even hoog moet zijn als de verplichting of het ingeschatte risico. Beleidsuitgangspunt met betrekking tot voorzieningen is dat jaarlijks de hoogte en de noodzaak van handhaving van de voorzieningen worden beoordeeld en eventueel middels een toevoeging of onttrekking aangepast via een begrotingswijziging in de exploitatie.

D. Overlopende passiva

Een overlopende passiva is een vermogensbestanddeel dat als vreemd vermogen wordt aangemerkt. Overlopende passiva zijn niet vrij te besteden.

Voor ontvangen voorschotbedragen van een Europees of Nederlands overheidslichaam met een specifiek bestedingsdoel is het BBV per 1 januari 2008 aangepast in artikel 44 lid 2 en uitgebreid met artikel 49 en 40a en 52a. Hierin worden deze ontvangsten nu als overlopende passiva verantwoord.

Het BBV schrijft voor dat baten en lasten slechts eenmaal op een programma mogen worden gepresenteerd op basis van het uitgavenpatroon. Dit betekent dat lasten (uitgaven) en wijzigingen in de lasten (uitgaven) uit de overlopende passiva in de exploitatie worden voorgelegd ter goedkeuring aan Provinciale Staten met direct ook een bate mutatie van

gelijke omvang. Inkomsten (kas ontvangsten) worden direct op de balans geboekt en zijn niet meer zichtbaar in de programma's.

Aan een overlopende passiva mag geen rente worden toegerekend. Alleen als het in de subsidie-beschikking door het Rijk voorgeschreven is wordt er jaarlijks een 'inflatiecorrectie' toegevoegd aan de overlopende passiva om de overlopende passiva middelen op contante waarde te houden. De berekening van deze 'inflatiecorrectie' wordt toegepast zoals in de individuele beschikking is aangegeven.

A. Algemene reserve

00100 Algemene Reserve

Op de algemene reserve wordt het beschikbare eigen vermogen verantwoord. Provinciale Staten kunnen een deel ervan oormerken. Veelal wordt een bestemmingsreserve gevormd. Op dit moment zijn er geen oormerken aangebracht. Het vrije, niet geormerkte deel maakt deel uit van de weerstandscapaciteit (zie paragraaf 2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing).

De Algemene Reserve bedraagt per 1 januari 2018 € 4,5 miljoen, deze stijgt naar € 17,7 miljoen in 2022.

00110 Algemene Reserve rekeningresultaat na bestemming

Het rekeningresultaat van het vorig rekening jaar is het beginsaldo. Bij het vaststellen door Provinciale Staten van de bestemming van het rekeningresultaat in mei van het daaropvolgende jaar wordt het afgeboekt en aan de bestemming toegevoegd.

B. Bestemmingsreserves

00200 Bestemmingsreserve Sluiskiltunnel

In het kader van de investeringen in de Sluiskiltunnel is, uit de voor de aanleg van de tunnel beschikbaar gestelde middelen, een bestemmingsreserve gevormd. In eerste instantie werden de investeringen in de Sluiskiltunnel rechtstreeks onttrokken aan deze reserve. Per 1 januari 2014 is besloten de investeringen in de tunnel niet langer rechtstreeks te onttrekken aan deze reserve, maar deze te activeren op de balans en in 10 jaar (bij gereedkomen van de tunnel) af te schrijven.

Aan de reserve wordt jaarlijks het ontvangen dividend van de NV Westerscheldetunnel toegevoegd. De onttrekkingen aan deze reserve bestaan uit afschrijving- en rentelasten en de onderhouds- en verzekeringslasten van de Sluiskiltunnel.

00218 Bestemmingsreserve meerjarige projecten

Op basis van besluitvorming in het kader van overboeken kredieten waren in de afgelopen jaren toevoegingen en onttrekkingen opgenomen in het saldo van de algemene reserve. Om de presentatie en rubricering van deze toevoegingen en onttrekkingen te verbeteren, is met de zomernota 2015 de bestemmingsreserve meerjarige projecten gevormd. Het overboeken van kredieten geschiedt nu door het onttrekken en toevoegen aan de bestemmingsreserve meerjarige projecten, zodat een juist beeld blijft bestaan over het verloop van de algemene reserve.

00219 Bestemmingsreserve incidentele doelstellingen

In de bestemmingsreserve Incidentele doelstellingen 2015-2019 zijn de financiële middelen voor de concreet geformuleerde ambities uit het coalitieakkoord gereserveerd. Deze reserve is gevormd door de besluitvorming in de zomernota 2015 en wordt volledig aangewend in deze coalitieperiode.

00220 Bestemmingsreserve natuur

Bij het behandelen van de bestemming van het rekeningsaldo 2015 is besloten om van de incidentele boekwinst op de grondtransacties een bestemmingsreserve natuur te vormen omdat dit transacties betroffen waarop afspraken uit het Natuurakkoord en de Bestuursovereenkomst Grond (december 2013) van toepassing zijn. Om invulling te kunnen geven aan deze afspraken is het nodig om het saldo van deze transacties te reserveren en deze verwerkingswijze te blijven hanteren tot alle hectares volledig zijn verkocht/geruimd tot uiterlijk 2027.

00221 Bestemmingsreserve investeringsagenda

In de voorjaarsnota 2016 is besloten om een bestemmingsreserve te vormen om ruimte te maken voor een aantal grotere investeringen die voor Zeeland nodig zijn. Het realiseren van voldoende investeringsruimte is nodig om (co)financiering te kunnen leveren voor grootse kansen die zich voordoen, ook als we nog niet precies weten hoe groot de provinciale moet zijn en wat de bijdrage van anderen is. Primair voor Campus Zeeland, de investeringen in de Zuidwestelijke delta, economische innovatie, impuls bedrijventerreinen en wegeninvesteringen. Voor dergelijke investeringen is voor de periode 2017-2019 € 28,5 miljoen gereserveerd in de bestemmingsreserve investeringsagenda.

Bestedingen ten laste van deze investeringsruimte worden voorgelegd aan Provinciale Staten.

00222 Bestemmingsreserve MAR-kazerne

In 2016 is de bestemmingsreserve Marinierskazerne gevormd. Deze bestemmingsreserve wordt jaarlijks gevoed zodat na 30 jaar voldoende middelen beschikbaar zijn om de gevolgen van de dan opnieuw af te sluiten erpachtovereenkomst met het Rijk te kunnen dekken.

00227 Bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling (ZIS)

In december 2017 is de bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling gevormd om het investeringsprogramma "Zeelan in stroomversnelling" uit te voeren.

00230 Bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV

Bij de voorjaarsnota 2018 is besloten de bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV te vormen. De bestemmingsreserve is gevormd om eventuele afwaarderingen van het investeringsfonds Zeeland BV af te dekken.

00423 Bestemmingsreserve afwikkeling ILG

In 2014 is vanuit het positieve rekeningresultaat een bestemmingsreserve voor de afwikkeling van de regeling Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) gevormd. Jaarlijks worden aan deze bestemmingsreserve de lasten van de afwikkeling van de ontvangen ILG-gelden gebracht.

00439 Bestemmingsreserve groot onderhoud kunstwerken nat

Bij de behandeling van de Zomernota 2017 is besloten om voor het groot onderhoud aan natte kunstwerken een bestemmingsreserve te vormen zodat de onderhoudslasten gelijkmatig over de jaren verdeeld worden. Jaarlijks wordt aan deze reserve gedoteerd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

00440 Bestemmingsreserve groot onderhoud bedrijfsgebouwen

In de Voorjaarsnota 2018 is het voorstel gedaan om een bestemmingsreserve groot onderhoud gebouwen in te stellen. Jaarlijks wordt aan deze reserve gedoteerd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

Bestemmingsreserves dekking kapitaallasten

Vanuit het BBV dienen investeringen in economische activa geactiveerd te worden en dient de afschrijvingslast jaarlijks in de exploitatierekening geboekt te worden. Het provinciaal beleid is erop gericht zo weinig mogelijk structureel beslag op middelen te leggen. Om deze afschrijvingslasten direct te dekken op het moment van besluit tot investering, is in het jaar van besluit een dekkingsreserve gevormd van gelijke omvang als het investeringskrediet. Op deze manier wordt de budgettaire ruimte in de toekomst niet belast. Er zijn dekkingsreserves gevormd voor onderstaande investeringen.

00207 Bestemmingsreserve verbouwing Zeeuws Museum

De verbouwing van het Zeeuws Museum is in 2007 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00208 Bestemmingsreserve Gistpoortgebouw

De verbouwing van het Gistpoortgebouw is in 2009 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00210 Bestemmingsreserve verbouwing pand Schuytvlot

De verbouwing van het pand Schuytvlot is in 2010 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00211 Bestemmingsreserve wegsteunpunt Mauritsfort

Vanuit de wegenoverdracht is in 2008 deze Bestemmingsreserve gevormd (zie bijlage 1 activiteit 00048). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00214 Bestemmingsreserve Fast Ferry aanlandingsvoorzieningen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding (WOV) is voor de investering van de Fast Ferry aanlandingsvoorziening een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4^e begrotingswijziging 2009). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00215 Bestemmingsreserve Fast Ferry gebouwen en terreinen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding is voor de investering van de Fast Ferry gebouwen en terreinen een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4^e begrotingswijziging 2009). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00216 Bestemmingsreserve wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke

In verband met de investering van een nieuw te bouwen wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke/Eindewege is een bestemmingsreserve gevormd. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00225 Bestemmingsreserve afschrijving verbouwing gebouw G

In verband met de investering in de verbouwing van gebouw G is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00026 Bestemmingsreserve afschrijving N286 landbouwroute

In verband met de investering in de N286 landbouwroute is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00228 Bestemmingsreserve recreatieverdeelweg schakel

In verband met de investering in de N652 recreatieverdeelweg schakel is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

00229 Bestemmingsreserve modernisering nautische centrale Vlissingen

In verband met de investering in de nautische centrale Vlissingen is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

C. Voorzieningen

Voorzieningen conform artikel 44.2 C BBV

Voorziening middelen derden met specifiek bestedingsdoel.

00300 Voorziening waterbeheer

De leges voor de waterheffing worden jaarlijks toegevoegd en de uitgaven in verband met de compensatie van de negatieve effecten van deze wateronttrekkingen en die geen gelijkmatig patroon vertonen per jaar worden hieruit betaald. In de meerjarenbegroting worden de uitgaven voor de op handen zijnde gerelateerde projecten onttrokken aan de voorziening.

Voorzieningen conform artikel 44 lid 1a BBV

Op bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten.

00308 Voorziening wachtgelden PSD

De voorziening is gevormd voor de (wachtgeld)verplichtingen van ex-PSD-ers na de opheffing van de PSD in 2003. Bij het beëindigen van de PSD heeft het Rijk de sanering afgekocht en zijn voor de wachtgelden deze middelen, aangevuld met provinciale middelen, op contante waarde toegevoegd aan deze voorziening. De voorziening komt voort uit het sociaal plan waarin de provincie garant staat voor een aanvulling op het inkomen tot een bepaald niveau.

Voor het bepalen van de wachtgeldrechten is gebruik gemaakt van de basisgegevens per wachtgelder, zoals deze ook worden gebruikt door Loyalis, de uitvoerende instantie voor de wachtgelden. Daarnaast op de inzichten die de bemiddelingscommissie heeft van de neveninkomsten nu en in de toekomst. De rentecomponent, de inflatie en het prijspeil van de berekening is in overeenstemming met het meerjarig besluit. De rechten zijn gebaseerd op de opheffingsdatum PSD van 18 maart 2003.

De uitkering wachtgelden als aanvulling op andere inkomsten wordt jaarlijks onttrokken en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening. Deze is gelijk aan de renteopbrengst van de uitgezette middelen.

00411 Voorziening non activiteitsregeling 2013

In 2012 is besloten om in het kader van de organisatieontwikkeling een Non-activiteitsregeling 2013 (NAR) in te stellen voor werknemers die op 1 januari 2013 ouder zijn dan 57 jaar. Voor de kosten van niet actief personeel in de komende jaren is een voorziening gevormd.

De hoogte van deze voorziening is bepaald door de basisgegevens van alle deelnemers te bepalen en deze te waarden tegen de netto contante waarde. De salarisbetalingen worden jaarlijks onttrokken aan de voorziening en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening met dezelfde uitgangspunten als bij de voorziening wachtgelden PSD.

00424 Voorziening waardeoverdracht GS-pensioen

Voor de wachtgeld- en pensioenverplichtingen aan oud-leden Gedeputeerde Staten en hun echtgenotes en kinderen, is in 2013 een voorziening overeenkomstig aangelegd. Eventuele afkoopsommen van voormalige bestuurders die verschuldigd zijn bij de overdracht van de pensioenafspraken naar pensioenfondsen of andere overheden, worden ten laste van deze voorziening gebracht.

00428 Voorziening Thermphos

Provinciale Staten hebben op 26 september 2014 ingestemd met het voorstel om voor de kosten van de sanerings-BV de voorziening Thermphos in te stellen. Eind 2017 bedroeg de voorziening € 37 miljoen. De geraamde onttrekking 2018 bedraagt € 22 mln, 2019 € 7 mln en 2020 € 8 mln.

D. Overlopende passiva

Voor iedere specifieke doeluitkering (subsidie) van een Europees of Nederlands overheidslichaam wordt een overlopende passiva aangelegd. De kasontvangsten worden direct aan de balans toegevoegd. De onttrekkingen vinden plaats aan de hand van de uitgavenraming van de provincie binnen de projectperiode en lopen via de lasten en baten in de exploitatie. Aan het eind van de projectperiode is het saldo van de overlopende passiva nul.

De belangrijkste specifieke doeluitkeringen betreffen:

00327 Brede Doel Uitkering (BDU)

Vanaf 2016 is de BDU verkeer en vervoer gedecentraliseerd en overgeheveld naar de provincie- en gemeentefondsen. Het resterende saldo van de BDU blijft beschikbaar voor de provincie voor toekomstige uitgaven ten behoeve van infrastructuur projecten.

00342 Natuur Pakket Westerschelde (NPW)

Voor de uitvoering van het project Natuurpakket Westerschelde (NPW) hebben we een bijdrage van het Rijk ontvangen. De uitgaven voor de uitvoering van dit project worden ten laste van deze post gebracht.

De overige projecten worden binnen de projectperiode uitgevoerd.

Het totaal saldo van de overlopende passiva gaat van € 61,5 miljoen eind 2018 naar ongeveer € 1,1 miljoen eind 2022.

3.3 Investeringskredieten

(bedragen x €1000)							
Activiteit code	Omschrijving van de investering	Totaal krediet	Uitgaven t/m 2018	Restant krediet per 31-12-2018	Uitgaven 2019	Restant krediet per 31-12-2019	Uitgaven na 2019
Investering met een economisch nut							
Gebouwen							
00062	wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke	2.000	2.000	-	-	-	-
00074	verbouwing g	2.715	2.715	-	-	-	-
machines apparaten installaties							
00093	investeringskrediet mobiele telefonie	360	-	360	360	-	-
overige materiële vaste activa							
00067	marinierskazerne Vlissingen	15.000	11.239	3.761	2.286	1.475	-
Totaal investering met een economisch nut		20.075	15.954	4.121	2.646	1.475	-
Investering openbare ruimte met maatschappelijk nut							
grond- weg en waterbouwkundige werken							
00069	sloeweg	13.412	24.211	-10.799	-	-10.799	-10.799
00070	tractaatweg	10.917	10.917	-	-	-	-
00073	sloeweg fase 2	15.900	15.900	-	-	-	-
00076	n286landbouwroute rondweg poortvliet	500	500	-	-	-	-
00079	N673 zanddijk	1.100	1.100	-	-	-	-
00080	investeringskre n290 f1 rotonde othe	1.100	1.100	-	-	-	-
00081	n652 recreatieverdeelweg schakel	265	265	-	-	-	-
00082	investeringskre oude rijksweg	600	600	-	-	-	-
00086	fietsvoorz oud vosbroekseweg	262	262	-	-	-	-
00087	investeringskrediet moderniseringncv	266	266	-	-	-	-
Totaal investering openbare ruimte met maatschappelijk nut		30.910	30.910	-	-	-	-

3.4 2019 en meerjarenperspectief per doelstelling

In het overzicht "Meerjarenperspectief worden de geraamde lasten en baten en het saldo hiervan weergegeven voor 2019 tot en met 2022. De cijfers zijn gepresenteerd per programma en per doelstelling.

01 Grote projecten													(bedragen x € 1.000)	
Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022			
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal		
010101	Sloeweg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
010102	Tractaatweg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
010103	Waterdunen Natuurpakket Westerschelde	348	72	275	112	0	112	84	0	84	84	0	84	
010105	MAR-kazerne	618	618	0	801	618	183	801	618	183	801	618	183	
010106	Thermphos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
019999	Ambtelijke inzet	1.531	0	1.531	1.537	0	1.537	1.518	0	1.518	1.518	0	1.518	
Totaal		16.649	14.843	1.806	22.029	20.198	1.832	9.580	7.794	1.786	21.945	20.160	1.786	

02 Fysieke leefomgeving													(bedragen x € 1.000)	
Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022			
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal		
020101	Voorbereiding Omgevingswet	369	24	345	343	24	319	293	24	269	242	24	218	
020102	Kwaliteitskust Goed woon- en werkklimaat	3.272	0	3.272	2.241	0	2.241	2.175	0	2.175	2.175	0	2.175	
020103	Ambtelijke inzet	7.210	98	7.113	5.709	98	5.612	5.812	98	5.715	5.576	98	5.479	
029999	Ambtelijke inzet	2.697	0	2.697	2.707	0	2.707	2.675	0	2.675	2.674	0	2.674	
Totaal		13.548	122	13.426	11.001	122	10.879	10.955	122	10.834	10.668	122	10.547	

03 Natuur en platteland													(bedragen x € 1.000)	
Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022			
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal		
030101	Natuurontwikkeling	4.749	2.537	2.212	3.285	1.026	2.259	3.092	1.026	2.066	3.092	1.026	2.066	
030102	Natuurbeheer	13.118	800	12.318	12.411	800	11.611	12.282	0	12.282	12.282	0	12.282	
030103	Natuurherstel	3.565	0	3.565	6.861	0	6.861	3.310	0	3.310	3.310	0	3.310	
030104	Natuurbescherming	897	220	677	753	293	460	501	293	208	501	293	208	
030105	Natuurverbreding/beleving Duurzame toekomstgerichte landbouw	2.349	0	2.349	2.349	0	2.349	2.539	0	2.539	1.936	0	1.936	
030106	Ambtelijke inzet	306	0	306	306	0	306	306	0	306	306	0	306	
039999	Ambtelijke inzet	2.753	0	2.753	2.763	0	2.763	2.730	0	2.730	2.730	0	2.730	
Totaal		27.736	3.557	24.179	28.727	2.119	26.608	24.761	1.319	23.442	24.158	1.319	22.839	

04 Regionale economie													(bedragen x € 1.000)	
Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022			
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal		
040101	Arbeidsmarkt	345	0	345	345	0	345	345	0	345	345	0	345	
040102	Concurrentiepositie food Acquisitie en regionale samenwerking	1.443	13	1.430	1.443	13	1.430	1.443	13	1.430	1.443	13	1.430	
040103	Campus Zeeland Innovatie - infrastructuur en - fondsen	3.261	28	3.233	3.261	28	3.233	2.955	28	2.927	2.955	28	2.927	
040104	Zichtbaar Zeeland	1.559	0	1.559	1.545	0	1.545	2.475	0	2.475	0	0	0	
040105	Ambtelijke inzet	2.117	150	1.967	1.092	150	942	755	150	605	606	0	606	
040106	Ambtelijke inzet	2.478	0	2.478	2.729	0	2.729	2.490	0	2.490	2.803	0	2.803	
049999	Ambtelijke inzet	4.012	0	4.012	4.027	0	4.027	3.979	0	3.979	3.979	0	3.979	
Totaal		15.216	190	15.025	14.441	190	14.250	14.442	190	14.251	12.130	40	12.090	

05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid													(bedragen x € 1.000)
		2019			2020			2021			2022		
Doelstelling		Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal
050101	Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen	30.425	381	30.044	27.020	381	26.639	27.394	381	27.013	26.517	473	26.044
050102	Bereikbaarheid voor de mensen	24.009	2.257	21.752	23.811	2.276	21.535	23.795	2.276	21.519	23.730	2.276	21.453
050103	Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers	765	0	765	765	0	765	765	0	765	765	0	765
050104	Goede bereikbaarheid voor bedrijven bezoekers en bewoners	306	0	306	306	0	306	306	0	306	306	0	306
050105	Wegeninvesteringen	3.700	745	2.955	2.727	0	2.727	2.764	0	2.764	2.764	0	2.764
050106	Impuls bedrijventerreinen	326	0	326	0	0	0	0	0	0	0	0	0
050107	Maatschappelijk initiatief versterken	3.936	0	3.936	3.156	0	3.156	2.293	0	2.293	2.293	0	2.293
050108	Concurrentiepositie logistiek	112	0	112	112	0	112	112	0	112	112	0	112
050109	Ruimtelijke kwaliteit versterken	61	0	61	61	0	61	61	0	61	61	0	61
059999	Ambtelijke inzet	6.608	0	6.608	6.632	0	6.632	6.553	0	6.553	6.553	0	6.553
Totaal		70.247	3.382	66.865	64.591	2.657	61.934	64.044	2.657	61.387	63.101	2.749	60.351

06 Culturele infrastructuur en monumenten													(bedragen x € 1.000)
		2019			2020			2021			2022		
Doelstelling		Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal
060101	Culturele infrastructuur	14.782	1.318	13.464	14.623	1.318	13.305	17.383	1.318	16.065	14.788	1.318	13.470
060102	Cultureel erfgoed	2.359	0	2.359	2.273	0	2.273	405	0	405	2.273	0	2.273
060103	Kunsten	386	0	386	386	0	386	4	0	4	386	0	386
060104	(Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie jongeren	479	0	479	479	0	479	5	0	5	479	0	479
069999	Ambtelijke inzet	520	0	520	522	0	522	516	0	516	516	0	516
Totaal		18.527	1.318	17.209	18.285	1.318	16.967	18.313	1.318	16.995	18.443	1.318	17.125

07 Bestuur													(bedragen x € 1.000)
		2019			2020			2021			2022		
Doelstelling		Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal
070101	Sterk provinciaal bestuur	1.796	54	1.743	1.656	54	1.603	1.639	54	1.585	1.654	54	1.601
070102	Herkenbaar en samenwerkend bestuur	1.077	109	968	1.025	109	916	1.022	109	913	974	109	865
070103	Interbestuurlijk toezicht	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
079999	Ambtelijke inzet	3.336	0	3.336	3.347	0	3.347	3.332	0	3.332	3.332	0	3.332
Totaal		6.209	162	6.046	6.027	162	5.865	5.993	162	5.831	5.961	162	5.798

08 Klimaat en energie													(bedragen x € 1.000)
		2019			2020			2021			2022		
Doelstelling		Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal
080102	Deltawateren	10	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
080103	Energietransitie	2.147	0	2.147	1.820	0	1.820	1.820	0	1.820	1.820	0	1.820
080104	Water en bodem met kwaliteit	2.517	184	2.333	2.670	184	2.486	1.943	184	1.759	1.943	184	1.759
089999	Ambtelijke inzet	2.490	0	2.490	2.500	0	2.500	2.470	0	2.470	2.469	0	2.469
Totaal		7.164	184	6.980	6.990	184	6.806	6.233	184	6.049	6.233	184	6.049

90 Algemene dekkingsmiddelen

(bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022		
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	
900101 Opcen motorrijtuigenbelasting	0	43.473	-43.473	0	43.473	-43.473	0	43.473	-43.473	0	40.140	-40.140	
900102 Provinciefonds	1.477	119.076	117.598	981	123.955	122.974	2.372	125.563	123.192	2.314	129.604	127.290	
900103 Dividend	0	12.452	-12.452	0	12.282	-12.282	0	14.546	-14.546	0	15.779	-15.779	
900104 Saldo van de financieringsfunctie	3.615	86	3.528	3.839	66	3.773	3.729	49	3.681	3.143	34	3.109	
900105 Budgettaire ruimte	1.502	0	1.502	11.208	0	11.208	3.959	0	3.959	11.540	0	11.540	
900106 Onvoorzien inclusief stelposten	-250	0	-250	-250	0	-250	-250	0	-250	-250	0	-250	
900107 Overige inkomsten	0	6.667	-6.667	0	6.667	-6.667	0	0	0	0	0	0	
909999 Ambtelijke inzet	269	0	269	270	0	270	267	0	267	267	0	267	
Totaal	6.612	181.754	175.142	16.048	186.443	170.395	10.076	183.632	173.555	17.013	185.557	168.543	

96 Overhead

(bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022		
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	
960101 Personeel	19.104	0	19.104	18.887	0	18.887	18.702	0	18.702	18.712	0	18.712	
960102 Huisvesting en facilitaire zaken	2.215	107	2.107	1.902	107	1.795	2.093	107	1.985	1.853	107	1.745	
960103 ICT	3.007	5	3.002	3.009	5	3.004	2.768	5	2.763	2.651	5	2.646	
960104 Overige overhead	670	0	670	1.037	0	1.037	940	0	940	959	0	959	
Totaal	24.996	113	24.883	24.836	113	24.723	24.503	113	24.391	24.175	113	24.063	

98 Mutatie reserves

(bedragen x € 1.000)

Doelstelling	Lasten	2019			2020			2021			2022		
		Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	Lasten	Baten	Totaal	
980198 Algemene reserve programma 1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
980199 Bestemmingsreserve programma 1	0	0	0	87	1.071	-983	87	182	-94	0	54	-54	
980299 Bestemmingsreserve programma 2	0	4.422	-4.422	0	247	-247	66	-14	80	303	89	214	
980399 Bestemmingsreserve programma 3	0	452	-452	0	2.597	-2.597	0	0	0	0	0	0	
980499 Bestemmingsreserves programma 4	1.783	3.096	-1.314	817	0	817	317	0	317	317	0	317	
980599 Bestemmingsreserve programma 5	0	14.334	-14.334	0	14.972	-14.972	1.278	13.696	-12.418	0	17.226	-17.226	
980699 Bestemmingsreserves programma 6	250	325	-75	250	160	90	0	140	-140	0	200	-200	
980799 Bestemmingsreserves programma 7	0	100	-100	0	50	-50	0	0	0	0	0	0	
989098 Algemene reserve algemene dekkingsmiddelen	3.936	166	3.770	986	0	986	986	0	986	986	0	986	
989099 Bestemmingsreserves algemene dekkingsmiddelen	22.435	6.736	15.699	25.985	8.447	17.538	28.271	8.361	19.910	29.625	5.715	23.911	
989699 Bestemmingsreserve programma 96	0	50	-50	0	50	-50	0	50	-50	0	50	-50	
Totaal	28.403	29.682	-1.279	28.125	27.595	530	31.005	22.415	8.590	31.230	23.334	7.896	
(bedragen x € 1.000)													
Totaal	235.307	235.307	-0	241.100	241.100	0	219.905	219.905	0	235.057	235.057	0	

3.5 Uiteenzetting van de financiële positie

Toelichting op de ramingen uit de begroting en de meerjarenraming

De ramingen van de posten uit zowel de begroting als uit het meerjarenperspectief zijn gebaseerd op:

- Ervaringscijfers uit eerdere begrotingen en jaarrekeningen
- Lopende beleidsnota's
- Separate statenvoorstellen inclusief de bijlagen
- Geactualiseerde grondexploitaties (GREX)
- Circulaires van de rijksoverheid

In hoofdstuk 3.1 wordt het gerealiseerde bedrag van het begrotingjaar 2017 gepresenteerd, het geraamde bedrag van het begrotingsjaar 2018 tot en met de 8e begrotingswijziging en het geraamde bedrag voor het begrotingsjaar 2019, waar ook een toelichting op de belangrijkste mutaties wordt gegeven.

EMU Saldo

In het bestuurlijk overleg is stilgestaan bij het feit dat wij als overheidslagen een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om te investeren in tal van maatschappelijke opgaven om noodzakelijke transitie te realiseren. Veel van deze opgaven zijn ook benoemd in het IBP. Iedere overheidslaag is daarbij verantwoordelijk voor een gezonde financiële ontwikkeling binnen de specifieke kaders die daarvoor gelden, zoals het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en het nationale begrotingsbeleid. Samen zijn de overheden verantwoordelijk voor gezonde overheidsfinanciën van Nederland als geheel.

Op 23 mei 2018 hebben het Rijk en de koepelorganisaties van decentrale overheden, VNG, IPO en UWV, in lijn met het Regeerakkoord en de afspraken in het Interbestuurlijk programma (IBP), overeenstemming bereikt over hun aandeel in het EMU-tekort. In het bestuurlijk overleg financiële verhoudingen zijn we een EMU-norm van -0,4 procent van het bruto binnenlands product (bbp) overeengekomen voor de periode 2019-2022.

Na overleg met de koepelorganisaties van de decentrale overheden heeft de staatssecretaris van Financiën een onderverdeling naar overheidslaag voor de periode 2019-2022 vastgesteld. Deze onderverdeling wordt in de septembercirculaire van het provinciefonds doorvertaald naar individuele referentiewaarde per individuele provincies. De individuele referentiewaarde voor 2019 is dus nog niet bekend maar omdat volgens onderstaand overzicht er vanaf 2019 geen sprake is van een overschrijding zullen we onder de referentiewaarde blijven. Voor 2018 is wel sprake van een aanzienlijke EMU overschrijding. Deze wordt voornamelijk veroorzaakt door investeringen in de Sloeweg en Tractaatweg en uitgaven ten laste van de bestemmingsreserve meerjarige projecten.

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

Met ingang van de CAO 2012-2015 voor provincieambtenaren is een einde gekomen aan de vakantiegeldregeling die jaarlijks in mei voor de afgelopen twaalf maanden tot uitbetaling kwam. Hieruit volgt daarom niet langer een "jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume".

Hoewel voor de zittende en toekomstige gedeputeerden een nieuwe pensioenregeling (APPA /Algemene Pensioenvoorziening Politiek Ambtsdragers) in werking is getreden die wordt ondergebracht bij het ABP (Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds) wordt aan een aantal oud gedeputeerden en hun nabestaanden nog steeds een maandelijks (pensioen)uitkering verstrekt. Het gaat hierbij om een jaarlijks bedrag van rond de € 0,3 miljoen. Dit bedrag is opgenomen in de begroting en de meerjarenraming.

Investeringen

De investeringen van de Provincie die geactiveerd worden beperken zich in principe tot materiële vaste activa met economisch nut, omdat dit volgens het BBV verplicht is, en financiële vaste activa. Met ingang van 2017 is activering

eveneens verplicht voor investeringen in materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut. Indien mogelijk wordt direct een bestemmingsreserve gevormd voor de toekomstige afschrijvingslasten, zodat ook hier geen sprake is van langdurig beslag op middelen.

Op basis van de Financiële verordening worden investeringen in materiële vaste activa met een gebruiksduur van minder dan 5 jaar niet geactiveerd en direct ten laste van de exploitatie gebracht. Investerings in materiële vaste activa met economisch nut en materiële vaste activa in de openbare ruimte met een meerjarig maatschappelijke nut, bedoeld in artikel 35 van het BBV, met een verkrijgings- of vervaardigingsprijs per object van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd en direct ten laste van de exploitatie gebracht. Bij activering wordt geen gebruik gemaakt van de componentenmethode.

De financiële vaste activa bevatten de geactiveerde aandelenkapitalen van de provinciale deelnemingen en verstrekte langlopende leningen.

Financiering

De Provincie heeft onvoldoende liquide middelen voor de uitvoering van de provinciale taken. Daardoor bevindt de Provincie zich vanaf 2012 in een leensituatie. Dit wordt met name veroorzaakt door twee onderdelen.

- Enerzijds de verwerving van de aandelen in de Westerscheldetunnel (WST),
- Anderzijds de investering in de bouw van de Sluiskiltunnel (KKS).

De investering in de Sluiskiltunnel wordt gedekt uit het rendement van de Westerscheldetunnel, maar doordat het kasritme van de uitgaven eerder is dan de ontvangsten is hiervoor financiering benodigd. De benodigde financiering is aangetrokken in de vorm van een kasgeldfaciliteit, waarbij het renterisico grotendeels afgedekt wordt met een rente-instrument (renteswap). De rente over de middelen die hiervoor aangetrokken wordt, wordt cumulatief ten laste gebracht van het project KKS en WST, waardoor de investeringen en rentelasten exploitatieneutraal verloopt. Voor meer informatie over de financiering wordt verwezen naar 2.4 paragraaf financiering.

Alle reeds ontvangen doeluitkeringen van het Rijk en uit Europa zijn geboekt als balanspost, omdat de ontvangsten voorlopen op de uitgaven. De stand van deze OP-balanspost (overlopende passiva) bedraagt € 93 miljoen ultimo 2017. De daadwerkelijke uitgave van deze middelen is voorzien voor de jaren 2018 tot 2020. Zie voor een nadere specificatie de 3.2 Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva'.

Stand en het verloop van de reserves

De reserves vormen het eigen vermogen. Voor de vorming en besteding van de reserves is een besluit van Provinciale Staten noodzakelijk. In 3.2 'Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva' is het verloop weergegeven en wordt een toelichting per reserve gegeven.

Zoals in paragraaf 2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing is uiteengezet maakt de algemene reserve onderdeel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit. Op basis van het coalitieakkoord wordt de benodigde risicobuffer, niet langer uitgedrukt in een bedrag (€ 25 miljoen ondergrens Algemene reserve), maar in een weerstandsratio van 1,5 en een ratio algemene reserve van 1,0. Deze ratio wordt berekend door de beschikbare weerstandscapaciteit te delen door de benodigde weerstandscapaciteit op basis van een risico-inventarisatie en -simulatie.

Stand en het verloop van voorzieningen

De voorzieningen vormen een onderdeel van het vreemd vermogen, waarvoor de besteding volledig is vastgelegd. De bestedingsverplichtingen zijn actueel geraamd per voorziening in de komende jaren. Voor de uitgangspunten van de voorzieningen als ook het verloop ervan wordt verwezen naar 3.2 'Mutaties van reserves, voorzieningen en overlopende passiva'

De sterke daling van het saldo voorzieningen wordt met name veroorzaakt door de uitbetalingen die ten laste van de betreffende voorzieningen worden gebracht aan de oud-PSD-ers en de medewerkers die gebruik maken van de Non-

activiteitsregeling 57+ (NAR). Voor een verdere toelichting wordt verwezen naar 3.2 'Mutaties reserves, voorzieningen en overlopende passiva'.

Geprognosticeerde balans

In hoofdstuk 3.6 is de geprognosticeerde balans opgenomen voor de jaren 2017 tot en met 2022.

Tabel EMU:

		(bedragen x € 1 mln.)					
		Berekening Economische en Monetaire Unie (EMU) saldo begroting 2019					
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	Het exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-20	-23	23	25	33	32
2	+ De afschrijvingen ten laste van de exploitatie	13	13	15	15	15	15
3	+ De bruto dotaties aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	37	1	0	0	0	0
4	- De uitgaven aan investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	-8	-25	-2	-1	0	0
5	+ Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	-24	-32	-15	-16	-10	-20
Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa							
6	+ Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord						
7	- Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	-8	0	0	0	0	0
	Baten bouwgrondexploitatie		11				
8	+ Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord	12	0	0	0	0	0
9	- Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	-9	-28	-11	-11	-1	-1
10	- Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten						
	Verkoop van effecten						
	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	nee	nee	nee	nee	nee	nee
11	- Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?						
Emu-saldo voor de Provincie		-7	-83	10	12	37	26

3.6 Geprognotiseerde balans

(bedragen x € 1.000)						
Activa	Ultimo 2017	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022
investeringen met een economisch nut	42.544	42.722	42.955	42.376	40.620	38.864
investeringen openbare ruimte met een maatschappelijk nut	95.333	113.073	100.447	87.821	75.158	62.495
financiële vaste activa	131.540	131.841	132.388	132.279	131.650	131.140
voorraden	61.762	52.679	52.695	52.695	52.695	52.695
uitzettingen rentetypische looptijd < 1 jaar	19.716	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000
overlopende activa	11.193	3.000	2.500	2.500	2.500	2.500
liquide middelen	74.426	61.282	47.229	30.718	1.000	1.000
Totaal activa	436.514	425.597	399.214	369.389	324.623	309.694

(bedragen x € 1.000)						
Passiva	Ultimo 2017	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022
algemene reserve	4.460	11.017	14.787	15.773	16.758	17.744
bestemmingsreserves	122.962	76.947	71.899	71.443	79.047	85.957
resultaat na bestemming	10.252	0	0	0	0	0
voorzieningen	53.653	26.366	16.057	5.876	4.945	4.368
vaste schulden rentetypische looptijd >of gelijk 1 jaar	5	0	0	0	0	0
netto vlottende schulden rentetypische looptijd <1 jaar	129.385	224.727	224.129	223.467	178.220	175.513
overlopende passiva incl nog te betalen	115.797	86.540	72.342	52.830	45.653	26.112
Totaal passiva	436.514	425.597	399.214	369.389	324.623	309.694

3.7 Incidentele en structurele lasten en baten per programma

(bedragen x € 1.000)

Lasten		2019		2020		2021		2022	
Prog	Omschrijving programma	Inc	Struct	Inc	Struct	Inc	Struct	Inc	Struct
01	Grote projecten	15.118	1.531	20.309	1.720	7.878	1.701	20.244	1.701
02	Fysieke leefomgeving	3.978	9.570	1.446	9.554	1.482	9.474	1.482	9.187
03	Landelijk gebied, natuur en landbouw	253	27.483	253	28.475	253	24.509	253	23.905
04	Regionale economie	5.345	9.871	4.325	10.116	4.938	9.504	2.359	9.771
05	Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	4.274	65.973	1.757	62.834	1.298	62.746	4.286	58.815
06	Culturele infrastructuur en monumenten	-	18.527	-	18.285	3.414	14.899	-	18.443
07	Bestuur	1	6.208	51	5.977	-	5.993	-	5.961
08	Klimaat en energie	1.184	5.980	1.174	5.816	1.174	5.059	1.174	5.058
90	Algemene dekkingsmiddelen	-	6.612	-	16.048	-	10.076	-	17.013
96	Overhead	-	24.996	-	24.836	-	24.503	-	24.175
Eindtotaal		30.152	176.751	29.314	183.661	20.436	168.464	29.797	174.030

Baten		2019		2020		2021		2022	
Prog	Omschrijving programma	Inc	Struct	Inc	Struct	Inc	Struct	Inc	Struct
01	Grote projecten	14.225	618	19.579	618	7.176	618	19.541	618
02	Fysieke leefomgeving	-	122	-	122	-	122	-	122
03	Landelijk gebied, natuur en landbouw	2.312	1.245	800	1.319	-	1.319	-	1.319
04	Regionale economie	-	190	-	190	-	190	-	40
05	Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	600	2.782	-	2.657	-	2.657	-	2.749
06	Culturele infrastructuur en monumenten	-	1.318	-	1.318	-	1.318	-	1.318
07	Bestuur	-	162	-	162	-	162	-	162
08	Klimaat en energie	-	184	-	184	-	184	-	184
90	Algemene dekkingsmiddelen	6.667	175.087	6.667	179.776	-	183.632	-	185.557
96	Overhead	-	113	-	113	-	113	-	113
Eindtotaal		23.803	181.821	27.046	186.459	7.176	190.314	19.541	192.182

	2019	2020	2021	2022
Incidenteel begrotingssaldo	6.349	2.268	13.260	10.255
Structureel begrotingssaldo	-5.070	-2.798	-21.850	-18.152
Saldo baten en lasten	1.279	-530	-8.590	-7.896
Mutaties reserves	-1.279	530	8.590	7.896
Begrotingssaldo na bestemming	-	-	-	-

3.8 Staat van vaste activa en voorraden

(bedragen x € 1.000)					
Investerings met economisch nut	Stand per 1-1-2019	Vermeerderingen 2019	Verminderings 2019	Afschrijvingen	Stand per 31-12-2019
Gronden en terreinen	45	-	-	23	22
Gebouwen	11.725	-	-	710	11.015
grond- weg- en waterbouwkundige werken	3.753	-	-	244	3.509
vervoermiddelen	13.457	-	-	897	12.560
Machines apparaten installaties	360	-	-	180	180
Overige materiële vaste activa	13.382	2.286	-	-	15.668
Totaal investeringen met economisch nut	42.722	2.286	-	2.054	42.954
(bedragen x € 1.000)					
investeringen openbare ruimte met een maatschappelijk nut					
grond-weg en waterbouwkundige werken mn tot 2017	108.980	-	-	12.554	96.426
grond-weg en waterbouwkundige werken mn vanaf 2017	4.093	-	-	72	4.021
totaal investeringen openbare ruimte met een maatschappelijk nut	113.073	-	-	12.626	100.447
(bedragen x € 1.000)					
Financiële vaste activa					
kapitaalverstrekingen aan deelnemingen	127.174	1.250	-	-	128.424
overige langlopende geldleningen	2.277	-	150	-	2.127
overige uitzettingen rentetypische looptijd >of gelijk 1 jr	2.390	-	553	-	1.837
Totaal financiële vaste activa	131.841	1.250	703	-	132.388
(bedragen x € 1.000)					
Voorraden	52.679	16	-	-	52.695
Totaal generaal	340.315	3.552	703	14.680	328.484

3.9 Lasten en baten per taakveld

Op basis van artikel 7 lid 3c van het BBV is onderstaand overzicht met ingang van 2017 verplicht. Dit betreffen de door het Rijk voorgeschreven taakvelden volgens de standaard IV-3 rapportage. Iedere provincie heeft zijn eigen programmastructuur. Door de verschillende programmastructuren zijn de provincies niet met elkaar te vergelijken. Door gebruik van taakvelden kunnen provincies met elkaar vergeleken worden.

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 0 Algemene dekkingsmiddelen			
0.1 Uitkering provinciefonds	-	116.876	-116.876
0.2 Opbrengst Provinciale belastinge	-	43.473	-43.473
0.3 Geldleningen en uitzettingen	3.681	86	3.594
0.4 Deelnemingen	203	12.452	-12.249
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overi	2.729	8.867	-6.138
0.6 Overhead	24.760	113	24.648
0.7 Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.8 Mutatie reserves	28.403	29.682	-1.279
0.9 Resultaat	-	-	-
Totaal Taakveld 0	59.776	211.549	-151.773

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 1 Bestuur			
1.1 Provinciale Staten	2.385	-	2.385
1.2 Gedeputeerde Staten	1.294	54	1.241
1.3 Kabinetszaken	604	-	604
1.4 Bestuurlijke organisatie	756	109	647
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de	224	-	224
1.6 Openbare orde en veiligheid	356	-	356
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	871	-	871
Totaal Taakveld 1	6.490	162	6.328

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 2 Verkeer en vervoer			
2.1 Landwegen	35.861	893	34.968
2.2 Waterwegen	3.949	166	3.783
2.3 Openbaar vervoer	24.298	2.257	22.041
2.9 Verkeer en vervoer, overige bate	854	67	787
Totaal Taakveld 2	64.961	3.382	61.579

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 3 Water			
3.1 Waterkeringen	381	-	381
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	547	-	547
3.3 Kwantiteit grondwater	712	184	528
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	300	-	300
3.5 Kwaliteit grondwater	300	-	300
3.9 Water, overige baten en lasten	42	-	42
Totaal Taakveld 3	2.282	184	2.098

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 4 Milieu			
4.1 Bodembescherming	2.448	74	2.374
4.2 Luchtverontreiniging	55	-	55
4.3 Geluidhinder	3	-	3
4.4 Vergunningverlening en handhaven	5.351	48	5.303
4.5 Ontgroningen	-	-	-
4.6 Duurzaamheid	3.601	-	3.601
4.9 Milieu, overige baten en lasten	57	-	57
Totaal Taakveld 4	11.515	122	11.394

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 5 Natuur			
5.1 Natuurontwikkeling	16.598	13.172	3.425
5.2 Beheer natuurgebieden	18.292	-	18.292
5.3 Beheer flora en fauna	3.385	135	3.250
5.9 Natuur, overige baten en lasten	638	85	553
Totaal Taakveld 5	38.914	13.392	25.521

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 6 Regionale economie			
6.1 Agrarische aangelegenheden	4.826	3.349	1.477
6.2 Logistiek	2.025	-	2.025
6.3 Kennis en innovatie	4.946	28	4.918
6.4 Recreatie en toerisme	6.274	212	6.062
6.9 Regionale economie, overige baten	4.548	990	3.558
Totaal Taakveld 6	22.619	4.579	18.039

(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 7 Cultuur en maatschappij			
7.1 Cultuur	11.426	1.318	10.108
7.2 Maatschappij	7.303	-	7.303
7.9 Cultuur en maatschappij, overige	79	-	79
Totaal Taakveld 7	18.808	1.318	17.490
(bedragen in € 1.000)			
	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 8 Ruimte			
8.1 Ruimtelijke ordening	9.065	618	8.447
8.2 Volkshuisvesting	355	-	355
8.3 Stedelijke vernieuwing	523	-	523
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	-	-	-
Totaal Taakveld 8	9.942	618	9.324
Totaal Taakvelden	235.307	235.307	-

COLOFON

Uitgave

Provincie Zeeland

Fotografie en illustraties

Provincie Zeeland • DNA-Beeldbank www.laatzeelandzien.nl

Bezoekadres

Provinciehuis, Abdij 6
4331 BK Middelburg

Contact

provincie@zeeland.nl

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 25 september
2018

September 2018

